

Hejtmanství Zábřežské.

Sestavil

Frant. Poštulka,
učitel v Postřelmově.

1893.
Nákladem učitelského spolku šumbersko-zábřežského.
Knížecí arcibiskupská knih- a kamenotiskárna v Olomouci.

Slezská studijní knihovna
v Opavě

Předmluva.

Vybídnut byv učitelským spolkem šumbersko-zábřežským, sestavil jsem tuto okresovědu.

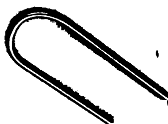
Sestavuje ji, použil jsem následujících pramenů: Čemusovy mapy hejtm. zábřežského, „Der politische Bezirk Hohenstadt“ od Pánka, Havelkovy „Cesty po Moravě“, Volného „Topografie“ a j. v.

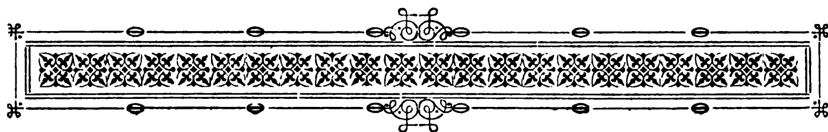
Hlavní zásluha o spisek ten náleží však oněm učitelům, kteří mi s největší ochotou místopisy svého působiště zaslali.

Zároveň vzdávám díky p. Petru Vepřkovi, profesoru při c. k. vyš. reálce v Plzni, který obsah spisku toho po stránce mluvnické náležité opravě podrobil.

V Postřelmově, dne 15. září 1893.

F. Poštulka.

I.

Zeměpisná poloha, hranice, velikosť, počeť obyvatelstva, národnosť a náboženství.

Hejtmanství zábřežské rozkládá se mezi 34° 18′ a 34° 43′ východní délky a 49° 42′ až 50° 3′ severní šířky.

Nejvýchodnější osada jeho jest Kamenná, nejzápadnější Lubník, nejsevernější Šanov a nejjižnější Bezděkov jižní. Sousedí pak hejtmanství zábřežské na západě s hejtmanstvím mor.-třebovským (od Hraničky u Vranové až po Krasíkov) a královstvím českým; na severu s Čechami; na východě s hejtmanstvím šumberským (od Karlova až po Kamennou) a hejtmanstvím litovelským (od Kamenné až po Mitrovice); na jihu pak s hejtmanstvím litovelským (od Mitrovic až po Bezděkov jižní) a s hejtmanstvím mor.-třebovským (od Bezděkova jižního až po Hraničku u Vranové).

Celkem obsahuje 609·6 km² (11·07□ mil); je v řadě okr. hejtmanství na Moravě dle velikosti dvacátým a asi 38. částí či 2·73% vší Moravy.

Obyvatelstva dle schematismu arcidioecese olomoucké z r. 1893 bylo 74.002 duší. Je tudíž co do prosté lidnatosti v řadě všech hejtmanství moravských jedenáctým. Na 1 km² připadá 121 obyvatelů. Počet obyvatelstva hejtmanství zábřežského jest asi 3·64% veškerého obyvatelstva na Moravě.

Obyvatelstvo je národnosti české a německé. Čechové, kteří dle bydlišť svých na vysočině Česko-moravské „Horáci" slují, jsou postavy průměrně prostřední, místy i malé, za to však zdrávi, silni a otužili; co do povahy jsou přičinlivi a pracoviti, ač neúrodná půda jejich jen skrovně za práci je odměňuje. Jinak jsou bystrého ducha a rádi z knih se poučují. Kroj mužů záleží, pokud se vůbec zachoval, z dlouhého tmavého kabátu, vesty s blýskavými knoflíky, černých nebo žlutých koženek po kolena sahajících a vysokých bot. Na hlavě nosí mužové vysokou šedou beranici širokými,

červenými pentlemi ozdobenou. Ženy nosí krátké sukně, těsnou šněrovačku; hlavu zahalují velikým šátkem do dvou cípův uvázaným. Tento kroj však již jen na dědinách od měst odlehlých — a to ještě po skrovnu — viděti jest, neboť všude, kde Horáci poblíže měst sídlí, brzy svůj původní kroj odložili a městský si přisvojili. Písně Horáků jsou většinou zádumčivé.

Obyvatelé horního úvalu řeky Moravy jsou vesměs zámožni, místy bohati; prostranné a krásně vystavěné statky nejsou zde zvláštností.

Němci hejtmanství zábřežského náležejí k sudetskému čili slezskému kmenu a mluví dvěma různými nářečími. — Horáci v severní části obývají výběžky Sudet; v jihozápadní části u Mohelnice a Moletína sídlí Němci k ostrovu schönhengsterskému náležející.

Obyvatelé měst Zábřeha, Loštic a Úsova jsou z největší části národnosti české, ale Mohelnice a Šilperka národnosti německé.

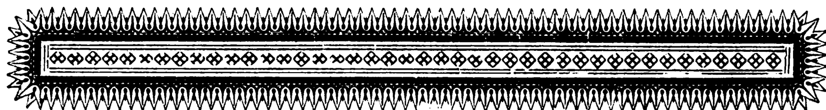
Náboženství jsou téměr všichni obyvatelé hejtmanství zábřežského vyznání římsko-katolického a čítají 73.243 duší. Evangelíků jest zde 194 (augspurského vyznání 90 a helvetského 104).

Židé na Zábřežsku jsou dosti četni, a to zvláště ve městech: Lošticích, Úsově, Mohelnici a Zábřeze; jinak jsou roztroušeni po vesnicích. Celkem čítá hejtmanství zábřežské 565 Židů.

Katolíci patří k arcidioecesi olomoucké a jsou rozděleni ve tré děkanství: mohelnické, zábřežské a šilperské. S děkanstvím mohelnickým jest zároveň arcikněžství spojeno.

Dále jest zde 26 farních úřadů, 5 kurací a jedna expositura. Farní úřady mají obce: Dluhomilov, Dubicko, Hoštýn, Lesnice, Lubník, Postřelmov, Rohle, Svébohov, Tatenice, Zábřeh, Zvole, Hynčina Dol.; Loučka Studená, Loštice, Mohelnice, Moletín St., Moravičany, Třeština, Úsov, Vyšehoří; Cotkytle, Jedlí, Karlov, Studýnky Hor., Šilperk a Voda Červ. Kurací jest v Pobuči, Heroltících, Jakubovicích, Mlýnici a Písařově; expositura stává na Mírově.

II.

Horstvo a roviny. Lesy. Podnebí.

Horstvo v hejtmanství patří ku dvěma horským soustavám, a to k pahorkatině Česko-moravské a k moravsko-slezským Sudetům. Pahorkatina Česko-moravská dělí se v několik částí, z nichž vysočina Drahanská v hejtmanství zábřežském nejvíc vyniká. K vysočině Drahanské náleží ona část našeho horstva, která se rozkládá na severu mezi žlebem sázavským a horním úvalem Moravy na východě; na jihu mezi žlábkem Třebovky a kopcem Rychnovským na západě. Kopec Rychnovský patří však již k hornatině Třebovské. Toto celé území je velmi jednotvárné poskytujíc málo změn: Větší kopce této části jsou: Hatlanský a Holý vrch u Loštic, Náglův kopec (590 m) u Dolní Hynčiny, Zeman (591 m) u Lupenného, Laudonova hora (Kalvarie 479 m) u Pobuče, Seiferův kopec (558 m) u Závoří a Grundelberg (591 m) u Studené Loučky.

Hlubší žlaby v území tomto povstaly potokem Seiferovým, Bušínským, Líšnickým a Loučským.

Moravsko-slezské Sudety dělí se na dvě části: na pohoří králického Sněžníka a Jeseníka. „Pradědský les“ zvaný je částí králického Sněžníka a náleží k němu horstvo v severním a severovýchodním Zábřežsku. Pradědský les rozkládá se směrem od západu (z Čech) na východ; je hustým lesem porostlý a má strmé sráze. Na jihu vystupuje východně řekou Moravou ohraničená a až po údolí Sázavy se rozprostírající hornatina. Její prostřední výška znenáhla ze 700 m klesá až na 350 m a končí v horním úvalu řeky Moravy u Zábřeha. Na západě zasahuje tato hornatina až do království českého a je hlubokým údolím řeky Březné směrem od severu k západu na dva díly rozdělena. Ve východní části vyčnívají nad povrchem tyto kopce: Háječek u Zborova (599 m), jižní výběžek Boudy u Písařova (834 m), Orlice u Šanova (734 m), Žďár východně od Hartíkova. U Bušína vede císařská silnice prolukou kopce Hambalku. Na západě pne se Černá hora u Červené Vody do výšky 989 m, Stráž u Šumvaldu (710 m) a Homole

u Tatenice. Údolí sázavské činí v tomto území hranici mezi nejsevernějšími výběžky Česko-moravské pahorkatiny.

Na levém břehu Děsné rozprostírá se několik horských pásem směrem od severu k jihu. Jsou to jižní výběžky Heidštejna a Bradel, které oba k Jeseníku patří. Nejzápadnější pásmo má dosti strmý sráz k úvalu moravskému. Nejvyšší kopce tu jsou: Dlouhá a Markovice u Kolšova (483 m), Hůrka u Sudkova a Trlina (519 m) u Lesnice. Nejvýchodnější a prostřední pásmo zove se Ostrá s kopcem „Bílým Kamenem“ (591 m). Pásmo toto poznenáhla klesá přecházejíc u Třeštiny v rovinu a zove se u Dubicka „Polánkou“. Od tohoto Polickou roklí odděleno vystupuje třetí a zároveň i nejvyšší z pásem Brádelný les s Bradlem jihovýchodně od Kamenné (601 m). Jižními výběžky jeho jsou: Zámeček nad Úsovem (322 m) a les Doubrava s Velkým Vrabcem (342 m) u Doubravice.

Znamenitější roviny a údolí jsou:

Údolí řeky Moravy s horním úvalem. Toto údolí rozšiřuje se znenáhla směrem od severu k jihu od Bludova počínajíc a rozkládá se mezi Lošticemi a Doubravicemi. Prostřední šířka jeho obnáší 4 km. Půda jeho výborně hodí se rolnictví.

Žleby řek a potoků jsou po většině úzké, z obou stran horami uzavřené a na mnohých místech dojemnou malebností vynikající, v čemž zvláště žleb sázavský nad ostatní se vyznamenává. Je klikatý, na nejednom místě srázný a velmi těsný. Pestré lučiny vroubí řeku žlebem tím klidně se loudící a jako v zrcadle odráží se v ní lesnaté stráně. Nejvnadnější jest údolí toto mezi Krasíkovem a Lupenným. Tu nejtěsněji vrchy k sobě se tlačí, tu stráně jsou nejstrmější, vrcholy nad nimi nejvyšší a vůkolní lesy nejhustší. Místy octne se chodec v samotách, v nichž ni slechu, ni vidu nebylo by po světě ostatním, kdyby ob čas hukot vlaku a hvízdot stroje parního neprorážel ovzduším. Tímto rozkošným 18 km dlouhým údolím vede totiž c. k. priv. státní dráha (křídlo Olomouc-Česká Třebová) řeku Sázavu na 17 mostech překročující.

Rovněž rozkošna jsou hluboká údolí řeky Březné a Třebovky, ověnčena horami z obou stran těsně k sobě se blížícími a hustými lesy porostlými. Mimo to tvoří přítoky Sázavy a Moravy více údolíček, která však jsou menší důležitosti.

Lesy, z větší části panské, jsou buď listnaty (v úvalu Moravy), buď jehličnaty. Nejobyčejnější stromy v nich jsou: duby, buky, břízy, osyky, vrby, olše, lípy, borovice, smrky a jedle; méně tu roste modřínů, jasanů a j. Největší z lesů jehličnatých je „Ostrá“, kterýž u Dubicka „Polankou“ se zove; z listnatých „Doubrava“ jižně od Stavenice k Litovli vedoucí.

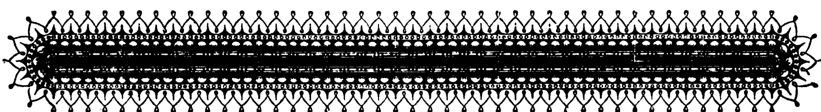
V lesích těch zdržuje se jen z části vysoká zvěř. Z dravých zvířat spatříme tu někdy lišku, jezevce, kunu, jestřába i j. Vy-

datné honby pořádají se na zajíce, koroptve, divoké holuby, kachny a kvíčaly.

Podnebí tu je vesměs mírné a zdravé. Přece však, vzdor skrovné rozsáhlosti hejtmanství co do zeměpisné šířky a délky, liší se podnebí hornatých krajin vysočiny Česko-moravské a Sudet od podnebí úvalu moravského dosti značně. Kdežto v hornatých krajinách vysočiny Česko-moravské a Sudet zima mnohem tužší jest a mnohem déle trvá, je v úvalu Moravy léto značně delší a zima mírnější.

Stálí větrové jsou severní a severozápadní, méně jihovýchodní.

IV.

Útvar půdy.

Co do útvaru hornin lze pozorovati v hejtmanství zábřežském velmi malou rozmanitosť; kristalená a prvotní břidlice, jakož i útvar drobový zaujímají největší část hejtmanství.

Celou severní část hejtmanství zaujímá kristalená břidlice; jižní hranici její tvoří čára, kteráž asi od Šumvaldu po Drozdov, Zábřeh a Hrabovou vede.

Též rula je četně zastoupena; všude na severu vyskytuje se hojně a zasahuje na jih přes „Hlásek" u Cotkytle až po Drozdov a Lesnici, na západ od Lesnice přes Leštinu a Kolšov do Frankštatu (v hejtm. šumberském).

Brzy všude je rula pokryta svorem. Na mnohých místech však svor se pohřešuje. Ruly jsou zde tři odrůdy, a to: šedá rula, jejížto hlavní částí bílý živec, tmavý neb černý svor a šedivý křemen jest, tvoří hlavně horstvo západně od řeky Moravy, dále východně a jižně od Šilperku až po pahrbky „na zadních horách" sev. od Zábřeha.

Druhá odrůda ruly, jejížto hlavní částí zelenavý živec jest, tvoří hory u Lesnice, Leštiny, Kolšova a Sudkova.

Třetí odrůda ruly je tak zvaná červená rula, která sestává po většině z červeného neb žlutého živce, vladující částky stříbrobílé slídy a něco světlošedého křemene. Tato rula tvoří hory u Karlova a sev. od Písařova, táhne v úzkém pruhu přes Šilperk, Studýnky Horní a Zborov až po Postřelmůvek. Druhý pruh rozprostírá se sev. od Cotkytle přes Crhov k Jedlí.

Prvotní břidlice tvoří jižní a jihovýchodní hranice ruly. Počínajíc asi o 2 km širokém pásmě mezi Šumvaldem a Cotkytlemi na českých hranicích, vede jihovýchodním směrem až po úval Moravy u Zábřeha, jeví se opět na protější straně jeho u Hrabové a vede na severovýchod. Jižní hranice její tvoří čára vedoucí přes místa Lichtenštein, Hoštýn, Dol. Hynčinu, Křížanov, Závoří, Bušín až po Třebovku nedaleko Vranové. Odloučena od této

hlavní hmoty je malá část prvotní břidlice na Hambalku. Břidlice u Vranové tvoří přechod ku svoru a obsahuje železnou rudu.

Jinoraz ukazuje se v dlouhém tahu mezi Cotkytlemi a Šilperkem, dále západně od Bušína.

Kristalený vápenec nachází se v malých částech u Lesnice, Vitošova, Bušína, Šilperku, Studýnek Horních a Bílé Vody. Břidlice vápenná nachází se v mocných ložiskách břidlicových u Moletína, Veselé a Mírova.

Žuly vůbec tu není.

Soustavy drobové a to devonské nachází se v územích Sudet tmavo- a šedozelená břidlice, která tvoří předhoří u Hoštýna, pahorky na Polejcké rokli a u Rohle. Dále náleží sem pískovec a slepenec z bílého a šedého křemene, které celý hřbet i témě Bradla (mezi Úsovem a Libinami) tvoří. Na západních hranicích prvotní břidlice tvoří drob mocné ložisko, které táhne přes obce Hynčinu, Křížanov, Moletín, Stud. Loučku a Bušín. Břidlice drobová ukazuje se dále u Bezděkova a jižně Loštic.

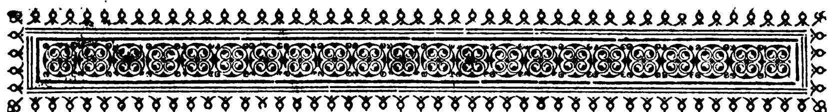
Útvar křídový jest východně značen pruhem, který se míst Bukové a Stud. Loučky dotýká, táhne se podél moletínského a seiferova údolíčka, překročuje Sázavu, sahá až po Lubník a přes Vlčice táhne dále do Čech. Útvar křídový nalezá se též v údolí Březné mezi Šilperkem a Červ. Vodou. Je to slín vápenný, kladské soustavy křídové, opuce podobný.

Části dříve pojednaného území křídového leží nejspodněji; na tom leží opuka. Nejspodnější kvadr vyčnívá v pískovém lomu u Stud. Loučky a Star. Moletína.

Útvaru třetihorního v území našeho hejtmanství vůbec není.

Z diluviální periody nachází se diluvialní štěrk v údolích u Loštic, Újezda, Mohelnice, Podolí, Květína, Vlachova, Rajce, Skaličky a Zábřeha. Podobně i na levém břehu Moravy a v údolí u Šilperka; konečně u Rovenska a Postřelmůvka.

V.

Školství.

V hejtmanství zábřežském je celkem 85 veřejných škol, z nichž je dle vyučovacího jazyka 45 českých s 5250 a 40 německých s 6566 žáky.*)

Co do tříd stojí školství české daleko za německým, jelikož Němci jak školami měšťanskými tak i obecnými hojnou měrou obdařeni jsou.

Z českých škol jsou trojtřídní v Postřelmově, Cotkytli, Jedlí a Krumpachu.

Dvojtřídní školy mají obce: Bohuslavice, Brníčko, Bušín, Crhov, Dluhomilov, Drozdov, Dubicko, Hrabová, Jakubovice, Klopiny, Lesnice, Leština, Moravičany, Písařov, Rovensko, Sudkov, Třeština, Zvole a Kosov.

Ostatní školy české počtem 20 jsou jednotřídní.

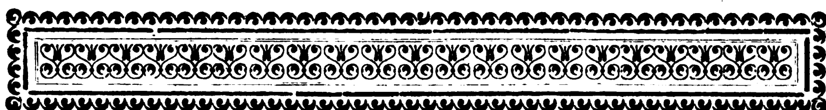
Z utrakvistických škol je šestitřídní v Lošticích a jednotřídní v Pavlově.

O rozvoj jazyka německého na hejtmanství postaráno jest občanskými školami v Zábřeze, Mohelnici (dvě) a v Červ. Vodě. Pětitřídní škola je v Šilperku a Úsově; čtyřtřídní v Karlově, Star. Moletíně, Tatenici; trojtř. v Heroltících, Dol. Hynčině, Mírově, Rohli; dvoutřídní v Březné, Mlýnském Dvoře, Šanově, Krasíkově, Lubníku, Písařově, Vyšehoří, Studené Loučce a Sudkově. Kromě toho je ještě 19 jednotřídních škol a jednotřídní soukromá „Schulvereinem“ vydržovaná škola v Pavlově.

Střední školy v hejtmanství zábřežském není.

---

*) Ještě r. 1886 bylo všech školou povinných dítek 12651, z nichž bylo ve školách českých 5880 a německých 6771. Že ve 7 letech počet žactva českého v tak úžasné míře klesl, nese toho vinu „Schulverein“, jenž v českých obcích školy zřídil, z nichž většina ve správu zemskou vzata byla. Jsou to obce: Koloredo, Jestřebíčko, Janoušov, Sudkov, Pavlov a Písařov. „Schulvereinem“ posud jest vydržována jednotř. škola v Pavlově.

VI.

Živnosti.

Polní hospodářství, chov dobytka. — Zahradnictví (ovocnářství). — Včelařství, hedvábnictví, rybářství. — Hornictví, obchod, průmysl.

Největší část obyvatelstva hejtmanství zábřežského zabývá se orbou a chovem dobytka. Z veškerého povrchu půdy připadá asi 50% na role, 15% na louky a pastviny, 29% na lesy; ostatek je buď půda neplodná, nebo cesty, silnice, železnice a p. Role na horách ležící jsou málo úrodna, za to však pole v úvalu Moravy se rozprostírající jsou velmi úrodna, neboť se tam všechny druhy obilí pěstují a daří. Mimo obilí pěstují se též luštěniny, mák, řepka, cukrovka a výtečný len. Zemčata, důležitý to činitel výživy chudiny, sázejí se skoro všudy.

Chov dobytka neposkytuje nic zvláštního. Koní chová se sice s dostatek, ale jsou plemene toliko prostředního. Ale protože hospodářské spolky o vychování zušlechtilého plemene všemožně se zasazují, možno se nadíti, že za krátkou dobu se co do jakosti plemene chov koní povznese. Totéž platí o hovězím dobytku a ovcích. Kdežto však ovec ubývá, přibývá za to chovu koz stále. Kozy chová výhradně chudina horská, u níž nahražuje koza místo krávy.

Zahradnictví v hejtmanství zábřežském utěšeně zkvétá; zeleniny pěstuje se v zahradách velmi mnoho. Též ovoce daří se nejen v zahradách, ale i v sadech na pláních vysázených. I při cestách a silnicích pěstují se ovocné stromy. Nejobyčejnější stromy ovocné jsou rozličné druhy švestek, jabloní, hrušní a v sev. krajinách výborných třešní; v krajinách níže položených daří se též ořechy.

Včelařství na Zábřežsku a to zvláště v úvalu Moravy znamenitě se zmáhá; hedvábnictví za to však se své výše značně skleslo.

Rybářství zasluhuje též povšimnutí. V rybnících pěstují se chutní kapři a štiky. V řekách najdeš hojnost štik, kaprů, okounů,

bělic, parem, karasů, línů, podouství, jílců a j. V Mírovském potoce a Březné žije i pstruh. Raci, kterých ještě před několika lety v Moravě velmi hojně bylo, vyhynuli následkem nečistých výkalů z továren skoro docela.

Za jarního a podzimního tažení zdržují se rozliční bahní a vodní ptáci na lukách, rybnících a luzích při řece Moravě ležících.

Dolování na železnou rudu bylo obzvláště dříve pokročilé u Květína, Zvole, Vranové a Polejce. Nyní úplně zaniklo. Jen u Svinova tuha se dobývá. Větší vápencové lomy jsou u Lesnice a Vitošova, kde též viděti lze rozsáhlejší pec ku pálení vápna. Dále lámе se ještě vápenec u Křížanova, Veselé, Vranové a na jiných místech. U Postřelmůvka kope se ohnivzdorný jíl, z kterého se cihly pálí. U Rovenska kope se výborná hlína hrnčířská.

Průmysl je na Zábřežsku dosti značný a jeví se hlavně v rozmanitém spracování surovin tu- i cizozemských. Nade všemi stojí bavlna, jejíž výrobky odtud značně do Uher a Haliče se vyvážejí. Nejznamenitější barvírna a přádelna bavlny je v Zábřeze. Též v Sudkově veliká přádelna na len a bavlnu se nachází. Výroba lněná provozuje se hlavně v severních hornatých krajích hejtmanství, kde tvoří částečně „domácí průmysl“ (ruční pletení a předení), částečně zaměstnává tak zvané „faktory“, kteří přízi chudým tkadlcům spracovati dávají. Tyto lněné výrobky jsou daleko široko za znamenité vyhlášeny.

Zmíniti se dlužno též o výrobě drátových hřebíků, tkaniček a nití v Karlově. V Kamenné pracuje továrna na pletení drátu. U Mohelnice cukrovar a škrobárna zpracovává výhradně rolnické výrobky zdejšího hejtmanství. Neméně důležito jest pokročilé sirkářství v Lošticích.

Počet pivovarů a vinopalen je v hejtmanství dosti značný. Pivo vaří se v Zábřeze a Lošticích.

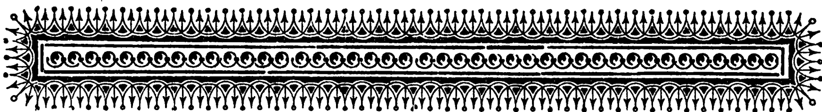
Sladovny nacházejí se v Lošticích, Zábřeze a Doubravicích. Mlýny, dle nejnovější soustavy zařízené, jsou v Mlýnici a Červ. Vodě.

Ve Vlčicích u Loštic vyrábí se lepenka kamenitá a hrubý papír. Hrnčířství provozuje se v Zábřeze, Lošticích a Krasíkově.

Obchod je na rovném stupni s průmyslem, podporován jsa dobrými silnicemi, železnicemi, záložnami, poštovními a telegrafickými úřady. Záložny mají obce Jedle, Šilperk, Zábřeh, Postřelmov, Lesnice, Zvole, Moravičany a Loštice.

. Spořitelny nacházejí se v Zábřeze a Mohelnici.

VII.

Silnice, železnice — pošta a telegraf.

a) Erární (říšské či císařské) silnice:

U Palonína přichází do hejtmanství zábřežského od Olomouce tak zvaná „Olomoucká silnice", vede přes Loštice směrem sev. k Mohelnici; odtud obrací se na západ k Studené Loučce. Severně od Bukové vstupuje do hejtmanství mor.-třebovského.

Šumberská říšská silnice vede od Klášterce severozápadním směrem přes Hambalek do Bukovice a Červ. Vody, kdež se rozštěpuje a dílem přes Černý vrch do Jablonného, dílem jako okresní silnice do Králík v Čechách vede.

b) Okresní silnice:

1. Mohelnická silnice vede z Mohelnice přes Zábřeh do Postřelmova, kde se rozvětvuje. Jednou větví směřuje do Bludova, druhou do Chromče, kde se se šumberskou spojuje.
2. Z Mohelnice do Úsova vede silnice okresní; v Úsově spojuje se s okresní silnicí, vedoucí ze Zábřeha a směřuje odtud dále do Unčova.
3. Ze Zábřeha vine se okresní silnice přes Kosov, Hoštýn k Tatenici.
4. Šilperská okr. silnice vede dědinou Březnou a městem Šilperkem do Čech.

Mimo uvedené silnice stává na hejtmanství ještě více silnic nižší kategorie a více méně dobrých spojovacích cest.

Nedaleko Krasíkova vstupuje na území hejtmanství železnice c. k. priv. společnosti státních drah (křídlo Česká Třebová-Olomouc) a vede romantickým údolím Sázavy směrem východním

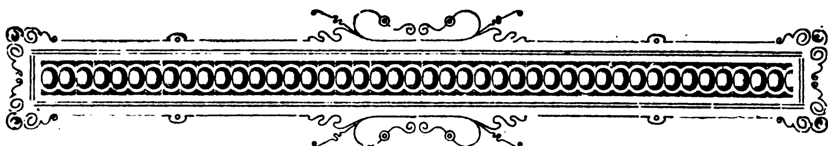
k Zábřehu, Odtud běží dále na jih až po Mohelnici a vstupuje, berouc se směrem jihovýchodním, u Doubravice na hejtmanství litovelské a odtud dále k Olomouci. U Krasíkova vede dráha tato 200 m dlouhým tunelem. Stanice této dráhy, pokud se na území hejtmanství nacházejí, jsou v Krasíkově, Hoštýně, Zábřeze, Lukavici, Mohelnici a Moravičanech (zastávka).

Od stanice zábřežské vede směrem severovýchodním přes Postřelmov a Bludov do Šumberka c. k. státní moravská pohraniční dráha. Stanice dráhy této je v Postřelmově.

Poštovní úřady mají tyto obce: Dluhomilov, Dubicko, Karlov, Krasíkov, Loštice, Mírov, Mohelnice, Moletín, Moravičany, Postřelmov, Rohle, Šilperk, Úsov, Červ. Voda, Zábřeh, Zvole.

Telegrafní stanice jsou: v Lošticích, Mohelnici, Postřelmově, Šilperku, Červ. Vodě a Zábřeze.

VIII.

Správa.

V čele hejtmanství zábřežského, co do politických záležitostí, stojí c. k. okr. hejtman (té doby Vilém rytíř Woržikowský z Kundraticz), který s podřízenými úředníky sídlí v Zábřeze. Jemu dbáti jest veřejného pořádku, veřejné bezpečnosti a zdravotních poměrů; on je předsedou c. k. okr. školní rady zábřežského školního okresu a zastupuje vůbec zemského místodržitele jakožto zástupce zeměpána.

Pro rozsuzování rozepří a pro potrestání menších přestupků zřízeny jsou c. k. okresní soudy v Zábřeze, Mohelnici a Šilperku.

K vybírání daní zřízen je při každém soudním okrese c. k. berniční úřad.

Několik četnických stanovišť, c. k. hejtmanství podřízených, dbá o veřejný pořádek. Zábřeh je sídlem četnickéko okresního velitelství.

Na základě občanské samosprávy volí si venkovské obce soudních okresů zábřežského a mohelnického s okresem unčovským (hejtm. litovelské) dohromady jednoho poslance na zemský sněm. Venkovské obce soudního okresu šilperského volí s obcemi okresu šumberského, wiesenberského a staro-městského též jednoho poslance do sněmu zemského.

Za města volí si svého poslance do zemského sněmu Mohelnice, Loštice a Úsov s Litovlí. Zábřeh a Šilperk zase se Šumberkem a Starým Městem vysílá do sněmu zemského též jednoho poslance.

Na říšskou radu volí venkovské obce soudního okresu mohelnického a zábřežského s venkovskými obcemi okresu litovelského, konického, mor.-třebovského, svitavského, jevičského a unčovského jednoho poslance. Venkovské obce okresu šilperského s obcemi venkovskými okresu olomúckého, šternberského, rymařovského, šumberského, staro-městského a wiesenberského volí si též jednoho poslance do říšské rady.

Ve skupině měst volí Mohelnice, Loštice a Úsov s Mor. Třebovou, Svitavami, Březovou, Boskovicemi, Jevíčkem, Konicí a Litovlí poslance jednoho do říšské rady. Zábřeh a Šilperk se Šternberkem, Unčovem, Rymařovem, Šumberkem a Starým Městem volí si též na říšskou radu jednoho poslance.

V hejtmanství zábřežském je celkem 219 osad; mezi nimi je 5 měst (Loštice, Mohelnice, Úsov, Zábřeh a Šilperk), 2 městečka (Mírov a Červ. Voda). Ostatní místa jsou vesnice. Samostatných obcí je celkem 104.

Okres zábřežský

zaujímá střední část hejtmanství a má 255 km² s 28.766 obyvateli, z nichž jest 28.134 katolíků, 91 evang. a 56 židů. Vesnic čítá 48, město pak jedno. Z veškerého povrchu zemského jest 45% polí, 15% luk a zahrad, 33% lesa.

Zábřeh (Hohenstadt). 45 km severozápadně od Olomouce po levém břehu Sázavy, na úpatí jednoho z jižních výběžků sudetských rozkládá se město Zábřeh, jež se skládá z města, horního a dolního předměstí, knížecího dolu, Novosadů a Lebenova.

Ve městě samém nachází se dosti prostranné náměstí ač nerovné, jež jest uzavřeno vesměs jednopatrovými domy úhlednými.

Zábřežský farní kostel, zasvěcený sv. Bartoloměji, byl r. 1757 nákladem knížete Václava Josefa z Lichtensteina nově vystavěn. Fara byla tam již r. 1350; s ní spojeno jest děkanství zábřežské. Přifařeny jsou obce: Krumpach, Rudolfov, Rovensko, Postřelmůvek, Nemile, Filipov, Kosov, Pivonín, Hněvkov a Lupenné.

Na západní straně náměstí stojí radnice, která jest nejstarší budovou ve městě.

Jižní část náměstí zaujímá rozsáhlý zámek Zábřehu nyní patřící, v němž umístěny jsou c. k. úřady.

Na horním předměstí jest hřbitov; na něm stojí kostelíček sv. Barbory, který vystavěn byl z dobrovolných příspěvků r. 1773. Dále jest na předměstí tom krásná budova měšťanské školy z r. 1876, rozsáhlý pivovar a sladovna; obě tyto budovy vypínají se na místě, kde dříve stával „malý dvůr“ zvaný.

Na dolním předměstí rozkládá se veliká továrna na barvení příze na červeno a na spřádání bavlny. Z dalších budov zasluhují povšimnutí mlýny: Horní, prostřední, pěkně vystavěný dolní a dvorec.

Okolí Zábřeha jest většinou hornaté, na východ a jihovýchod pak otevírá se úrodný úval řeky Moravy. Rozkošné údolí sázavské vábí mnoho výletníků. Těsně k Zábřehu přiléhá rybník Oborník, jenž jest 10½ hektarů veliký.

Město Zábřeh obývá 2873 katolíků, 23 evang. a 40 židů, kteří se živí polním hospodářstvím a průmyslem; chudší obyvatelé zabývají se prací nádennickou. Obchod není značný, ačkoli se v Zábřeze odbývají ročně 4 výroční trhy a každý čtvrtek trh týdenní. V městě tom jest c. k. poštovní a telegrafní úřad, městská spořitelna a dvě záložny, z nichž je jedna česká.

Dva kilom. jihovýchodně od města leží nádraží zábřežské se zvláštním poštovním úřadem; tam se státní drahou spojuje se moravská pohraniční dráha, jež ze Šumberka přes Bludov a Postřelmov na nádraží zábřežské vede.

Zábřeh jest sídlo c. k. okr. hejtmanství, c. k. okr. rady školní, c. k. okr. soudu, c. k. berního úřadu, četnického okresního velitelství, oddílu c. k. finanční stráže, knížecí správy a úřadu lesnického. Četné spolky podporují život společenský, z nichž uvedeny buďtež tyto: německý čtenářský spolek, spolek hasičský, pěvecký spolek, spolek vysloužilců, občanská beseda, německý a český učitelský spolek a jiné menšího významu.

Zábřeh uvádí se poprvé v listinách z r. 1255, kdy náležel Sulislavu a r. 1275, kdy byl majetníkem Protiva ze Zábřeha; oba pocházeli z rodu Šternberků.

Kolem r. 1350 byl majitelem Zábřeha a Hoštýna Jaroslav ze Sternberka, jenž r. 1360 zemřel zanechav panství ta čtyřem synům z prvého manželství; byli to: Zdeněk, Smil, Vilím a Jindřich. R. 1378 odstoupil Smil Zdeňkovi hrad Hoštýn s městečkem stejnojmenným; r. 1398 pak daroval Smil svým dvěma bratřím Zdeňkovi a Ješkovi ze Šternberka-Lukova nejen celé panství zábřežské a hoštýnské, ale i šimperské. Za to bylo jim (bratřím) odvésti jistou peněžitou část klášteru Marie-korunskému v Krasíkově. Tam si také Smil místo ku poslednímu odpočinku vyvolil.

R. 1411 byli pány panství zábřežského bratří Jindřich a Beneš z Kravař-Plumlova; tito povýšili Zábřeh na město prvního stupně na Moravě tím, že mu udělili tatáž práva, jakými se honosila Olomouc. Jiří z Kravař-Strážnice prodal panství zábřežské r. 1447 Janu Tunklovi, který téhož roku hrad a městečko Brnné zakoupil. Tento Jan Tunkl, povýšen byv na rytíře, zanechal dva syny, Jana a Jiřího. Jiří Tunkl starší osvobodil r. 1480 (kromě ročních úroků) Zábřeh ode všech poplatků a robot; mimo to udělil mu mnohé jiné výsady. R. 1490 stal se majitelem Jiří Tunkl mladší, jenž všecky hráze rybniční dal silnými zděmi nahraditi. Jest to týž Jiří Tunkl, o němž vypravuje se v článku „Brníčko“ nadepsaném.

Jiří Tunkl ml. zemřel již r. 1493 a po něm následoval jeho bratr Jindřich, jenž Zábřehu r. 1497 veškerá privilegia potvrdil. R. 1509 prodal Jindřich panství Zábřeh, Brníčko, Hoštýn a Rudu ml. Mikuláši Trčkovi z Lípy a tento zase r. 1513 Ladislavovi z Boskovic. Rod tento vymřel r. 1600 Janem Šemberou z Boskovic, jenž veškerá panství zanechal nezletilému Ladislavovi Velenovi ze

Žerotína, synu to sestry své Kunigundy. Panství spravovali až do zletilosti Velena Bedřich ze Žerotína a Bernard z Drnovic. Po několika letech, když se Velen uchopil správy panství, vypukla na Moravě vzpoura oproti Ferdinandu II., při níž Velen zvolen za zemského hejtmana. Po nešťastné bitvě na Bílé hoře r. 1620 uprchnul z Moravy, načež všecky jeho statky zkonfiskovány. Císař daroval je po většině knížeti Karlu z Lichtensteina, jenž měl za manželku dceru Jana Šembery z Boskovic. Od těch dob náleží panství zábřežské tomuto rodu knížecímu.

R. 1468 zemřel na zámku v Zábřeze Zdeněk Kostka z Postupic, jenž byl mocnou oporou krále Jiříka Poděbradského.

Bohuslavice (Bohuslawitz) rozkládají se 8 km jihovýchodně od Z.*) na rovině po pravém břehu Moravy. Prostírají se směrem od západu k východu a skládají se ze tří částí; těm se říká: „na Drahách", „vlastní obec" a „na Hrázkách".

Část „na Dráhách" tvoří chaloupky neúhledné, sem a tam roztroušené; tam rozštěpuje se vozová cesta z Lukavice k Bohuslavicím směřující. Obě větve vedou do vlastní obce, která potokem rozdělena jest ve Stranu malou a velkou. Cesta v pravo vedoucí vine se po Straně velké, v levo pak po Straně malé. Uprostřed „vlastní obce" stojí jednopatrová dvoutřídní škola a kaplička zasvěcena sv. Petru a Pavlu. Za kapličkou spojují se obě cesty v jedinou přímo vedoucí k části vesnice, jíž se „na Hrázkách" praví; odtud směřuje k farní vesnici Dubicku.

Bohuslavice mají v 71 domech 586 kat. a 1 evang. Čechů. Ti živí se hlavně polním hospodářstvím a chovem dobytka hovězího; částečně také lovem ryb, k čemuž řeka Morava a přehojné strže příležitosti s dostatek skýtají.

Vesnice ta — jak jméno její značí — dostala název od Bohuslava, rybáře a hlídače rybníka dubického. Domek jeho byl tam, kde nyní stojí čís. 1. Rybník teprv v tomto století v polnosti přeměněn byl. Dějiny Bohuslavic jsou s dějinami obce třeštinské totožny.

Brníčko (Brünnles) leží 8 km. severovýchodně od Z. a rozkládá se po obou březích potoka Loučského; má ve 100 domech 733 katol. Čechů, kteří se zabývají téměř výhradně rolnictvím a chovem dobytka hovězího. Chudina nalézá výživy v továrně sudkovské.

Brníčko čili Brnné — jak mu lid říká — skládá se ze tří částí: Sluhoňova, vlastní obce (též Horní Brnné zvané) a Dolního Brnného.

*) Z. = Zábřeh, M. = Mohelnice, Š. = Šilperk.

Sluhoňov tvoří horní část obce a leží na mírném návrší po pravém břehu potoka Loučského. Jím probíhá okr. silnice, po jejíž obou stranách rozkládají se úhledná stavení, z nichž 4 selské statky stavbou svou vynikají.

Hlavní část obce „Horní Brnné“ rozložena jest v údolí na levém břehu potoka Loučského a rozpadá se ve dvě části: první jmenuje se „Úposta“, druhá zove se „Městečko“. Úposta, která též „Podhradí“ sluje, utvořena jest z jedné řady chaloupek, které se vinou od silnice až k úpatí hory, na níž se pnou vetché zdi rozvalin pamětihodného hradu „Brníčka“, někdejšího sídla pánů Tunklů.

Potok Loučský vine se od Dluhomilova hadovitým tokem, padá na kola brníčského mlýna, načež protéká Podhradím, spěje dále lučinami obtékaje klikatým tokem „Městečko“ a pije pod myslivnou u mostu silničního potok, který se vine od obce Strubšína a protéká Dolní Brnné.

Městečko rozloženo jest po obou stranách okr. silnice, jehož pravá řada — jdouc směrem od Dluhomilova k Lesnici — tvoří delší křídlo. Ze 14 budov zasluhují povšimnutí filiální kostel a dvoutřídní škola r. 1862 vystavěná; o jedno poschodí zvýšena byla r. 1883. Kromě uvedených budov jest naproti kostelu velký hostinec, který proto povšimnutí zasluhuje, jelikož jest jediný v celé rozsáhlé obci.

Dolní Brnné jest od „Městečka“ asi 6 minut vzdáleno a skládá se z vlastního „Dolního Brnného“ a z části úvozem od „Dolního Brnného“ oddělené, které se všeobecně praví „Draha“. Draha jsou utvořena z řady chaloupek, které k Strubšínu směřují; zády jsouce opřena o příkrý svah paty hory brníčské, čelem hledí k potoku, který od jmenované obce přichází a protékaje celé Dolní Brnné u myslivny s Loučským potokem se pojí. Dolní Brnné skládá se ze dvou řad domů, z nichž jest 7 selských statků a ostatní buď zahradníci neb domkaři; též myslivna knížete Liechtensteina nedaleko okresní silnice ležící náleží k této části. Mezi Městečkem a Dolním Brnným jsou polnosti a cesta; těm praví lid „Hranička“. Jak se tradicí zachovalo, bylo prý v oněch místech za časů lesku hradu rozsáhlé náměstí.

Dějiny obce vypsány jsou zevrubněji v pověsti nadepsané „Brníčko“; dlužno ještě podotknouti, že u hradu jest nyní mnoho propadlin. Příčinou těch mají býti jednak sklepy prostranné, jednak vodní proudy, které dle slov jistého inženýra kdysi zničí Brníčko. Tomu nasvědčuje následující událost: Když před 70 roky kopána studně v nynějším statku Seidlově ve Drahách, vyhrnula se s velikým hukotem ze země spousta vody, která zřejmě ve studni stoupala. Polekaní dělníci házeli bez dlouhého prodlévání do studně vše, co jim do rukou přišlo. Jim vydatně pomáhali lidé, kteří na pokřik dělníků v rychlosti ke studni se dostavili. Po delší době

podařilo se jim proud zacpati; posud viděti ono místo, kde se kopala studně.

Dluhomilov (Lomigsdorf) leží v severovýchodním cípu hejtmanství 11 km severovýchodně Z. v horské kotlině při potoku Loučském. Rozprostírá se od severu k jihu a má ve 102 domech 785 kat. Čechů. Dluhomilov skládá se z vlastní obce, Pančavy a Medelského. Vlastní obec záleží hlavně z rozsáhlých stavení selských. Vystavěna jest většinou po mírných úbočích kolem úhledného kostelíka, jenž na obec s příkrého vršku důstojně pohlížeti se zdá.

Kostel zasvěcen jest Všem Svatým a má mimo tři pěkné oltáře nové varhany. Kostel tento vystavěn byl r. 1785. K obci přifařeny jsou ještě dvě německé obce Horní a Dolní Olešná. Před tím, a to od r. 1720, chodili Dluhomilovští do Rohle a ještě dříve kolem r. 1630 do Dubicka do kostela. Ze starých zápisů a zachovalých památek vysvítá, že již v časích dřívějších byl v Dluhomilově farní kostel, jenž zajisté ve třicetileté válce zanikl. Pod kostelem k severu uprostřed vesnice stojí dvoutřídní škola r. 1873 vystavěná.

Druhá část „Pančava“ leží v úplné rovině pod příkrým vrchem „Skalkou“, na němž v novější době pěkná kaplička ke cti Panny Marie Hostýnské byla vystavěna. Za Pančavou dále k jihu jest „Medelské“ (Dreihöfen), kdež Ondřej, Pešek a Arnold z Dluhomilova po jednom dvoru měli.

Obyvatelé zabývají se hlavně polním hospodářstvím, hledíce si pečlivě chovu hovězího dobytka, což jim hlavně usnadňuje rozsáhlosť pozemků. Také sluší podotknouti, že tam pobývá několik štěpařů, z nichž hlavně Alois Dvořák vysázel všechny štěpy při silnici vedoucí z Polejce přes Leštinu do Zábřeha.

Mimo poštovní úřad jest v Dluhomilově spolek dobrovolných hasičů, čtenářský spolek „Methoděj“ a dívčí vzdělávací spolek „Vlasta“.

Drozdov (Drosenau) rozkládá se 8 km severozápadně od Zábřeha v krajině hornaté a lesnaté. Rozprostírá se od sv. k sz. a má ve 136 domech 832 obyvatelů, kteří se rolnictvím, tkalcovstvím a prací nádennickou živí. Obyvatelstvo náleží vesměs náboženství katolickému a národnosti české.

Obec přifařena jest do Jedlí, do Zábřeha pak přidělena jest k úřadu poštovnímu.

Erbovní rychta, dvoutřídní škola a při ní stojící kaple, v níž se ročně 6 mší sv. slouží, jsou nejznamenitějšími budovami v obci.

Drozdov se všech stran obklopen jest vysokými kopci a proto nelze jej spíše viděti, až se teprve na některý kopec vyjde. K Zá-

břehu vypíná se „Střemša“, na jejímžto temeni rozkošný lesíček poutníka vábí. S kopce toho jest krásný rozhled daleko za Olomouc.

S cesty, která z Drozdova k Jedlí vede, viděti jest na pravo i na levo dva vysoké kopce, jichž temena též pěkné lesíky kryjí. První zove se „Strážnice“ a druhému se praví „Na láně“.

Cesta dědinou od Zábřeha vedoucí rozvětvuje se na horním konci Drozdova: cesta levá směřuje k Hoštýnu, cesta pravá „na pilu“. Tam vine se těsné sice, ale za to rozkošné údolí říčky Březné, která vesele šumíc, po krátkém běhu Sázávě novou posilu přivádí.

Dle ústního podání nestála obec Drozdov na místě, kde nyní stojí, nýbrž na pokraji lesa, kudy má vésti spojovací cesta (silnice II. tř.) se silnicí okresní; praví se mu posud „Drozdovec“. Tam prý také stával kostel, který zajisté vzal za své, když osada Drozdov byla na nynější místo přeložena.

V okolí Drozdova za časů dávných stávaly dosti znamenité obce, které během času úplně zanikly. Na pozemcích drozdovských směrem k Hoštýnu vystavěno bylo město „Strejcov“, které mimo různých řemeslníků na 300 soukenníků obývalo.

Pověsť tato zdá se býti pravdě podobna; neboť na místě tom našly se základy staveb a jiné věci starožitné. Že tak veliké množství soukenníků ve městě tom žilo, lze si tím vysvětliti, že v době tehdejší soukennictví vrcholu rozkvětu dostoupilo; před sto roky bývaly totiž při každém větším statku rozsáhlé ovčírny, které při stavbách nových za své vzaly. Podobně má se to i s obcí nazvanou „Protinov“, která od Drozdova severozápadně v nynějším lese knížecím stála. Že obec tato vskutku byla, viděti lze na pozemcích, které posud dle spůsobu polností upraveny jsou.

Jednotlivé díly bývalých držitelů jsou posud od sebe odděleny mezemi. Domněnka, že by pozemky ty buď k Drozdovu nebo k sousední obci Jedlí byly náležely, jest lichá, jelikož od obou obcí velmi vzdáleny jsou.

Mimo kapli při škole stojící a r. 1778 vystavěnou viděti možno v Drozdově ještě jinou, mnohem starší. Stojí hned za Drozdovem na levé straně cesty do Jedlí se vinoucí. Kaple tato byla za příčinou přestálého moru, jenž v obci této strašně zuřil, postavena. Oběti moru odpočívají tam, kde se nyní zelená louka za statkem č. 24; posud se tam říká „na šachtech“. Daleký a široký rov, nejbujnější travou a tisíci rozmanitých kvítků posetý, jest všem společný. Od doby moru zvoní se denně v 8 hodin ráno, by se obyvatelé za ně „otčenáš“ pomodlili.

Dubicko (Dubitzko) rozkládá se 9 km od Zábřeha na návrší a má 785 kat. Čechů, kteří se zaměstnávají polním hospodářstvím a chovem dobytka hovězího. Chudina živí se prací nádennickou.

Vesnicí proplétá se okresní silnice, která vede ze Zábřeha k Úsovu.

V Dubicku jest poštovní úřad, dvoutř. škola a fara; tato uvádí se již r. 1355 v listinách. Přifařeny do Dubicka jsou obce: Hrabová a Bohuslavice. Čtenářský spolek rozvinuje tam blahodárnou činnosť.

R. 1267 uvádí se majitelem Dubicka jakýsi Benda, 1282 pak Vilém z Dubicka. Ve 14. století tvořila obec dubická zvláštní panství; v též době stával tam také dvorec, koupelna a mlýn. Posud ukazuje se místo, na němž prý stával hrad.

Filipov (Phillipsthal) leží 2 km západně od Zábřeha a souvisí s Nemilí; čítá 253 kat. Čechů. Ti se zaměstnávají polním hospodářstvím a chovem dobytka hovězího. Chudina hledá výživy v blízkých lesích a továrně zábřežské. Přiškolen jest Filipov do Nemile a do Zábřeha přifařen.

Hněvkov (Hniewke) leží 5 km od Zábřeha na západ na levém břehu řeky Sázavy, která u Hněvkova největší a nejostřejší záhyby číníc z celého křivolakého toku svého rovným na to směrem se ubírá. Obec čítá 62 čísel se 438 kat. Čechy; má jednotřídní školu a kapli, v níž se slouží 6 sv. mší do roka.

Hněvkov přifařen jest k Zábřehu, kam i k poštovnímu úřadu náleží. R. 1464 činí se o obci této v listinách zmínka.

Jak Hněvkov povstal a kdy, není nic určitého známo. Ale mezi lidem se vypravuje, že prý tehdy, když v okolí jen samé lesy byly, stály tam, kde nyní domy čís. 1., 2. a 3. stojí, dvě hájovny a myslivna. Během času usazovali se tam drvoštěpové, kteří v okolních lesích dostatek výživy nacházeli. Tak snad postupem času vznikla osada.

Hoštýn (Hochstein) jest ves 8 km od Zábřeha na západ, má 51 čísel se 308 obyvateli národnosti české, náboženství katolického. Osadu zdobí jednotřídní národní škola r. 1808 založená a krásný kostel sv. Anny na západním svahu strmého návrší r. 1869 zbudovaný.

Hoštýn leží v čarokrásném, romantickém údolí řeky Sázavy a téměř v nejužší těsnině jeho skoro uprostřed mezi Zábřehem a hranicí českou.

Asi 1 km. cesty na západ od Hoštýna vlévá se do Sázavy říčka Březná, jež prameny své sbírá nad Karlovem u Červené Vody.

Ves sama v malebném polokruhu objímá strmé návrší, na němž stojí kostel, škola a fara; nedaleko spatříš vysoký, homolo-

vitý vrch se zříceninami památného a důležitého kdysi hradu téhož jména.

Hoštýn, který je dnes pouhou dědinou, v dobách, kdy důležitosť jeho za tehdejších časů ne nepatrná byla, býval značným městečkem; r. 1513 koupil Ladislav z Boskovic od Mikuláše Trčky z Lípy a na Lichtenburku kromě jiného „zbořený hrad Hostayn s městečkem . . . .“ Městečko toto připomíná Havelka ve svém spisu „Cesty po Moravě“ ještě r. 1596.

Jelikož Hoštýn v dobách těchto býval městečkem značným, není od místa domnění, že Jankov, Strejcov, Hadovec — jak do dnes v ústech tamního lidu zovou se různá místa v nejbližším okolí jeho — byly snad původně jména dědin v těchto místech. Té domněnce i různé nálezy (studně, základy domů a t. d.) nasvědčovati se zdají, které s vyhasnutím slávy hoštýnské s povrchu zemského zmizely. Tomu nasvědčovala by ještě ta okolnosť, že výše řečené názvy mají tutéž koncovku „ov“, jaká u dědin z těchto dob, dosud zachovalých ve blízkém okolí, nejsou nic neobyčejného (srovnej: Kosov, Hněvkov, Drozdov, Krasíkov, Hynčinov, Václavov a t. d.).

Mimoděk připadá tu člověku na mysl, že i pojmenování „Mladkov“ (tak nazývá se dosud část dědiny hoštýnské na sever od hradu) jest snad původní jméno Hoštýna ještě z doby, než překřtěn německým názvem Hohenstein a pak českým obyvatelstvem na Hoštýn.

Hradisko hoštýnské nyní jest holé, pusté a sporou jen travou zarostlé. To, co ze hradu zbylo, bylo zvolna dílem hlodavým zubem času, dílem i osadníky samými sbořeno, poněvadž trosky hrozily svaliti se na domky pod samým hradem se rozkládající. Dnes toliko valy a příkopy zbylé naznačují poněkud podobu a rozsáhlosť jeho. Na nejvyšší homoli troskami vytvořené zdvihá se vysoký jehlan na památku stavby c. k. státní dráhy kolem Hoštýna se vinoucí zbudovaný, který podobá se jakoby pomníku dávné, zašlé slávy hradu hoštýnského.

Hrad se skládal původně z vlastní tvrze a menšího předhradí. Asi 50 kroků na východ od předhradí lze spatřiti (v lese) opět návrší obehnané patrnými valy. Poněvadž však kromě valů není na tomto místě jiných stop, jest těžko domysliti se, za jakým účelem zřízeno bylo.

Jak již na jednom místě napověděno bylo, míval kdysi Hoštýn důležitosť značnou a to hlavně z té příčiny, že žlebem sázavským vinula se jediná cesta v těchto místech i pro povozy pohodlná ze starého hlavního města moravského Olomouce ku Praze. A skutečně pokládána cesta žlebem tím vedoucí za hlavní strategicko-politické pojidlo Čech a Moravy, po níž obchod domácí i ve velkém proudil. Jelikož však zároveň v době té bujelo loupežnictví v míře nejvyšší, leží na bíledni, že záhy pomýšleno na větší bezpečí v těchto důležitých končinách. Tato okolnosť byla asi hlavní pohnutkou, aby

postaven byl hrad, který podobným neplechám přítrž učiniti měl, a to tím více, že vrch, na němž hrad zbudován, již samou přírodou k účelu podobnému takořka stvořen býti se zdál. I není proto od místa domněnka páně Havelkova, že rod pánů z Hoštýna, kteří kolem r. 1200 v držení hradu se uvázali, manským slibem se zavázal s ozbrojenci svými o bezpečí tohoto místa se starati; jemu snad za to zboží hoštýnské jakožto dědičné léno přiděleno bylo.

R. 1267 uvádí se Matouš z Hoštýna, který slavného krále českého Otakara II. na nejedné výpravě s lidem svým doprovázel. Jeho syn byl onen zlopověstný lupič Heřman z Hoštýna (viz o něm pojednání nadepsané „Heřman z Hoštýna“), který původně rovněž byl rytířem chrabrým; později, zvrhnuv se ze příčin různých v obyčejného loupežníka, okolní osady drancoval a pálil. Na rozkaz mladistvého krále českého Václava II. Závišem z Falknštejna r. 1287 hradu dobyto a loupežníci popraveni byli. Heřman sám odpykal prý zločiny své doživotním žalářem v Praze. Tento Heřman z Hoštýna jest tím vinen, že Heřman z Holštejna, komoří brněnský, až dosud křivě považován byl za loupežníka. Omyl tento pochází od Pešiny, který v listině z r. 1286 chybně četl Holenstein místo Hohenstein.

Po události výše popsané Hoštýn s okolními vesnicemi a se vším zbožím asi r. 1290 králem českým Václavem II. přidělen byl lénem pánům ze Šternberka, v jichž držení až do r. 1464 potrval. R. 1350 majetníkem Hoštýna byl Jaroslav ze Šternberka. Když tento r. 1360 zemřel, zdědil Hoštýn jeho syn Smil ze Šternberka, který zboží hoštýnské r. 1398 postoupil svým dvěma strýcům Zdeňkovi a Ješkovi ze Šternberka. Z dob panství tohoto rodu dochovalo se našim časům „poslední pořízení“ Smila ze Šternberka odjinud z Hohensteina zvaného, která vzácná památka jak pro dějiny Hoštýna tak i pro dějepis vůbec velice důležitá tuto v doslovném znění podána budiž.

Smil ze Šternberka a z Hohensteina činí poslední své pořízení:

„Na Hohensteině, 23. Oct. 1398.

Ve jmě buožie amen. Já Smil ze Šternberka, odjinud z Hochštajna, vyznávám tiemto listem všem, ježto tento list čísti, slyšeti nebo viděti budú: ež s mým dobrým rozmyšlením a s dobrú pamětí rozkazuji tyto věci popsané v tomto listu, ač mne milý buoh neuchová: nayprvé Michalkovi sestřenci Beranovu 50 hřiven k tomu oltáři, ježto jsem učinil sv. Královny u sv. Kunhuty na pravé ruce vcházejíce do kostela. Také do kláštera řečeného Krasíkov 50 hřiven, a tu chci odpočinúti a dočekati božieho sudu. Knězi Jakubovi kaplanu mému 4 hřivny, knězi Nickovi farářovi 3 hřivny. Purkrabí Beranovi 100 hřiven na tom fojtství v Šimperku, jakož na to listy má; Filipovi 3 hřivny, Přibíkovi 8 hřiven, Blažkovi 4 hřivny, Čáslavovi 6 hřiven, Žibřidovi 6 hřiven, Zábovi 4 hřivny, Mikulášovi 2 hřivně, Frizovi řečenému Mates 4 hřivny, Jirglovi Friz dvě hřivně, Muškovcovi 3 hřivny, Chřapkovi 4 hřivny, Janovi

Hrstka 3 hřivny, Krajsoví dvě hřivně, Smilovi z Krhova hřivnu, Petříkovi Slachovu puol druhé hřivny, Nickovi pištcovi 3 hřivny, Sulkovi puol druhé hřivny, Ryskovi hřivnu, Adamkovi dvě hřivně, Matesovi klíčníkovi dvě hřivně, Petříkovi maštaléřovi dvě hřivně, Milotě s Vávrú hřivnu, bratru Janovi s Václavem hřivnu, Hanzlovi s Trníkem hřivnu, hlásným ježto na hradě hlásají, 3 hřivny, děvce řečené Anka, ježto peře na hrad, hřivnu, Svachně puol hřivny; 10 hřiven, aby mě k hrobu připravili. A ty všechny svrchu psané penieze mají vydati strýci moji, pan Zdeněk a pan Ješek, Beranovi purkrabí mému, podlé těch umluv, jako sie staly mezi námi. A když ty penieze úplně vydadie, tedy jim má hradu postúpiti, a s hradem má nechati helmóv, platóv, pušek. A což jest od spíže na hradě a od nábytku odevšeho svrchnieho, od postele a od jiného šatstvie, i od oděnie, i od koní, i ode všeho oděnieho ssutého, i odevšeho řádu panošského, i odevšeho svrchnieho nábytku na hradě i v dvořiech buď jmenované nebo nejmenované, aby to Beran purkrabie vzal sobě. A když ty věci stryci moji vyplnie, tehdy mají purkrabí a tovarišóm slíbiti a zajistiti, aby purkrabí a tovariše propustili beze všech zmatkóv a bezevšie zlé lsti, aby sie brali, kde by své lepšie viděli, a také jej klejtovali a próvod dali; a to všecko, aby to strýci moji učinili dobrú starú věrú. A pakli by strýci moji Zdeněk a Ješek a synové jich, k tomuto ke všemu svrchu psanému nechtěli přistúpiti, tehdy purkrabie Beran se všemi tovariši, což by jich podlé sebe měl, (Petrovi a Havránkovi kucharóm 3 hřivny) má se osvědčiti markrabí Prokopovi pánu mému a hauptmanóm Moravské země, i podlé toho všem pánóm a městóm, že drieveřečení strýci moji nechtějí k tomu přistúpiti, a mají toho hledati, kdož by jim tyto svrchu psané věci vyplnil; a kdož jim vyplní podlé tohoto listu a podlé jich vóle, tehdy mají jemu hradu postúpiti, a proti strýcóm mým nemá Beran purkrabie ani tovariši ničím vinni býti, neb jest to mé přikazanie. (Kuchticovi a pastýrovi hřivnu.) A tomuto listu na potvrzenie a na větší jistost já dříve řečený Smil s dobrým rozmyslem a s dobrú pamětí svú pečeť k tomuto listu přivěšuji, a také připrošuji počestných mužóv Mikuláše Mraza, hauptmana z Mírova, Olomúckého biskupa bratra, podlé toho Vítka řečeného Šipík purkrabie ze Zábřeha, Pešíka z Krumpacha; jimžto jest svědomo o tomto o všem o mém rozkázání, neb jsem jich k tomu byl přivolal, jakož to oni sami vyznají; a prosil jsem jich, aby své pečeti podlé mne přivěsili, tomuto všemu, což o tomto listu napsano jest, na potvrzenie a na svědomie a na jistost.

Dán na Hochštajně, léta od božieho narozenie tisíc tři sta devadesátého osmého, tu středu po svatých jedenácte tisíc děvic."

Pečeti čtyři visuté, neporušené.

Na to uvádí se r. 1418 pánem na Hoštýně Hynčík řečený hauptman z Hostayna. R. 1424 hradu po druhé Husity dobyto a tentýž zpustošen byl. Domnění, že by zároveň se hradem i mě-

stečko bylo zpustošeno, nezdá se býti správným, jelikož, jak dříve již uvedeno bylo, r. 1513, tedy v době nepříliš dlouhé po rozboření hradu, mluví se opět o městečku Hoštýnu, jež téhož roku od Ladislava z Boskovic zakoupeno bylo.

Ř. 1464 Matyáš ze Šternberka prodal zboží hoštýnské Janu Tunklovi, pánu na Zábřehu a Brníčku, který je i s příslušenstvím spojil s panstvím zábřežským. Páni ze Šternberka pak odstěhovali se na svůj hrad Lukov.

Snad právě k tomuto odjezdu odnáší se pověsť, jež mezi lidem hoštýnským koluje, že jednomu z poddaných za zvláštní služby hradní paní při odjezdu z hradu prokázané, dostalo se darem z „lásky“ kus krásného pozemku (dnes louky) poblíže Hoštýna, který do dnes „lasky“ neb „láz“ se jmenuje a ke statku čís. 1. náleží.

Poněvadž nový majetník Jan Tunkl, sídle na oblíbeném svém hradě Brníčku, o znovuzřízení hradu se nestaral, zůstal v rozvalinách, ze kterých již nepovstal. Zdá se, že v dobách těchto byl asi hrad ještě poměrně dosti zachovalý. Neboť, jak dočítáme se v Šemberových dějinách pánů z Boskovic str. 66., Arkleb z Boskovic, který stal se r. 1519 nejvyšším hejtmanem, vyvrátil dvě nejvyhlášenější skrýše loupežnické „Dalečín“ u Pernštejna a „Hoštýn“ u Zábřeha z kořene.

O něco později r. 1509 prodal Jindřich Tunkl Hoštýn (kromě jiného) Mikuláši Trčkovi z Lípy a na Lichtenburku, od něhož odkoupil zboží hoštýnské r. 1513 — jak již dříve řečeno — Ladislav z Boskovic (kromě i jiného). R. 1624 dne 19. června knížecí rod Liechtensteinský zároveň s panstvím zábřežským v majetek svůj uvedl i zboží hoštýnské, které jemu s předešlým do dnes náleží.

S dějinami hoštýnského hradu a Hoštýna vůbec úzce souvisí osudy tamního kostela, které jistě starší jsou dějin hradu samého. Bohužel, že nedochovalo se nám určitějších zpráv z těchto dob, kdy hradu vůbec ještě nebylo. První určitější zmínka datuje se z r. 1350. V době této fara hoštýnská s kostelem sv. Kunhuty patřila prý k děkanství šumberskému a byla prý téhož roku biskupstvím olomúckým postoupena novému biskupství v Litomyšli.

Kostel bezpochyby stál i na témž místě jako nynější. Tomu zdála by se nasvědčovati ta okolnosť, že na návrší (nad školou) u samého kostela nynějšího přišlo se na zbytky mrtvol; zajisté že jest to zbytek bývalého hřbitova, které jako valná většina jiných v dobách starších kolem anebo poblíž kostela se zakládaly. V podání lidu místo to do dnes „kosteliskem“ se zove.

Určité zprávy se dovídáme teprve z „posledního pořízení“ Smila ze Šternberka a z Hoštýna výše podaného z r. 1398, ve kterém dovídáme se kromě jména kostela hoštýnského (sv. Kunhuty) i jméno oltáře po pravé ruce („vcházejíce do kostela“) zároveň se jmény faráře Nicky a kaplana Jakuba.

Když r. 1424 hrad hoštýnský Husity rozvalen, zbořen i kostel. Jak dlouho v ssutinách ležel, nevíme. Tolik jest známo, že r. 1632, kdy Hoštýn — bezpochyby již ves — přifařen k Zábřehu, nebylo tam ještě kostela.

R. 1786 stal se kostel hoštýnský, již znovu zřízený, filialkou a později expositurou farnosti dolno-hynčinské.

R. 1869 postaven v Hoštýně kostel nový, který r. 1892 stal se farností samostatnou po dlouhé době více než půltisíce let.

Jelikož kromě tohoto důležitého fakta Hoštýn i jinak novou silnicí, která dědinou probíhá, nádražím a dvěma parními pilami patrně se zvelebuje, zdá se, že mu nadchází nová, šťastnější doba.

Hrabová (Raabe). Vesnice ta rozkládá se od jz. k sv. na mírném návrší a jest od Zábřeha 7 km. jihovýchodně vzdálena. Od Zábřeha vede totiž okr. silnice směrem jihovýchodním k Leštině a Vitošovu a odtud směrem jižním k Hrabové. Jest tam 86 obydlených domů se 783 kat. Čechy, kteří nejvíce polním hospodářstvím a chovem dobytka hovězího se zabývají. Středem osady té teče potůček z lesa se pramenící, po jehož březích leží budovy selské a chaloupky dosti pěkně vystavěné.

Uprostřed Hrabové stojí dvoutřídní školní budova r. 1887 vystavěná a nedaleko ní kaple sv. Janu Nepomuckému, který patronem dědiny té jest, zasvěcená. Před kaplí, ve které májové pobožnosti Marianské se konají, jest socha Pána Ježíše nákladem obce hrabovské r. 1872 vystavěná. Mimo tuto viděti jest též při silnici sochu sv. Jana Nepomuckého, která postavena byla r. 1790.

V Hrabové zřízeny jsou dva spolky, jsou to: Čtenářský spolek „Boleslav“ založen r. 1885 a hasičský r. 1893.

Přifařena jako i přidělena jest Hrabová k poštovnímu úřadu do Dubicka.

Západně od vesnice asi 2 km. rozkládá se rybník, jenž jest majetkem knížete Lichtensteina; v tom se chová veliké množství kaprů.

Hynčinov (Heinzhof) vine se 7 km západně od Z. na vysoké náhorní rovině; má 119 obyv. něm. a jest přiškolen i přifařen do Hynčiny Dolní. Osada tato povstala r. 1779.

Hynčina Dolní (Heinzendorf, Unter=) 8 km západně od Z. na náhorní rovině v horách, má 981 obyv. něm. a trojtř. školu. Přifařeny jsou tam obce: Hynčinov, Křižanov, Dlouhá Ves a Dolní Bušínov. Kostel hynčinský vystavěn byl na místě bývalého dřevěného r. 1725.

Na pozemcích zrušeného dvorce, jenž zde ještě r. 1770 byl, založeny byly obce: Křížanov, Dlouhá Ves a Hynčinov.

Severně od obce vypíná se 590 m vysoký Náglův kopec.

Jestřebíčko (Klein-Jestřebí). Jdeme-li od Z. směrem jižním přes Skaličku, dospějem po ½ hodině na návrší, na němž se rozkládá osamělý lesík „Hyví“ zvaný, odkudž sotva 10 minut cesty před sebou spatříme po pravé straně cesty osadu Jestřebíčko. Vesnička tato, čítající 25 domů nesouměrně rozestavených, leží v kotlině, která na svahu jižním jest prorvána hlubokou žmolinou. Obyvatelů v Jestřebíčku páčí se na 242; ti jsou dílem národnosti české, dílem německé a živí se polním hospodářstvím. Chudina hledá si výdělku v továrně zábřežské. Tamnější jednotř. škola jest německá a byla r. 1885 „Schulvereinem“ zřízena.

Jestřebíčko jest přifařeno do Pobuče, do Zábřeba přiděleno k poštovnímu úřadu.

Jestřebí (Groß-Jestřebí). Jen 5 minut cesty na jih od Jestřebíčka leží obec Jestřebí, čítající v 54 číslech 326 obyvatel národnosti české, kteří se živí výhradně polním hospodářstvím. Osada leží v úžlabině jsouc ověnčena velkým množstvím třešňových stromů. Domy pak stavěny jsou pravidelně dvěma řadama od západu k východu a mezi nimi vine se cesta.

Uprostřed dědiny jest návsí širší a na něm stojí úhledná kaplička. Na západním konci vesnice jest jednopatrová budova školní, za ní pak as 100 kroků nachází se k Jestřebí patřící skupina 10 domků, jež má název „Korunzov“.

Jdeme-li dále směrem jižním, dospějem k nejvyššímu bodu okolí obce Jestřebí, jemuž se praví „na Skalce“. S kopce toho dohlédnouti možno při jasném počasí až na Hostýn. Bod tento poznačilo si triangulační oddělení z ohledů strategických zvláštním signem, podobným růži větrné.

Jestřebí přifařeno jest do Zvole a do Zábřeha přiděleno k úřadu poštovnímu.

Obec Jestřebí vznikla asi v 16. století. Jméno své obdržela od jestřábů, kteří za dřevnějších dob v tamnějších hustých lesích v hejnech se zdržovali.

Kamenná (Steine) jest nejvýchodnější vesnice zábřežského soudního okresu; rozkládá se na pokraji lesu Bradelského od jihozápadu k severovýchodu a jest od Zábřeha 12 km vzdálena. Poloha jako i okolí Kamenné vyniká nemálo malebností, jakož i ladností svých rysů.

Krásný jehličnatý les, jenž těsně ku vesnici přiléhá, vábí v létě mnoho výletníků z Vídně a okolí do Kamenné, by tam pookřáli svěžím, pryskyřicovým vzduchem.

Vesnice tato má ve 62 domech 545 katol. Němců a skládá se z horní a dolní obce. Horní obec vystavěna jest z úhledných domů; dolní obec sestává ponejvíce z doškových domků těsně k sobě přiléhajících. Uprostřed horní obce stojí pěkná jednotř. budova školní, od níž zahradou oddělena jest Andrlíčkova továrna na pletení drátu.

Od nádraží německo-libinského vine se horní obcí a kolem dolní obce okr. silnice k Rohli, kam obec Kamenná přifařena a k úřadu poštovnímu přidělena jest.

Vesnicí teče potok, jenž se vlévá do potoka Polejckého.

Téměř třetina veškerého obyvatelstva kamenského živí se obděláváním půdy málo úrodné, druhá třetina zaměstnává se výrobou průmyslu lněného, zbytek pak hledá si výživy v továrně Andrlíčkově a Hönigově, v nichž se plete drát.

Dva kilom. východně od Kamenné v lese Bradelském jest strmina příkrá, jež severní část Bradla činí a vrcholem svým až do výše 597 m nad hladinu mořskou vyčnívá. Bradlo, z obrovských utvořeno jsouc balvanů na sebe nakupených, podobá se věži hradní na polo pobořené. A to jest právě ona strmina, kterou tak daleko viděti po Moravě a která k sobě tisíce výletníků ročně vábí. Aby se výletník pohodlně na temeno bradelské dostati mohl, vytesány byly před čtyřmi roky ve skále té schody a na stěně její připevněno železné zábradlí. Kamenná má název svůj od kamení, jehož se v okolí vesnice v ohromném množství láme.

Prvními osadníky v obci kamenské byli uhlíři, kteří před 300 roky z dříví lesa Bradelského, jež tehdy bezcenné bylo, uhlí pálili. Vymýtěná lesní místa přetvořena byla později v pole. Množství milířových zbytků v lese, na polích a v zahradách svědčí o původním zaměstnání obyvatelů.

O brádelné skále koluje mezi lidem pověsť, jíž se dočísti lze v pověsti „Bradlo“ nadepsané.

Klášterec (Klösterle) jest od Z. 9 km. na sever vzdálen a rozkládá se bezprostředně po pravém břehu Moravy. Vesnicí vede silnice erární z Opavy do Prahy. Přifařen je Klášterec do Rudy a přiškolen do Olšan (hejtm. šumberské).

Prostranný kostel filiální „Zvěstování Panny Marie“ zasvěcený — 25. března četně navštěvovaný poutníky — jakož i staré zdi na hřbitově vyčnívající jsou jedinými ještě pozůstatky bývalého kláštera (odtud jméno obce). Dle podání žilo v něm 24 mnichů Benediktinů s proboštem (dle dějepisce Bienenbergra 120). Proboštství založeno bylo Janem z Konice r. 1340 podřízeno jsouc opatství kláštera v Postoloprtech a zaznamenáno v knihách jménem

„cella januae vitae“ (příbyteček pro bránu života). Ve válkách husitských r. 1423 byl klášter Janem Žižkou na vítězné cestě jeho od Mohelnice rozbořen. Utíkajících mnichů pohostinně ujali prý se někteří občané v Radomilově a Rovensku, začež jim u Klášterce darovány kusy luk, jichž podnes Rovenští a Radomilovstí užívají.

R. 1510 připomíná se v Klášterci v knihách dějepisných ještě fara a mlýn; jak zmizely, neví nikdo pověděti.

Ves klášterská sestává z 30 domů a čítá 198 kat. Čechů. Obyvatelstvo živí se polním hospodářstvím a prací v papírně olšanské, jejíž závody tovární s Kláštercem úzce souvisí. Na návsí stojí starý topol „oliva“ zvaný, jehož vnitřek do značné výše je dutý, tak že upraviti by se dal za pěknou besídku. Objem topolu měří 11, průměr $1^1/_2$ m. Stáří jeho páčiti lze přes 400 roků; zasazen prý byl tamnějším občanem Kubíčkem.

Pro vzdělání občanů založena r. 1875 místními studujícími knihovna obecní, jíž hojně používá celé okolí. Od r. 1889 stává v Klášterci sbor dobrovolných hasičů.

(Viz pověsť o původu kostela v Klášterci.)

Koloredov (Kolloredo) jest od Z. 6 km jihovýchodně vzdálen. Souvisí se Zvolí a rozkládá se po obou stranách okr. silnice ze Zábřeha do Mohelnice se vinoucí. Ves ta má 362 ponejvíce českých katolíků a jednotřídní německou školu (r. 1884 „Schulvereinem“ zřízenou); přifařen i k poštovnímu úřadu přidělen jest Koloredov do Zvole.

Osada ta povstala r. 1787. Téhož času byl zrušen dvůr zvolský, jenž náležel tehdejšímu arcibiskupu hraběti z Colloredo-Waldsee. Dle něho byla osada Koloredovem nazvána.

Kolešov (Kolleschau), též Kojíšov, Kohušov a Kožušov zvaná ves, rozkládá se severovýchodně od Zábřeha v dáli 5 km. v kotlině horami Dlouhou, Markovicí, Braveničnou a Horkou obstoupené. Vine se směrem od jihu k severu a má ve 42 domech 387 obyvatelů, živících se rolnictvím, řemeslem a prací nádennickou. Vyznáním jest 386 katolíků a 1 evangelík augšburský; dle národnosti jest 363 Čechoslovanů a 24 osob, jež se přihlásily k obcovacímu jazyku německému. Obec přifařena jest do Lesnice, do Postřelmova pak přidělena jest k úřadu poštovnímu.

Dvůr knížete Jana z Lichtensteina, kaple, v níž ročně 3 mše svaté sloužiti je dovoleno, a jednotřídní škola r. 1884 založená jsou důležitějšími budovami obce. Jelikož severní cíp osady položen jest do kraje, stává se osada se strany severozápadní zdaleka již patrnou, ale dalšímu rozhledu k jihovychodu brání hory výše jmenované. Směrem severovýchodním k Sudkovu strmí Horka,

s jejíhož hřebenu jest utěšená vyhlídka do údolí řeky Děsné. Dáme-li se po hřebenu hory té v pravo směrem jihovýchodním, přijdeme do lesa Bukovice, jenž kryje temeno a úbočí hory stejného jména. Mezi oběma horami prostírá se rozkošné údolí s borovým lesem, které letního času mnoho výletníků vábí. Pod lesem prostírá se mokrá louka od velikého množství druhdy hadů „Hadovec“ zvaná, nad ní směrem jižním pole „Pustina“ zvané. Obapol spojovací cesty vozné mezi Kolšovem a Brníčkem leží pole „Dělnice“ zvané a výše nad ním téměř v lese „Humenec“. Nad Humencem „Braveničná“ témě své zvedá. Na úbočí této hory, kudy stezka do Brníčka se vine, leží pole „Na baště“ pojmenované. Pokročíme-li stezkou výše, pomineme Braveničnou a přejdeme na úbočí hory Markovice, odkudž jest krásná vyhlídka do údolí Moravy osadami jako posetého a na ves Brníčko s hradem stejného jména. Směrem jižním na úbočí Markovice leží pole „Pláňová“, podle něhož spojovací cesta vozná do Lesnice přes příkrý „Vrch“ se vine. S kolšovského „Vrchu“ jest krásná vyhlídka do kraje.

Že osada Kolšov staršího původu jest, nežli by se na první pohled souditi mohlo, tomu zdá se nasvědčovati ta okolnosť, že v místech, kde nyní dům čís. 40. (nyní hostinec) stojí, objeveny staré základy a množství svežené hlíny. Mimo to při kopání staré hrušky v zahradě u statku čís. 3. objeveno bylo žároviště s nádobou prastarého původu, která neopatrností za své vzala. Ano nalezen zde přeslen, jehož původ do doby neolithické znalcem byl položen. (Chová se ve vlast. museu olomouckém.)

První zmínka o osadě té padá do r. 1350, kdy pánem okolní krajiny byl Čeněk z Lípé. Osada sama byla částí panství třemešského. Na místě osady stály dvě tvrze, z nichž první dle ústního podání ležela na místě statku čís. 9., druhá (nynější dvůr knížecí) na sev. konci osady, jež během časů v majetek různých pánů přecházely. Neznámo zevrubněji, stala se tvrz třemešská po roce 1350 s tvrzemi kolšovskými majetkem pánů ze Závořice; r. pak 1450 byl Kancíř z Kolšova majitelem tvrzí kolšovských, Postřelmova, Třemešku a Studýnek. V těchto dobách náležely osady ty pod správu biskupa litomyšlského. Po válkách husitských, za nichž tvrz Třemešek v ssutiny obrácena byla, přešla tvrz dolejší a hořejší robotníky (Zinsleute) obydlená v majetek pána Jana Tunkla na Brníčku, Zábřehu a Rovensku, který veliké přízni českých králů Jiřího z Poděbrad a Vladislava Jagellonského se těšil. Písemné památky od toho času počínaje svědčí výhradně tvrzi dolejší (nyní dvoru), jíž pánem okolo r. 1638 byl Maxmilian Mosch z Aresdorfu, jenž byl protestant. Toho vystřídal katolík Jan Verner, který ještě r. 1657 pánem této tvrze byl. Po něm stal se majitelem jejím Wolfgang Bedřich z Kuebachu. Neznámo, kterak stala se majitelkou zdejšího dvora nynějšího Angelina Anna Sybilla z Galle, rozená hraběnka Žerotínova, paní na Giersdorfě,

Hallšteině, Losíně, Wiesenberku, Třemešku a Drahanovicích, která tvrz kolšovskou prodala rytíři Janu Bedřichu Drahanovskému na Pěnčíně. Za jejího věku bylo na Třemešku souzeno a posléze vesměs upáleno mnoho osob ze Šumberka, Losína a Frankštatu z čarodějství usvědčených. Posléze roku 1694 prodal Jan Drahanovský na Pěnčíně zdejší tvrz knížeti panu Janu Adamovi z Lichtenšteina a na Lichtensteině, který majetek ten, přikoupiv jeden statek selský, zvětšil.

Rozdělením pozemků náležejících ku tvrzi hořejší mezi robotníky tam usedlé, dán vzniku osady této náležitý základ.

Kosov (Kosse) leží 5.5 km západně od Zábřeha v romantické lesní krajině. Ves tato čítá v 77 domech 485 kat. Čechů, kteří se nejvíce polním hospodářstvím zabývají.

Kosovem vede okr. silnice, která spojuje Zábřeh s Tatenicí. Škola kosovská jest dvoutřídní a byla r. 1880 nově vystavěna. Obec má též krásnou prostrannou kapli, v níž se ročně 6 sv. mší slouží. Vystavěna byla r. 1871; na věži její visí dva zvony souladně znějící,

Na trati polní „Stanoviskách" stál za času lesku hradu hoštýnského dvůr, jenž náležel k hradu hoštýnskému; podobně patřily i dvory v dnešním knížecím lese „na Dvořiskách" stojicí ku zmíněnému hradu.

Na cestě k Drozdovu z „Lisku" zvaného jest překrásná vyhlídka až za Olomouc.

Obec kosovská přivtělena jest k poštovnímu a farnímu úřadu zábřežskému.

Spolek „Občanská beseda" nedávno založený rozvíjí vydatnou činnosť a má kolem 40 členů.

Krasíkov (Budigsdorf) leží 16 km západně od Zábřeha v údolí řeky Sázavy; má 723 obyv. něm. rolníků a tkalců. V Krasíkově jest dvoutřídní škola, c. k. poštovní úřad, stanoviště četnické, stanice železné dráhy a obecní spořitelna. Tamnější rychta byla r. 1355 Jaroslavem ze Šternberka jistému Hermanovi darována. V blízkém „Legsteinu" jsou zříceniny někdejšího august. kláštera „Marie Kron". Přifařen jest Krasíkov k Tatenici.

Krumpach prostírá se v nevelkém údolí směrem severozápadním a souvisí bezprostředně se Zábřehem. Vesnicí protéká potůček, jenž v létě skoro docela vysychá. Nebezpečí ohněm zavdalo příčinu, že se zřídily tři rybníky.

Z budov vyniká trojtř. škola r. 1870 vystavěná, která povstala vyloučením Krumpachu ze společné školy zábřežské; dále

vyrábí kontribučenská sýpka panství zábřežského. Pevně a prostranně to stavení, jehož Prušáci r. 1866 za skladiště potravin používali. Nyní jest soukromým majetkem.

V obci bydlí ve [illegible] domech [illegible] obyvatelé, kteří jsou až na 1 rodinu židovskou národnosti české a náboženství katolického. Ze spolků stávají tam: Hasičský spolek a Čtenářský spolek katolicko-politický.

Krumpach přifařen jest do Zábřeha; tam přidělen jest též k úřadu poštovnímu.

Na blízké hoře směrem severozápadním kope se písek, jenž užívá se na dělání forem na litinu.

Jak pověst vypravuje, byl Krumpach založen v [illegible]. století rytířem z Krumpachu. Ještě zove se západní část vesnice „na Hrádku", což vzbuzuje domněnku, že tam stával hrad.

Lesnice (Lesnitz). Od Zábřeha směrem východním vine se úrodnou rovinou v délce čtyř kilometrů polní cesta po hrázi bývalých rybníků; vede do Lesnice, osady malebně položené ve hrané údolí, jímž potok Loučský se proplétá a podle vsi do mlýnské strouhy ústí. Od samé počínající vesnice zvedají se lázovitá úbočí hor Dlouhé a Markovice směrem severním, jižně pak strmí příkrá stráň Skalky, nad níž „Trlina" vynořuje malebné temeno své. Podél příkrého úpatí této hory, směrem od jihozápadu k severovýchodu, prostírá se jmenovaná ves, tvoříc místy skupiny, jinde řady domů, jimiž okresní silnice z Leštiny do Brníčka, Dlouhomilova a Rabišan spěje, aby se spojila se silnicí pojící Šumberk s Unčovem a Šternberkem.

Nejvýstavnější a zároveň nejstarší část osady tulí se vůkol starožitného kostelíčka s úhlednou budovou dědičné rychty. Pod kostelem spatříš budovu dvojtřídní školy a dům obecní, vystavěný na oslavu čtyřicetiletého panování Jeho Veličenstva císaře Františka Josefa; tam umístěny jsou záložna a hasičská zbrojnice. Za dědičnou rychtou otevírá se rozkošný pohled do údolí Loučského potoka, jehož překrásné pozadí tvoří zříceniny hradu Brníčka. Hrad tento zajišťoval krajině vůkolní v době českého krále Jiřího z Poděbrad vévodil a doposud velmi mnoho pověstí v lidu o něm se zachovalo.

Západní lázovité úbočí hory Trliny zove „Hora"; na úpatí jejím při cestě do Leštiny vedoucí láme se devonský vápenec, který pro otisky dávnověkého bylinstva a výbornou jakosť daleko znám jest.

Ves čítá 782 obyvatelů národnosti české a vesměs katolického vyznání, kteří se živí hlavně polním hospodářstvím, chovem dobytka a řemeslem; chudší pak hledají zaměstnání v blízkých továrnách. V Lesnici je spolek dobrovolných hasičů, čtenářsko-

pěvecká jednota a spolek vojenských vysloužilců. Pod duchovní správu tamnější patří osady Kolšov, Brníčko s filiálním kostelem, Strupšín a Leština. Spojení poštovní obstarává poštovní úřad v Dluhomilově a v ohledu zdravotním přidělena jest do obvodu postřelmovského.

Jméno osady dle ústního podání pochází od velikých lesů za pradávna tam stávajících, jež nyní z velké části jsou majetkem panujícího knížete Jana II. z Lichtensteina. Kdy a kým ves ta založena byla, nelze určiti pro nedostatek zpráv dějepisných z tehdejších dob. První zmínka o osadě spadá do roku 1340, kdy pánem její byl jakýs Boček, který bydlel v panském dvoře. Dvůr ten — jak o tom temná jakási paměť v lidu se udržela — stal se dědičnou rychtou. Roku 1349 darovala Mechtylda svému synu Černínovi podíly na Lesnici a Sluhoňovu. Roku 1355 náležela ves bratřím Smilovi a Bedřichu, synům Voka z Lesnice. Roku 1398 odprodala Jítka, vdova po Alzovi z Lesnice, dvorec v obci stávající Ondřejovi z Lesnice (bezpochyby nynější statek čís. 6.). R. 1407 měl Vojtěch z Lesnice v držení vesnice: Lesnici, Pivonín, Václavov, Brníčko a Svinov.

Ve XIV. století založen kostel a fara, jež průběhem války třicetileté klesly na filiální a podřízeny duchovní správě v Dubicku; to se stalo roku 1630. Po přemožení stavovského odboje hleděno hlavně k tomu, by protestanté a čeští bratří v lůno církve katolické uvedeni byli. Byla to katolická protireformace. V Zábřehu i okolí bylo tehdy velmi mnoho lidí vyznání Lutherova a českých bratří, katolíci pak byli ve skrovné menšině beze všeho významu, jelikož šlechta novému učení byla přála. Katolická protireformace na Zábřežsku svěřena později do stavu knížecího povýšenému hraběti Karlu z Lichtensteina, praotci nynějších knížat panujících, který ji započal prostě zabráním statků Velena z Žerotína na Třebové a Zábřehu. Pro velký nával práce protireformační musil odejíti do Prahy; tudíž se stalo, že v Zábřehu a okolí až do roku 1630 lutheránští kněží a učitelé se zdržovali. Toho roku, pokud na víru katolickou nepřestoupili, donuceni přísnými rozkazy vlasť svou opustiti a odebrati se do vyhnanství, při čemž došlo i na Lesnici a její kněží. Ale že katolických kněží a učitelů nedostatek byl veliký, bylo několik v okolí Zábřeha takto uprázdněných far svěřeno jedinému katolickému knězi, kterémuž z počátku přidán byl kněz z Tovaryšstva Ježíšova v Olomouci, jemuž hlavně uloženo, lid poučovati a bludy náboženské vyvraceti. Lesnice v ohledu tom přidělena farnímu úřadu v Dubicku. Aby kněží na farách nově zřízených obživu měli, nařízeno bylo všem obcím král. dekretem, aby ze jmění svého jistá věnování za tím účelem činily. Až do nedávna užívalo farní obročí v Dubicku pozemků v obci lesnické, které náboženský fond nedávno odkoupil a farnímu obročí tamnějšímu přivtělil. Roku 1785 z rozkazu císaře

Josefa II. zřízen v Lesnici nový zádušní úřad a farní chrám Páně svému účelu vrácen.

Leština (Lešche) rozkládá se v rovině na levém břehu řeky Moravy; ves ta směřuje od východu k západu a jest od Zábřeha 4 km jihovýchodně vzdálena.

Leština skládá se z vlastní obce a „Záhlavčí". Vlastní obec vystavěna jest po výtce z hezkých selských statků, které ve dvou řadách rozloženy jsou. Uprostřed návsí stojí kaple r. 1754 vystavěná; ta jest zasvěcena P. Marii a sv. Václavu. Ku kapli přiléhá krásná dvoutřídní budova školní a kovárna.

Nejzápadnější části obce, jíž tvoří tři řady chaloupek, říká se „v chaloupkách". Dvé řad leží po obou stranách okr. silnice od Zábřeha k Leštině se vinoucí. Silnice ta rozvětvuje se u „velké hospody"; pravou větví směřuje k Úsovu, levou pak přes Lesnici k okr. silnici šumbersko-libinské.

Obcí teče potok zvaný „Vesník", jenž vzniká ze struhy; jest vyzděn a má vždy hojně vody.

Záhlavčím jmenují se dva selské statky, které mají rozsáhlé pozemky. Mlýnská struha odděluje Záhlavčí od vlastní obce a leží od ní na východ.

V Leštině bydlí ve 110 domech 875 kat. Čechů; ti se živí nejvíce polním hospodářstvím a chovem dobytka hovězího. Chudší lid pracuje v továrně zábřežské a sudkovské; též pěstuje se tam košikářství ve velkém, čemuž vrboví po obou březích Moravy hojně rostoucí vydatně napomáhá.

Ze spolků v Leštině zařízeny jsou: hasičský spolek, spolek voj. vysloužilců a čtenářsko-pěvecký spolek „Lumír". Leština přifařena jest do Lesnice a do Dluhomilova přidělena k pošt. úřadu.

Obec leštinská jest jen několik kroků od Moravy vzdálena; pro nízkou svou polohu bývá na jaře často po několik týdnů obklíčena vodou, jež občanům tamnějším mnoho škod činívala. Za nynější doby však povodni zabráněno kruhovitými, silnými hrázemi. Ty uzavírají obec se strany východní, severní a západní; tím podobá se Leština malé pevnosti.

O Leštině činí se zmínka již ve 14. století, kdy náležela s Rovenskem a jinými obcemi pod panství roudské (hejtm. šumberské).

V Leštině řádily zlé požáry, a to r. 1852, 1870 a dne 24. května 1893, jenž, byv silným větrem podporován, za $^3/_4$ hodiny 34 domků strávil. Při požáru tom přišel též 1 život lidský na zmar.

Lubník (Lußdorf) leží 17 km západně od Zábřeha zrovna na hranicích českých a čítá 499 kat. Němců; má dvoutřídní školu a faru. Okolo r. 1350 jmenovalo se místo toto Ludvíkov; má se tedy za to, že nějakým Ludvíkem založeno bylo.

Lupenné (Lupelle) rozkládá se 3 km západně od Zábřeha v údolí Bušínského potoka; má 159 kat. Cechů, kteří se zabývají polním hospodářstvím a chovem dobytka hovězího. Chudina nalézá výživu v okolních lesích a v továrně zábřežské.

Obec Lupenné přiškolena jest do Nemile a přifařena do Zábřeha.

Nedvězí (Nebes). Na úpatí Bradelského lesa, nejjižnějším to odnoží skupiny Pradědské, ve východním rohu soudního okr. zábřežského rozkládá se vesnice Nedvězí od Zábřeha 11 km vzdálená.

Obec ta tvoří hranici mezi soudním okresem zábřežským a šumberským, jsouc od severu, jihu a východu uzavřena pahorky, na západ pak rovinou. Obec rozložena jest v tupém úhlu od severu k jihu a odtud pak k jihovýchodu.

Nedvězí čítá v 70 domech 557 katol. Němců, kteří se ponejvíce živí tkalcovstvím a polním hospodářstvím. Uprostřed obce stojí kaple a jihovýchodně od ní vypíná se pěkná jednotřídní budova školní. Nedvězím tekou dva potoky, které se jihozápadně od vesnice spojují a do potoka Polejckého ústí. Okresní silnice z Obědné vede kolem Nedvězí do Kamenné; odtud na východ směřuje jednou větví do Nedvězí, kde se spojuje s cestou, jež do Rohle vede.

Obec nedvězská přifařena jest do Rohle a patří tamtéž k poštovnímu úřadu.

Nedvězí stávalo již před třicetiletou válkou uprostřed velikého a hustého lesa podél svahu kopce „Kuttelbergu“. Za času války třicetileté bylo však rozbořeno, a proto také na nynější místo přeloženo.

V okolí Nedvězí zdržovalo se velmi mnoho medvědů, od nichž obec jméno své dostala.

Nemile rozkládá se 2 km západně od Z. na návrší; čítá 252 kat. Čechů, kteří se zaměstnávají nejvíce polním hospodářstvím a chovem dobytka hovězího. Chudina pracuje v blízké továrně zábřežské.

Jest tam jednotřídní škola; přifařena jakož i přidělena ku poštovnímu úřadu jest Nemile do Zábřeha.

Nedaleko osady vine se rozkošné údolí „na Nemilce“ zvané, jímž protéká potok Nemilka.

Obec Nemile tvořila až ku sklonku 17. století zvláštní panství. Jednopatrový zámeček tam stávající přeměněn byl později v selský statek. Posud na něm možno zříti znak velmi dobře zachovalý, svědčící Krištofovi Hubertu z Belnsdosfu.

Pivonín (Piwoin) leží 4 km západně od Zábřeha v mírné pahorkatině; skládá se z vlastní vsi a Trávníku.

Vlastní obec pivoňská složena jest ponejvíce z dřevěných chaloupek. Domky ty přiléhají těsně k sobě a rozloženy jsou v kruhu. Kolem nich rozestaveny jsou selské usedlosti, dosti úhledně vystavěné. Na severním konci osady spatříš pěknou kapli r. 1885 vystavěnou; na jižním konci jest jednotřídní školní budova z r. 1874. Jižně od vesnice asi 5 minut stojí při potůčku 5 chaloupek; těm se praví na Trávníku.

V Pivoníně žije v 37 domech 264 kat. Čechů. Ti zaměstnávají se polním hospodářstvím, chovem dobytka hovězího a řemeslem; z řemeslníků tamnějších převládají zedníci a tesaři. Pivonín připojen jest k poštovnímu i farnímu úřadu do Zábřeha.

Lesy knížete Lichtensteina obklopují Pivonín se všech stran. Hned u Trávníku prostírá se po pravém břehu potoka, vinoucího se od Drozdova, les „Rovinka". Ten zasahuje až po hájovnu, která v utěšeném údolí „na Nemilce" stojí. Rovinkou proplétá se okr. silnice r. 1890 vystavěná okolo Pivonína a směřuje od Zábřeha ku Kosovu.

Na jižní straně vesnice pivoňské táhne se směrem západním Lísek, na severní týmž směrem Hrby (Ochoz).

Mezi uvedenými lesy vinou se těsná, však rozkošná údolíčka, a to: Směrem jižním ke Kosovu, západním k Drozdovu, severním do Václavova a jihovýchodním až k Nemili a Lupennému. Všechna ta údolíčka pokrývají zelené louky, bujnou a šťavnatou travou porostlé.

Pobuč (Pobutsch) rozkládá se 5 km jihozápadně v hornaté krajině; má 393 obyv. něm., jednotř. školu a lokálku. Ves tato připomíná se v listinách již ve 13. století pode jménem Pobič. Severně od Pobuče vypíná se hora Laudonova 479 m vysoká.

Postřelmov (Groß-Heilendorf). Ubíráme-li se od Zábřeha směrem severovýchodním po okresní silnici, přijdeme, urazivše asi 4 km cesty, do Postřelmova.

Obec postřelmovská leží téměř uprostřed nejsevernější části úvalu horno-moravského poblíže vtoku Děsné do Moravy, jsouc se všech stran obklopena úrodnými poli. Rozprostírá se od jiho-

východu k severozápadu a skládá se z vlastní obce, Vyhnálova a Kopce.

Vlastní obec tvoří střední část vesnice a vyniká statky krásně vystavěnými, ponejvíce jednopatrovými, jež co do výstavnosti směle s budovami městskými zápoliti by mohly. Ku statkům těmto se druží pěkný kostel, trojtřídní školní budova, fara a strojnická továrna. Všechny budovy posléze jmenované leží podél okr. silnice ze Zábřeha do Postřelmova se vinoucí, která se naproti zmíněné továrně rozštěpuje. Levou větví směřuje ke Chromči a pravou pak přes Bludov k říšské silnici.

Farní kostel zasvěcený sv. Matouši měl původně jinou podobu, neboť r. 1664 zcela shořel a roku následujícího nově vystavěn byl. Přifařeny do Postřelmova jsou obce Chromeč a Sudkov.

Naproti kostelu spatřiti lze hrobku, v níž viděti 4 mumie z nynější hraběcí rodiny Bukůvků pocházející. Hrobku tuto zavázala se obec postřelmovská opatrovati dle smlouvy, která pro zajímavosť její tuto uvedena budiž.

Smlouva

Zygmunda Bukuvky s obcí postřelmovskou.

Léta Páně tisícího šestistého dvanáctého v sobotu, dne památky sv. Matěje, apoštola Páně, na tvrzi Chromči stala se jest smlouva celá a dokonalá, (podle prvního zůstání a dobrovolné námluvy mezi nebožtíkem, urozeným vladykou, panem Zygmundem Bukuvkou z Bukuvky za živobytí na Chromči,) mezi námi Barborou Vokrouhlickou z Kněnic a Albrechtem Bukuvkou z Bukuvky na Červené Lhotě a Chromči, jakožto manželkou a synem po nebožtíku panu Zygmundovi Bukuvku pozůstalými z jedné a se sousedy vší obce Postřelmova ze strany druhé a to taková: Jakož na hoře psaný nebožtík pan Zygmund Bukuvka sobě, erbům a budoucím potomkům svým při kostele a krchově postřelmovském, (kdež od starodávna z Chromče k tomu kostelu a záduší do Postřelmova jsou přináleželi a přináleží), podle jistého dovolení Jeho Milosti urozeného pana Ladislava Vellena ze Žerotína, na Břeclavě, Moravské Třebové a Zábřehu, jakožto pána a vrchnosti na hoře psané vsi Postřelmova, pohřeb udělati a vystavěti dal; jak by takový pohřeb, stavení a krov na něm budoucně opatrován býti měl, a za živobytí takové dobrovolné snešení a námluva mezi výšepsaným p. Zygmundem Bukuvkou a týmiž lidmi postřelmovskými k vykonání svému (za příčinou tou, že jest Pán Bůh všemohoucí pana Zygmunda Bukuvku z tohoto bídného světa skrze prostředek smrti časné povolati ráčil) přijíti nemohla, avšak ležíc na smrtelné posteli, mně Barboře Vokrouhlické a mně Albrechtovi Bukuvkovi pan manžel a pan otec náš nejmilejší dobré paměti byl poručil, abychom my podle takového začatého snešení a námluvy s lidmi a sousedy

z dědiny Postřelmova strany toho pohřebu, jakby měl opatrován budoucně býti, dokonali a smlouvu s týmiž lidmi a sousedy postřelmovskými, na dovolení J. M. výše dotčeného, urozeného p. Ladislava Vellena ze Žerotína učinili. A protož já svrchu psaná Barbora Vokrouhlická z Kněnic a já Albrecht Bukuvka z Bukuvky, pozůstalá vdova a syn po nebožtíkovi urozeném p. Zygmundovi Bukuvku, podle důvěření se nebožtíka pana manžela a p. otce nejmilejšího, s lidmi a sousedy dědiny Postřelmova, na místě vší obce k tomu nařízenými (totiž zejména s těmito nížepsanými: Jiříkem Klímkem, fojtem, Jakubem Sudkovským, Janem Peterou, Jiříkem Šmachlem, Jiříkem Páralem, Martinem Sedlákem, Vavřincem Lužným, Martinem Netopilem, toho roku konšely, Vácslavem Chaloupkou, Janem Možným, Vítkem Mankovým, Jiříkem Urbánkovým, Bartoněm Šoustalem, Janem Vykteřnovým, Vondřejem Holoušem, Tomášem Novotným z obce) jsme takovou smlouvu (podle předešlé námluvy a snešení) s dotčenými lidmi, na místě vší obce z dědiny Postřelmova k tomu nařízenými, před sebe vzali, dokonali a to takto: Že lidé výše psaní na místě vší obce a sousedů svých z dědiny Postřelmova takový pohřeb na hoře jmenovaný při kostele a krchově postřelmovském k opatrování, jakž toho všeho tak také i krovu na témž pohřbu k pokrývání na budoucí a věčné časy, na sebe a sousedy své postřelmovské jsou přijali a jako poctiví lidé všichni sousedé slíbili a přivolili, že takový pohřeb na budoucí věčné časy s budoucími potomky svými v takovém opatrování svém obecním míti chtějí a budoucně žádné škody na témž pohřebě, na stavení i na krovu dopouštěti nechtějí, beze všeho jich napomínání k tomu od těch, kteří by k tomu pohřbu náleželi a právo měli.

Naproti tomu, jakž se jest s počátku snešení a námluva mezi nebožtíkem na hoře psaným p. Zygmundem Bukuvkou a lidmi a sousedy postřelmovskými stala. — Hned na to nebožtík p. Zygmund Bukuvka lidem a sousedům postřelmovským deset zlatých (za jeden zlatý třicet grošův a za jeden groš sedm peněz bílých počítajíc) jest dal a odvedl za živobytí svého, a po smrti a pohřbu téhož nebožtíka p. Zyg. Bukuvky, já Barbora Vokrouhlická týmž lidem postřelmovským dala a odvedla jsem pět zlatých, kteréž na opravu kostela postřelmovského, věže a jiného stavení při něm obráceny jsou; a nyní při dokonání této smlouvy já B. Vokrouhlická z Kněnic a já Albrecht Bukuvka výše psaný odvozujem vší obci a sousedům postřelmovským za takové opatrování (mimo těch patnácti zlatých k záduší obrácených) kus louky v gruntech dědičných a vlastních Chromeckých na budoucí a věčné časy k užívání (podle snešení a námluvy, kterouž ti lidé z dědiny Postřelmova s nebožtíkem panem Zygm. Bukuvkou jsou měli) a oddávám totiž kus louky v dolních dílech, proti rybníku novému pod vsí Chromčí, počnouc od mezi Martina Krejčího až po mez Václava Němcového na příč a na dýl proti roli Václava Potmemilého, všech třech ze vsi Chromče a proti hranicím postřelmovským až potud, pokud ka-

meny meznými vysaženo a vyhraničeno jest, aby toho kusu louky oni sami Postřelmovští, nynější a budoucí obyvatelé téže dědiny Postřelmova užívati mohli: travou, senem anebo voraním, nyní i na časy budoucí a věčné. — V čemž se jim Postřelmovským nynějším i budoucím potomkům jejich, od erbů a budoucích potomků nebožtíka pana Zygmanda Bukuvky, pánův a držitelův vsi Chromče na budoucí a věčné časy žádná překážka činiti nemá.

A oni tíž lidé z dědiny Postřelmova na budoucí a věčné časy mají a povinni budou ten pohřeb, stavení a krov opatrovati a v ničemž neopouštěti. — Aby pak takové dobrovolné snešení a smlouva na budoucí a věčné časy bez pohřešení v celosti zůstala a zůstati mohla dvě smlouvy jednostejných slov na pergameně napsány jsou, a z obou stran dožádali jsme se urozeného p. p. Ladislava Vellena ze Žerotína na Břeclavě, Moravské Třebové a Zábřehu, jakožto pána a vrchnosti té vsi Postřelmova, že jest J. M. pán potvrzení a pro stálosť smlouvy této pečeť svou vlastní podle pečeti mé Barbora Vokrouhlická z Kněnic a mé Albrechta Bukuvky z Bukuvky, na Červené Lhotě a Chromči přidáviti a přivěsiti dovoliti a poručiti jest ráčil, a každé straně jedna ta smlouva dána a odvedena jest; kterážto smlouva jest psána a dána na Chromči, léta a dne jakž na hoře dotčeno.

Pečeť	Pečeť	Pečeť
Ladislava Vellena ze Žerotína.	Barbory Wokrouhlické z Kněnic.	Albrechta Bukuvky z Bukuvky.

Kopec souvisí s Postřelmovem a skládá se ponejvíce z chaloupek. Tam, kde se nachází čís. 51., stával za časů dávných hrad dřevních držitelů Postřelmova.

Vyhnálov jest $1/2$ km jv. od vlastní obce vzdálen a povstal v době nejnovější tímto způsobem. Obec postřelmovská měla ode dávné doby mnoho obecních pozemků. Vojínovi vysloužilci darovala kus pozemku „na trávníce“ a dovolila jemu, by si na něm vystavěl domek; jiným pak přistěhovalcům byly pozemky ty za mírný peníz zaprodány. Prvním domkem „na trávníce“ byla kovárna, jejíž majitel občanům se zavázal, za levnější cenu koně okovávati a polní nářadí ostřiti. Nejvíc domků bylo vystavěno r. 1827.

Tak znenáhla povstal Vyhnálov, jehož chaloupky po pravém břehu potoka jsou rozloženy. Potok tento, jenž celou vsí teče, vytéká ze Struhy; tato pak opět vzniká z Moravy u Klášterce.

Dle pověsti lidu zdejšího vyorána byla Struha přes noc ďáblem, který do žhavého pluhu zapřaženého měl Jiříka Tunkla. Tohoto musil poháněti pohůnek, jehož spícího k účelu tomu ďábel z pece rolníka Marka odnesl; když Struha vyorána, zanesl jej opět na pec.

V Postřelmově jest 135 domů, v nichž bydlí 1182 obyv. národnosti české a až na 4 evangelíky náboženství římsko-katolického.

Nejvíce živí se polním hospodářstvím, průmyslem, obchodem a řemeslem.

V obci jest c. k. poštovní úřad, stanice c. k. státní mor. pohraničné dráhy s telegrafním úřadem a několik spolků, jako: Občanská záložna, obč. beseda, hasičský spolek, spolek vysloužilců, hospodářský spolek, odbor Národní jednoty pro sev. Moravu a odbor Ústř. Matice školské pro Postřelmov a okolí. Mimo to jest Postřelmov sídlem lékařského obvodu, k němuž patří obce: Postřelmov, Postřelmůvek, Vyšehoří, Sudkov, Kolšov, Lesnice a Brníčko.

V okolí Postřelmova rozprostíraly se veliké rybníky, které postupem času se vysušily a v úrodná pole přeměněny byly. Dosud ještě sluje pole za Vyhnálovem „na rybníce".

Nedaleko Postřelmova směrem k Zábřebu stávala obec Závořice, která zničena byla povodní. Průtrží mračen nashromáždila se v rybnících spousta vod, že hráze prorvala a širou krajinu zaplavila a spustošila.

Postřelmov uvádí se v listinách r. 1351, kdy náležel z části Petrovi z Postřelmova a Svatboru ze Závořice; tento prodal r. 1358 podíl Koldou z Postřelmova zakoupený s podílem na Chromči Dětmarovi z Postřelmova. R. 1365 daroval Vojtěch ze Šternberka, biskup litomyšelský, vesnici Postřelmov olomúckému kostelu. R. 1398 majetníkem obce byl markrabě Jodok, jenž ji zaprodal Gerhardovi z Mírova; tento se synem svým Sikmundem prodal Postřelmov r. 1415 Janu Vojnovi ze Křetin a tento opět r. 1418 Kunce ze Zvole a jejímu synu Janu Skřitkovi z Trpenovic. Od doby této měli Postřelmov v držení páni ze Zvole; poslední z nich byl Znata zvolský, jehož jménem Markvart ze Zvole a na Dubčanech „z moci své ubramské" dovolil Jiříkovi staršímu z Brníčka a ze Zábřeha, by směl ze Struhy po pozemcích postřelmovských do rybníka závořického vodu vésti a rybník ten pozemky postřelmovskými zvětšiti.

Za to ale bylo Jiřímu Tunklovi obci Postřelmovu mnohé a rozsáhlé výsady poskytnouti, jak vidno z listiny Markvartovy a která zní doslovně takto:

Já Markvart ze Zvole a na Dubčanech známo činím všem vůbec, kdož tento list uzří nebo čtouce slyšeti bude, jakož jsou na mne přišli možné z obou stran ústy i rukou dáním pod nejvyšším slibem sobě i mně slíbili jsou, na výpovědi mé dosti míti tak jak na dobré lidi sluší, to jest strany jedné urozený pan Jiřík Tunkl starší z Brníčka a Zábřeha i se synem svým panem Jindřichem i s erby jejich a potomky pány zábřežskými, a pan Znata zvolský, strýc můj vlastní, strany druhé, také se svými erby i potomky, pány budoucími zvolskými, a to, co se týče rybníka závořického, kteráž jest ta ves Závořice vytopena, a tak že svrchu psanému panu Jiříkovi Tunklovi bylo potřebí k tomu rybníku pole postřelmovského, luk i rolí dobře mnoho, tak aby dále topiti mohl; k tomu také i vodu nízkou měl i žádal jest na pánu zvolském,

strýci mém, aby jemu pustil výše vodu, po svém vésti i na to pole postřelmovské, i louky dále topiti, k tomu se podávaje ke mně, že chce těm lidem oddati tu hned z toho pole závořického, což by tím rybníkem nevytopil, tak abych já svrchu psaný Markvart plnou moc měl těm lidem oddati podle vůle své roli závořickými proti rolím jejich, co by na jejich postřelmovských topilo, louky proti lukám, to jest z luk kožišovských i lesnických, které k hradu Brníčku přislušejí, anebo z toho pastviska závořického jako nyní znovu k lukám vyklučeno jest. A já vida takovou žádosť paně Tunklovu, i poddaných slyším, pro budoucí přátelství a sousedství. Pan Zvolský, strýc můj, zvolil se k tomu jakožto pán dědičný té vsi Postřelmova a na mně to mocně přestál, tak jakož svrchu psáno stojí, a já svrchu psaný Markvart také jsem to mocně k sobě přijal a takto vyřikám tímto listem z moci své ubrámské, na mne z obou stran přešlé.

Item nejprve svrchu psaný pan Jiřík Tunkl, aby dal lidem postřelmovským louky všecky kožišovské horní od vody až po hráz kožišovského rybníka až po sudkovské hranice, a dolní také všecky pokud jest zamezeno, avšak za tím zamezením Postřelmovští mají míti svobodnou pastvu až po samou hráz závořického rybníka,

Item Horčavu závořickou pokud se zamezilo a kamení kladlo, a což sobě tu pan Tunkl na podvoz pozůstavil, v tom lidé postřelmovští mají a míti budou svobodu v pastvách,

Item na Lesnickém jest jim Postřelmovským opět jedna louka oddána: hned za vodou ze dvou stran vod a mezí, a od jiných stran kamení kladeno,

Item z Leštinského louka, která jest v postřelmovském poli, tu jim Postřelmovským také dal, i tu roli závořickou pokud jest odmezeno, a jestli že by pan Tunkl co tím rybníkem nevytopil svých polí závořických, toho lidé postřelmovští nynější i budoucí požívati mají spolu z lidmi paně Tunklovými pastvami; i také přes to odmezení pan Tunkl dále topiti nemá, ani těch rolí nemá nikdy dáti orati do všech mezí a hranic, kteréž dělí závořické pole, jak by se ty jmenovati mohly, i také já Markvart vyřikám, aby pan Tunkl lidem postřelmovským které louky selské dal, aby je od těch sedláků vysvobodil, aby Postřelmovští o to napomínáni a naříkáni nebyli od nižádného na věčné časy.

Item také svrchu psaný pan Jiřík Tunkl, aby vodu vedl Moravou z Chromče vsi a struhou přes ty role chromecké, aneb nad Chromčí pod Kláštercem hranicemi vyšehorskými z malého Postřelmůvka do toho dola, Vlkoše, kterýž prve chodíval skrze tu ves Závořicí za Postřelmovem, a ta má býti 8 loket rybnikářských šířky na dně a zhloubí což potřebí, a Postřelmovští aby mohli sobě z té struhy vodu vésti skrze svou ves starodávným potokem, který skrz ves Postřelmov jde, tak stlouští jako noha člověka prostředního pod kolenem, a tak trouba k tomu udělaná býti má s takovou

dírou a to na věčné časy, bez překážky pánů zábřežských nynějších i budoucích; a ta voda, když ze vsi ven vyjde, má jíti do rybníka toho závořického, a v těch struhách má pan Jiřík Tunkl sobě vzdělati stavidlo jak nejlépe umí, aby jemu ryby nešly proti vodě vzhůru i potomci jeho, a když ta struha udělána bude, má pan Jiřík Tunkl Chromeckým lidem, kteří ke Zvoli přislušejí oddati, což jim rolí zkazí podle zdání neb ukázání mého neb toho, koho by sobě pán Zvolský tento nebo budoucí místo mně zvolil, a Chromeckým z polí chromeckých má zjednati a oddáno býti, aneb z polí vyšehorských, kteréž jim tu k jich mezení Chromeckým přileží pod Kláštercem; pak-li by o tu vodu, kteráž tou struhou povede z Chromče aneb nad Chromčí pod Kláštercem svrchu psaný pan Jiřík Tunkl jaký zmátek měl od markrabat moravských aneb koho jiného, neb té vody pověsti nemohl, tehdy jemu má pán Zvolský, erbové i potomci jeho vodu pustiti jiným místem nad tu cestu postřelmovskou, kteráž ke Kožišovu vede a jde přes pastviska postřelmovská, tak aby ji sobě do rybníka uvedl, kudy nejlépe umí přes to postřelmovské pastvisko a tak zšíří jako svrchu psaná struha první, a také tu oddati těm lidem postřelmovským má podle zdání mého, anebo pána Zvolského nynějšího neb budoucího, aneb kohožby sobě zvolil,

Item co se pak rolí i luk postřelmovských dotýče, kteréž ten svrchu psaný rybník topiti má, takto vyřikám, aby pan Jiřík Tunkl i se svými erby a potomky hráze u svého rybníka dělal po své vůli do toho vyměření vytopiti můž bez překážky budoucích pánů postřelmovských a dále nic: tak svrchu psaný pan Jiřík Tunkl, erbové a potomci jeho mají dopustiti lidem postřelmovským ve svých horách a lesích lesů sobě kupovati ku stavení i palení za jejich peníze na věčné časy tak jako svým vlastním dědičným lidem, aniž dráž tu, kdež by pán zábřežský nejblíž od Postřelmova lesy své mýtil; také do měst paně Tunklových lidé postřelmovští nynější i budoucí k trhům i ke všelijakým jiným potřebám svým jezditi mají svobodu i choditi. —

Item přes ty struhy té vody vedení, kdežby na cestách bylo, tu pan Tunkl a jeho erbové i potomci jeho mosty zdělati a držeti svým nákladem a práci nyní i napotomní časy, a příhony neb příjezdy přes tu struhu k Postřelmovu pan Tunkl, erbové i potomci jeho brániti a hájiti nemají.

Item cesta jíti má k Postřelmovu přes to pastviště neb hájek, kteréž patřilo k Závořici; kteréž oddáno jest Postřelmovským a to tudyto přes Moravu k té cestě, kteráž jde přes Děsnou a louky brněnské od rybníka lesnického, jakož mostek nyní přes struhu udělán jest, k tomu místu kde kamení lámou a odtud na tu cestu, jakož jde od mlýna závořického ke kožišovské cestě, a tu cestu zase k Postřelmovu přes Moravu až na tu silnici, kteráž jde od Postřelmova ke Chromči a to na věčné časy jíti má, beze vší pře-

kážky pánů Zvolských, aneb kdož by držel Postřelmov, jakož za to páni Tunklové panu Snatovi zvolskému i jeho potomkům, postřelmovským lidem dosti jsou oddali podle rozkázání mého, jakožto ubrama mocného.

Item pan Tunkl jakož dubickým rybníkem lidem pána zvolského z Dubicka obce zatopil, k tomu také něco luk i rolí Dubickým a Bohuslavským i jemu samému pánu Zvolskému škodu jim učinil; i rybníkem hrabovským v háji bohuslavském a již jest pan Tunkl lidem dubickým i bohuslavským z gruntův svých oddal a za škodu, kterouž jest učinil pánu Zvolskému a lidem jeho pan Tunkl dal jest sto kop, tak aby již na další časy a to různice mezi panem Tunklem a pánem Zvolským a lidmi jich nebylo, tak aby již pan Tunkl svých rybníků svobodně užíval, aby také požívali erbové i potomci jeho bez překážek všelijakých na věčné časy, —

Item co se dotýče fary postřelmovské, jakož jest pan Tunkl zvedl rybníkem Závořici, a té faře postřelmovské odtud desátky svedl, pan Tunkl k tomuž kostelu má zase ukázati v Rovensku tolikéž desátků buď sutého neb kopného, a to na věčné časy se vydávati má; a což by ten desátek od farářů zábřežských neb kohokoli jiného nařízen byl, aneb na zmatky přišel, tedy to všecko pan Tunkl neb budoucí pán Zábřežský osvoboditi má k té faře postřelmovské s tolika desátky i s tolika liďmi i s hofery i se křty čas jich zavedl, —

Item co se fary zvolské dotýče, jakož jest pan Tunkl těmi rybníky hrabovským a vitošovským od též fary zvolské ukázati a oddati ve vsích Dubicku a Bohuslavicích, v Třeštině tak dostatečně a úplně aby žádná ujma též faře zvolské se nestala, a to hned ukázati má a to věčně ke faře zvolské přislušeti a vydávati se má, a což by ten desátek od farářů dubických aneb rohelských neb od kohokoli jiného nařízen byl, aneb na zmatky přišel, tedy to všecko pan Tunkl aneb budoucí páni Zábřežští k též faře zvolské vyčistiti a osvoboditi má; také když to všechno dokonáno a oddáno bude, což se svrchu píše, budou a jsou sobě povinovati s obou stran, kteráž by strana druhou z toho napomínala, tuto smlouvu jí potvrditi a v desky zemské vložiti beze všech odtahův a fortelů všelijakých; také zas kněz Jan farář zvolský, nynější i budoucí faráři zvolští a pan Snata nynější pán Zvolský i budoucí páni zvolští ten desátek na Hrabové a na Vitošově frejměřují a převažují na pana Jiříka Tunkla, na jeho erby a budoucí potomky nyní i na věčné časy, a to pod slibem svrchu psaným; ani pan Tunkl i se synem svým a pan Znata Zvolský aneb jich budoucí potomci.

A tak já svrchu psaný Markvart, z moci své ubrámské na mně s obou stran přestáli, mocně vyříkám mezi oběma stranami na věčné časy k zachování, což se v tomto listu svrchu i dole píše

a pro lepší paměť a svědomí každé straně jeden list této výpovědi mé dal jsem na pergameně s pečetmi visutými, a připrosil jsem urozeného pána, pana Jana Pínovského ze Sovince, nynějšího sudího desk a soudu práva zemského olomouckého a slovůtného panoše Václava Čecha z Hrádku a na Dřínovém, komorníka menšího práva olomouckého, že jsou pečeti své vedle mé na svědomí k tomuto listu kázali přivěsiti sobě i erbům svým beze škody, jenž jest psán a dán v Olomouci, léta od narození syna Božího tisícího čtyrstého osmdesátého devátého, ve čtvrtek na den svaté Korduly.

(L. S.) (L. S.) (L. S.) (L. S.)

R. 1500 uvádí se majitelem Postřelmova Petr ze Žerotína, jehož potomci vesnici tu až do oné doby v držení měli, kdy Velen ze Žerotína svých statků zbaven byl. Potom pak připadly knížeti Karlu z Lichtensteina; posud jsou v držení panství těch potomci jeho.

Postřelmovští byli od pradávných časů (možná od doby, kdy samostatné panství postřelmovské za své vzalo) od veškery roboty osvobozeni. Ale když Bedřich starší ze Žerotína na nich vykonávání roboty požadoval, tu vznesli naň žalobu a u soudu zemského v Olomouci docíleno následující porovnání mezi oběma spornými stranami:

Léta páně 1567 v pátek v den sv. Prokopa apoštola božího ve městě Holomouci při soudu zemském Svatojanském na poručení pana hejtmana a J. M. pánů soudců za držení hejtmanského úřadu ty časy urozeného pana Zachariáše z Hradce a na Telči, podle téhož poručení J. M. panů soudců My Jindřich Kobilka z Kobilího a na německém Podolí s Petrem Bukůvkou z Bukůvky a na Červené Lhotě, s Bernardem Zoubkem ze Zdětína a na Chudobíně, jakož byla rozepře mezi urozeným panem Bedřichem starším ze Žerotína na Bludově s jedné a s poddanými lidmi jeho ze vsi postřelmovské druhé strany — Itot . . . Postřelmovští, ty časy poddaní téhož pana Bedřicha ze Žerotína podali jsou panu hejtmanovi a J. M. panům soudcům do soudu zemského na pana Bedřicha ze Žerotína, pána svého, dupplikaci, v kteréžto dupplikaci doloženo bylo, že je často psaný pan Bedřich ze Žerotína ty časy poddané své robotami i zúplna velmi ztížuje, chtíc zúplna na nich roboty míti. Což by jim kolvěk rozkázáno bylo, aby takové roboty jemu vykonávali, jak jsou prve od starodávna jiným pánům svým dědičným činívali — Kterýmžto robotám Postřelmovští v té dupplikaci jsou odepřeli, že jsou jich jiným pánům nikda zúplna nečinívali, nežli z prosby, když jsou na ně vložili, že jsou někdy po fůře neb po dvou činívali. I takto my svrchu psaní smluvci z poručení pana hejtmana, svrchu dotčeného i J. M. p. soudců, tu rozepři mezi týmž panem Bedřichem ze Žerotína a Postřelmovskými bedlivě slyšíc i rozvažujíc a cestu k přátelskému jednání

obmejšlejíc, ku kterémužto přátelskému jednání obě strany jsou přistoupily, i takto my svrchu psaní smluvci mezi panem Bedřichem ze Žerotína a touž obcí postřelmovskou na jejich mocné a dobrovolné přestání z obojí strany vypovídáme, že týž Postřelmovští k tomu jsou přivedeni a dobrovolně před námi podvoliti chtějí své dobré vůle pro budoucí upokojení pánům svým nynějším i budoucím potomkům na časy věčné, oni i potomci jejich každý rok třemi koňmi pět dní, jak kdo sedí ke dvorům jim (těm pánům) přináležejícím robotovati; a zahradníci v tejž vsi, kteří koně nemají též pět dní pěšky robotovati, když se jim rozkáže podle jiných soused svých povinni budou. A páni jejich nynější i budoucí mimo této roboty svrchu dotčené žádným vymyšleným spůsobem robotou je obtěžovati nemají — A pro lepší toho vědomosť my smluvci svrchu dotčení tuto vejpověd na pergameně sepsanou pro paměť budoucí jsme opatřili — Jenž jest dána a psána léta a dne jako nahoře.

(L. S.) (L. S.) (L. S.)

Jak z porovnání vidno, zavázali se Postřelmovští ku dobrovolné robotě pěti dnů do roka. Přes to však byli robotou postíženi pod panstvím knížat z Lichtensteinů, i když se občané postřelmovští s prosbou r. 1807 na knížete Jana Josefa z Lichtensteina o potvrzení uvedených privilegií obrátili. Prosba jejich zamítnuta ve všech odstavcích, jak z přípisu naznati lze; uvedeny buďtež z něho tyto dva nejdůležitější odstavce:

1. Prvé prosbě obce, aby jí pozemky závořického rybníka ponechány byly, jak to Markvart ze Zvole na Jiřím Tunklovi vymohl, nelze vyhověti, jelikož prý privilej ta nepochází od Tunkla, dřívějšího majitele panství zábřežského, nýbrž od jistého Markvarta ze Zvole, strýce dřevního držitele Postřelmova, jenž nemohl pána ze Zábřeha a Brníčka k ničemu zavázat; dále prý pochází listina ta z r. 1489, tedy z doby před rebelií, a nemůže se považovati za privilej, nýbrž pouze za záměnu pozemků.

2. Co se tkne porovnací listiny Postřelmovských s Bedřichem ze Žerotína stran roboty z r. 1567, nemůže tato více býti rozhodující, jelikož jest nyní za měřítko dlužno považovati seznam o robotě krajským úřadem potvrzený ze dne 10. března r. 1780.

Jak z uvedeného patrno, nedařilo se Postřelmovským pod panstvím knížat Lichtensteinských valně. K tomu ještě chtěla (dle kroniky obecní) vrchnosť zábřežská r. 1838 louky na velkém závořickém rybníce pronajati, čemuž se obec postřelmovská opřela namítajíc, že od nepamětných dob jich užívala. (Zajisté od doby, z níž datuje se listina Markvartova.)

Protest i prosby Postřelmovských byly marny. Proto sešli se všichni sousedé, aby společně se uradili, kterak by pronájem luk překazili. Umluveno, by všichni občané příštího dne za svítání „u školy“ se všemi koňmi se shromáždili a společně na onen

rybník pást je vedli; to také po tři dni činili. Co nevypaseno, to pošlapáno, a tak tráva na rybníce zcela zničena.

Když po třech dnech od vrchnosti zákaz došel, tu se přestalo pásti. Na to byli Postřelmovští udáni olomouckému soudu, jenž nařídil výslech v Mohelnici, kde denně po šesti občanech vyslýcháno. Po nějakém čase bylo opět třem sousedům denně k výslechu do Olomouce jíti; když všichni vyslechnuti byli, zase nařízeno, aby po pěti sousedech denně do Olomouce se dostavilo. Každému bylo pro sebe výpověď činiti, aby se dokázalo, výpovědi-li prvé s druhými souhlasí.

Potom — sděluje dále kronika — přišel rozsudek, že se všichni sousedé od trestu a platu osvobozují. Na to rozdělen rybník ten krajskou kommissí. Obci postřelmovské připadly tři louky nazvány: býcká, malá a louka „u dílečků". Ostatní rybník náleží posud knížeti. Tím skončena rozepře s vrchností a louky z rybníka, krajskou komissí. Postřelmovu přiřknuté, užívá obec bez překážky od r. 1839.

Další zápisky ve kronice obecní vypravují mimo jiné i toto:

R. 1699 šestého listopadu přišel jeden cizí muž jménem Johann Georg Bar z Krankenštejnů a ukradl Jiříkovi Klímkovi koně. Lid ho honil a dohoniv do smrti ubil.

R. 1700 dne 22. června o půl noci vyšel v kuchyni Jana Hamala oheň a jeho třináctiletý syn Jiřík se zadusil, ale to stavení nevyhořelo.

R. 1818 dne 14. srpna v noci přišli „mordiři" do Postřelmova, když mnoho lidí z obce bylo na pouti na Grulichu (Králíky), a zabili Antonína Vepřka čís. 31. a mnoho pobrali; jeho žena též byla na pouti. Druhý den ta sběř byla v Rapotíně chycena a do Olomouce dodána. K té bandě patřil též postřelmovský chalupník Jiřík Kvapil čís. 102. i se svou ženou; oba přišli do Olomouce do kriminálu. On tam za rok umřel, ale jeho žena za dvě leta přišla domů a zemřela teprv r. 1831. Z těch ostatních kamarádů Kvapilových byli 3 oběšeni a jeden ze Šumberka přišel na Špilberk, 4 umřeli hned v kriminálu; tak ta banda byla potrestána „za svateční mord".

R. 1853 byl kostel nově opraven a přestavbou „praesbiteria" až k silnici zvětšen; v tom roce vyfařena byla Leština z farního obvodu postřelmovského.

R. 1872 vystavěna nynější budova školní; vyučování dělo se až do r. 1883 pouze ve dvou třídách, od doby té ve třech.

Postřelmůvek (Heilendorf, Klein-) jest vesnička 5 km severně od Z. na pravém břehu Struhy mlýnské ležící; má v 76 domech 421 katolických Čechů, kteří se zabývají rolnictvím a prací nádennickou. Na blízku osady stojí tak zvaný „hraničný mlýn". V obci

jest krásná kaple s malou věží, v jejíž plechové báni uschovány jsou spisy, obsahující bližší popis, z jakých prostředků kaple vystavěna byla; mimo to nalézají se tam také mince, které za času stavby kaple v oběhu byly. Naproti kapli při potoku, který se na jaře a na podzim velice rozvodňuje, jest od r. 1839 prostě vystavěná škola jednotřídní. Za vesnicí směrem k Vyšehoří pálí se zvláštní ohnivzdorné dlaždice a cihly.

Postřelmůvek přivtělen jest k farnosti zábřežské a k poštovnímu obvodu postřelmovskému. Ve 14. století náležel Postřelmůvek markraběti Jodokovi, který jej postoupil Jindřichu a Benediktu z Kravař plumlovských; ti měli vesnici tuto skutečně r. 1411 v držení. Později zdědil ji Jiří z Kravařů strážnických. Ten prodal Postřelmůvek r. 1447 Janu Tunklovi, pánu z Brníčka. Poslední majitel z rodu toho, Jindřich z Brníčka, přenechal jej r. 1510 mladšímu Mikuláši Trčkovi z Lípy, jenž ves tuto dal r. 1513 zapsati do zemských desek Ladislavovi z Boskovic. Po Ladislavovi zdědil Postřelmůvek r. 1569 syn jeho Jan z Boskovic. Jan ustanoviv syna své sestry Kunhuty „Ladislava Velena ze Žerotínů“ za dědice, zemřel r. 1589. Poněvadž tento Velen v povstání proti císaři Ferdinandu II. od protestantských stavův českých za zemského hejtmana zvolen byl, odňal mu císař veškeré statky a dal je v držení knížeti Karlu z Lichtensteina; potomci jeho jsou posud majiteli statků těch.

Rájec (Groß-Rasel), v památných spisech „Rejc“, rozkládá se jihovýchodně od Zábřeha na rovině při státní dráze po pravém břehu Sázavy; prostírá se od východu k západu a má v 58 domech 333 katolických Čechů.

Osada tato vystavěna jest z hezkých, ponejvíce menších statků, které ve dvou řadách se táhnou. Obě řady na horním konci jsou od sebe vzdálenější, čím více k dolnímu konci blíží se k sobě, tak že na nejdolnějším konci pouze cestou a potokem, který celou vesnicí směrem východním do Sázavy spěchá, od sebe odděleny jsou. Uprostřed řady domů na levém břehu viděti lze jednotřídní budovu školní úhledně vystavěnou; před ní stojí kříž z bílého mramoru slezského r. 1892 postavený. Na horním konci před hasičskou zbrojnicí, která upravena jest také za nemocnici obecní, dal v témže roce Jos. Chrastil, rolník rájecký, postaviti z pískovce sochu sv. Trojice.

Na pravém břehu potoka jest myslivna knížete arcibiskupa olomouckého.

Domy na západním konci stojí o něco výše než na konci východním, a proto se říká oněm horní a těmto dolní strana.

Cesta po horní straně se vinoucí směřuje lesem k Jestřebí; cesta po dolní straně vede lučinami do Leštiny.

Ze Zábřeha, od něhož jest osada $3._3$ km vzdálena, vede Rájcem okr. silnice do Mohelnice. Obyvatelé zabývají se polním hospodářstvím a chovem dobytka hovězího; vždyť úrodná pole jakož i rozsáhlé lučiny obyvatelstvo k rolnictví víží. Spolek hasičský, založený r. 1880, rozvíjí v Rájci vydatnou činnosť. Přifařen a k úřadu poštovnímu přidělen jest Rájec do Zvole.

Kdy a kým obec rájecká založena byla, není možno s jistotou určiti. Dle názvu obce lze snadno souditi, že mohla býti založena za vladyků Rájeckých z Mírova v 15. století nebo také dříve, jak zřejmo jest z jedné listiny z r. 1552 od Haška Rájeckého a jeho synů Zikmunda a Markvarta pocházející. Opis listiny té chová se v archivu obecním jako vzácná památka.

Okolo r. 1560 jmenuje se pravým držitelem Rájce Zikmund ze Žerotína, pán na Zvoli; po něm připadlo jmenované zboží rájecké biskupům olomouckým, kteří až po dnes jeho držiteli jsou.

Raječek (Klein-Rasel). Od Zábřeha směrem jihovýchodním vede k Mohelnici okr. silnice vedle nádraží zábřežského; jdeme-li odtud po ní as 1 km dále, uhlídáme po pravé straně jen několik kroků od nás vzdálenou vesnici Raječek, celou stromovím zahalenu. Raječek skládá se ze tří částí: z vlastní obce Raječka, z nádraží zábřežského a z „Nové“.

Vlastní obec raječská rozprostírá se od východu na západ a jest vystavěna z několika rolnických statků a pak z chaloupek; tyto budovy rozkládají se po většině podél obou břehů potoka, který celou vesnicí teče. Západní části vesnice praví se horní a východní dolní konec. Cesta vine se od okr. silnice podél jednotřídní úhledné školní budovy, jež na nejdolnějším konci vesnice stojí; proplétá se odtud celou dědinou a směřuje pak ku Skaličce, která do Raječka přiškolena jest. Mimo uvedenou školní budovu lze na horním konci viděti krásnou r. 1885 vystavěnou kapli sv. Cyrillu a Methoději zasvěcenou.

Nádraží zábřežské vystavěno jest na pozemcích raječských a sestává kromě budov k nádraží patřících ještě z rozsáhlé restaurace a několika domků; mimo to nalézá se tam c. k. poštovní úřad (Zábřeh-nádraží), k němuž přiděleny jsou obce: Raječek, Skalička, Rudolfov, Hoštýn a Kosov.

Mezi vlastní obcí Raječkem a nádražím rozkládají se podél okr. silnice hostinec a několik kroků dále tři domky, jimž se říká „na Nově“. Raječek přifařen jest do Zvole a čítá ve 46. domech 273 kat. Čechů, kteří se živí rolnictvím a chovem dobytka hovězího; chudší lid pracuje v továrně zábřežské.

Dle názvu obce soudí se, že založena byla od vladyků Rájeckých z Mírova asi v 15. století. R. 1631 zuřil v Raječku tak krutě mor, že téměř veškeré obyvatelstvo vymřelo.

Rohle (Rohle) vine se od Z. 11 km východně v údolí, jež uzavřeno jest na sever Ostrou, na jih pak Lesem bradelským. Vesnice ta má ve 143 domech 1167 obyv. něm., kteří se nejvíce tkadlectvím a polním hospodářstvím živí.

V obci zřízena jest trojtřídní škola, c. k. poštovní úřad a stanoviště četnické. Kostel, zasvěcený sv. Martinu, stojí v jihovýchodní části obce; byl r. 1806 vystavěn a má zvon ze 16. století. Fara dostala se r. 1560 do rukou protestantů a byla r. 1630 zcela zrušena; r. 1720 byla pak znovu zřízena. Přifařeny jsou do Rohle obce: Kamenná, Nedvězí, Svínov a Benkov.

Jižně Rohle viděti lze zbytky staré zdi, která dle pověsti část bývalé švédské pevnosti tvořila. Pozoruhodné jest, že dřevní obyvatelé této obce byli Čechové; tomu nasvědčují staré pečetě a česká jména rohelských pozemků. V okolí Rohle zdržovalo se v dobách minulých mnoho parohaté zvěře, od níž osada dle rohů obdržela název Rohle. Posud užívá se v Rohli obecní pečeti s jelením parohem.

Rovensko (Rowenz) leží 3 km severovýchodně od Z. na pravém břehu „Mlýnské struhy“, která se pod Postřelmovem do Moravy vlévá. Vesnicí tokem klikatým béře se potok „Rakovec“, který se pod „Homolí“ pramení. Do něho ústí v „Močidlech“ menší potůček „Rakoveček“ nazvaný.

Rovensko rozkládá se od východu k západu a má ve 109 domech 714 kat. Čechů. Ti se zabývají polním hospodářstvím a chovem dobytka hovězího; chudina pracuje v blízké továrně zábřežské.

Starší část vesnice tvořila ulici se širokým návsím; tam se dobytek pásával a takto chráněn byl před šelmami, kteréž se v okolních hustých lesích u velikém množství zdržovaly. Podnes zove se část lesa „Vlčí doly“. Domy uprostřed obce podél potoka stojící pocházejí z dob pozdějších. Hlavně jimi bylo návsí zastaveno.

Z budov uvésti dlužno: kapli, nově vystavěnou dvoutřídní školní budovu a dvůr knížete z Lichtensteina.

V Rovensku jest hasičský spolek. Přifařeno a k poštovnímu úřadu přiděleno jest Rovensko do Zábřeha.

Druhdy dolováno u Rovenska na železo; poněvadž ale žíly rudonosné velmi slabé byly, zastavena práce. Za to dobývá se tam značné množství dobré hlíny hrnčířské, kterou i vzdálenější hrnčíři kupují.

Vesnice tato odvozuje název svůj od roviny, na níž dříve stávala. Byla prý původně v „Zaječích koutech“ založena, avšak pro přílišnou vlhkost přeložena byla na nynější místo.

R. 1844 byla v Rovensku velká povodeň, r. 1855 a 1866 zuřila tam cholera.

Dějiny Rovenska jsou s dějinami Postřelmůvka totožny.

Rudolfov (Rudolfsthal). Ubíráš-li se s náměstí zábřežského budovou okr. hejtmanství po svahu kopce Zámečku a překročíš-li mlýnskou struhu, octneš se na hrázi rybníka Oborníku, která z prava uzavřena jest zmíněným rybníkem, z leva pak rozsáhlou továrnou a parkem k ní náležejícím. Po hrázi té dojdeš brzy k železné dráze a k řece Sázavě, kterou jest ti opětně překročiti, chceš-li do Rudolfova přijíti.

Rudolfov vine se v těsném údolí podél pravého břehu řeky Sázavy, jsa na západ uzavřen návrším „Jindřichovem", na východ pak řečenou železnou drahou. Všech domů jest tam 59, které se v jedné řadě až ku nádraží zábřežskému táhnou a jsou obydleny 556 kat. Čechy, kteří se nejvíce živí prací v blízké továrně v Zábřeze. Jest totiž Rudolfov od Zábřeha pouze 1 km vzdálen. Přiškolena i přifařena jest obec rudolfská do Zábřeha a patří tamtéž k úřadu poštovnímu (Zábřeh-nádraží).

Rudolfov založen byl r. 1830 hrabětem Michalem Chorinským ze Skaličky na pozemcích, které ku panství skaličskému náležely. Název „Rudolfov" má osada tato dle arcivévody Rudolfa, tehdejšího arcibiskupa olomúckého.

Skalička. Téměř uprostřed Rudolfova jest cesta, která vždy příkřeji do hor směrem jižním vystupujíc, chodci svou strmostí a neupraveností ne příliš se zamlouvá. Cesta ta proplétá se horstvem as 1 km, načež směřuje do Skaličky.

Skalička jest od Zábřeha 2 km vzdálena a rozkládá se na náhorní rovině vysoko ležící; ve 54 domech má 417 kat. Čechů, kteří se živí rolnictvím a prací nádennickou. Z budov vynikají panský zámek, dvorec a veliká cihelna hraběte Jindřicha Chorinského. Cihelna stojí při nádraží zábřežském a bývá omylem za budovu k Rudolfovu patřící považována. Přiškolena jest Skalička do Raječka a přifařena do Zvole.

Skalička tvořila samostatné panství, které náleželo jako léno arcibiskupství olomúckému. R. 1602 byl v držení panství toho Brixius Drahanovský z Pěnčína a po něm Krištof Drahanovský, po smrti jeho připadla zase Skalička k arcibiskupství. Na to uvádí se majitelem Skaličky jistý Jan Kaltschmied z Rudy, jenž je prodal r. 1651 za 2500 zl. Vilému Hnátkovi z Wegfurtu; r. 1719 zakoupili panství skaličské bratři Karel, Jan, František a Michal Bartodějský z Bartoděje za 5000 zl.

Jan Bartodějský prodal je r. 1746 Jos. Baltazaru Zhoři z Mardersfeldu za 8200 zl. Po úmrtí syna jeho připadlo opětně k arcibiskupství a bylo r. 1785 hraběti Michalu Chorinskému za 6582 zl. jako léno přenecháno. Hrabě Jindřich Chorinský prodal panství skaličské roku 1891 Karlu Rosy-mu, c. k. nadporučíku ve výslužbě.

Strubšín (Trupschein) rozkládá se 9 km východně od Z. ve velmi těsném údolíčku, od východu a západu vysokými, lesnatými horami obklopen.

Obec ta skládá se jen z 31 domů, v nichž žije 259 kat. Čechů. Domy rozestaveny jsou po obou březích potoka, který z lesa vytéká. Uprostřed vesnice stojí hezká kaple sv. Františku zasvěcená; vystavěna byla r. 1890 nákladem obce; (jenž něco přes 2000 zl. činil). Před kaplí stojí kříž. Část obyvatelstva zabývá se polním hospodářstvím, ostatní pracují v továrnách.

Přifařen jest Strubšín do Lesnice, ale přiškolen do Brníčka.

Povšimnutí zasluhuje kopec od obce na sever ležící „Šibená“ zvaný; o něm obyvatelstvo tamní vypravuje, že na temeni jeho stála šibenice a konaly se popravy.

O Strubšínu činí se v listinách zmínka r. 1384; tehdy patřil již pod panství brníčské.

Sudkov (Zautke). Jdouce po okresní silnici od Zábřeha směrem severovýchodním, upozorněni jsme rozsáhlou továrnou na vesnici Sudkov, která za Postřelmovem asi 2 km taktéž při silnici se rozkládá. Řeka Děsná protékajíc touto vesnicí zanechává na pravém břehu svém 23 domků, kteréžto části Sudkova „Malá strana“ se říká. Vlastní obec na levém břehu řeky Děsné tvoří ponejvíce hospodářská stavení přízemní obklopená ovocnými zahradami. Uprostřed stojí kaple a vedle ní pěkná jednopatrová budova školní. Jihozápadně od vlastní obce oddělena jest „Mataska“, taktéž na levém břehu ležící část vesnice, již tvoří 11 přízemních stavení. Od této rybníkem oddělena vypíná se rozsáhlá přádelna, kde zaměstnáno jest asi 1200 dělníků zpracováním lnu a bavlny. Opodál továrny na úpatí „Hůrky“ stojí dvoutřídní škola německá a několik jednopatrových domků, určených pro tovární úředníky. Tyto domky tvoří nejnovější část vesnice, již „Podhůrkou“ jmenují. K „Podhůrce“ přidružila se v nejnovějším čase krásná vila, patřící majiteli továrny. Vila tato stojí u samé paty „Hůrky“. U ní založen jest park, který plotem ohrazen až na lesnaté temeno „Hůrky“ vystupuje. K okrase vesnice též nemálo přispívá zmíněný již rybník před továrnou se rozkládající, z něhož 5 půvabných ostrůvků stromovím porostlých vyčnívá.

Obec sudkovská přifařena jest Postřelmovu. Poblíž jsou dvě stanice železniční, Bludov totiž a Postřelmov, obě asi 1 km od obce vzdáleny. Celkem jest v Sudkově 100 domů, v nichž bydlí 956 obyvatelů národnosti české. Mimo 12 protestantů jsou všichni náboženství katolického.

Obyvatelé živí se rolnictvím a chovem dobytka, někteří i řemeslem a obchodem; chudší pak třída zaměstnána jest ponejvíce v místní továrně. O vzdělání obyvatelstva pečuje čtenářský spolek sudkovský.

R. 1830 vypukl v Sudkově požár; celá téměř vesnice lehla popelem.

Svébohov (Schwillbogen). Horská tato vesnice, as 8 km severozápadně Zábřeha ležící, rozkládá se na úpatí jižním Háječku zborovského, jímž jest od škodlivých severních větrů chráněna. Má tudíž zdravou horskou polohu a podnebí mírné.

Obyvatel čítá 793, kteří obývají ve 127 domech. Poloha domů rozmanita jest: některé umístěny jsou na konci hořejším, jiné na dolním, „Chaloupky“ zvaném, ostatní pak na „Člupě“ a „Stráni“. Přece však spolu sady objemnými souvisí a ladný tvoří celek. Konci hornímu vévodí čistý kostel s farou a pěkná jednopatrová dvojtřídní škola.

Vesnicí celou protéká potok, jenž v Háječku vyvěrá a v „Chaloupkách“ Svébohov opouští, vina se ku Václavovu, obci to Svébohovu přifařené.

Hlavním zaměstnáním a výživou Svébohovských jest polní hospodářství, ač průmysl a obchod také po různu se provozuje.

Náboženstvím jsou obyvatelé dvojího vyznání; katolické však valně převládá, neboť ku vyznání evangelickému hlásí se 9 rodin o 47 osobách. Přece však mají nedaleko Svébohova postavenou (r. 1860) modlitebnu.

Tamnější chrám P. s farou (dříve expositurou ku faře jedelské náležející, od r. 1892 samostatnou) vystavěn byl r. 1869. Nad oltářem hlavním visí, nyní sochou P. Marie zastřený, veliký mistrně provedený obraz Nanebevzetí P. Marie, dar to hraběte Augusta Sylva-Tarouky v Čechách u Olomouce, jenž obraz zmíněný sám maloval.

Dřívější jednotřídní škola byla r. 1863 vystavěna a r. 1893 ve dvojtřídní rozšířena.

Okolí jest bohato romantickými místy; zmínky po stránce té zasluhují dva kopce Hájíček zborovský (600 m a bod trig.) a kopec nad Krumpachem, jež skytají za dnů jasných rozhled v pravdě rozkošný.

O vzniku obce Svébohova píše Volný ve své topografii as následovně:

Známo, že Svéboh, tolik jako Praboh, byl bohem pohanských Slovanů. Kde osada Jedlí leží, byl hustý les jedlový; kde svébohovská rychta stojí, byli již ve 14. století uhlíři, jichž předák zvláštní měl víru, kterou s druhy svými vyznával a jež od víry okolních dědin valně se lišila. Lidé okolní říkali o nich, že mají svého boha, a odtud Svébohov. Němci říkali „Swebohen“, později „Schwillbogen“ (průjezdný prý oblouk přes vrchy do Čech).

Ku některým místům víží se pověsti z dob dávných, jež, jak zachovaly se v podání lidu, zde stůjtež:

1. Pekýlko, místo v hořejším konci, bylo sídlem divokých panen; mnohé kameny a zrušené zdi svědčí svými výtisky o někdejší pohanské modloslužbě.

2. Komendice, role, louka a studánka, má jméno své od komendanta francouzského, jenž za časů Marie Terezie ve válkách slezských s oddělením svým tu stány zarazil.

3. Na „Křížové hoře“ chytli a zabili titéž Francouzi jednoho vyzvědače (špehouna).

4. Šachty udržely jméno od jam, kam r. 1832, kdy ukrutně mor řádil ve Svébohově, byly pochovávány oběti moru.

Také z dob Laudonových vypravují občané starší, že porazil zmíněný generál Prusy u Olomouce. Ti při obléhání města Šilperka ukrutně si počínali a hůře po dobytí jeho; ani kostela nešetřili, že však vláda pruská týž opět na své útraty dala vystavěti.

Svinov (Schweine) jest ves čítající 81 domů s 550 obyvateli národnosti české, náboženství katol. Od Zábřeha 9 km jihovýchodně vzdálena jsouc, činí rozhraní mezi obcemi s obyvatelstvem českým a německým. Hraničí totiž s obcí Rohlí, kamž jest přifařena; tam také dopisy a zásylky donášeti jest.

Jako skoro všecky podhorské a horské vesnice nehonosí se Svinov zvláštní výstavností — ovšem až na výjimky nepatrné. Ku pěknějším stavbám náleží místní kaple r. 1868 vystavěná. Obec sama založena jest v podobě tří přímek v jednom bodu se sbíhajících, a to: v místech jednotř. školy a kaple výše uvedené. Konce jejich vybíhají k západu, jihu a severu. Střed obce s částí k jihu obrácenou leží v pěkném údolí, kdežto část k západu směřující i k severu stoupá, tak že celkový sklon osady proti poledni se rozkládá.

Vesnicí probíhá okr. silnice II. třídy r. 1882 nově založená, která vede od jihu k severu směrem k Šumberku.

Rozkošná jest krajinka okolí vísky tvořící. Mnohý výletník, jenž putoval navštívit nedaleké „Bradlo“, pohověl si ve stínu třešňových stromů, plody jejich občerstvil tělo úpalem slunečním vysílené. Těch po všech polnostech nasázeno množství nemalé.

O původu obce vypravuje místní ovšem až přes příliš kusá tradice, že za pradávných časů stával v místech, kde se nyní rozprostírá rolnická usedlost č. 32., svinec, t. j. stáj, kde se choval vepřový dobytek. Byl pasen na plodech dubů, jichž rostlo mnoho v okolí. Tento svinec měl samostatné pány a byl původem osady, která nazvána jest „Svinov".

Během časů připadla osada takto vzniklá různým pánům, kteří v držení měli okolní panství, jako: Lesnici, Brníčko, Úsov a j.

Tatenice (Tatenitz) táhne se 14 km západně od Zábřeha a sice v údolí Sázavy a má 1674 kat. Němců, čtyřtřídní školu a faru.

Průmysl plátenický, rolnictví a stolářství poskytují obyvatelům dosti výživy. Na blízkém vrchu „Cukrové boudě" rostou nejsilnější a nejvyšší buky v celé Moravě.

Jako na jiných místech dostala se i tamní fara v 16. století do rukou protestantů; později však opět připadla katolíkům. Ves tato skládala se dříve ze dvou částí: Velké a Malé Tatenice; o této se později zmínky nečiní.

V Tatenici stával též kdysi dvůr i hrad; dvůr byl okolo r. 1790 mezi občany rozdělen. R. 1798 vyhořel a patří jednomu z občanů.

Teodorov (Theodorow) souvisí s Rájcem; rozprostírá se od jihovýchodu k severozápadu a má v 55 domech 300 katol. Čechů, kteří před padesáti roky byli po výtce národnosti německé.

Teodorov vystavěn jest ze slušných domů, které jsouce v předu pěknými zahrádkami opatřeny, rozkládají se podél okr. silnice ze Zábřeha k Mohelnici vedoucí. Uprostřed vesnice jest kaplička zasvěcená na počesť P. Marie. Od Zábřeha jest Teodorov $3._3$ km vzdálen a k farnímu jakož i k poštovnímu úřadu do Zvole přidělen; přiškolen jest do Rájce. V blízkém okolí stávaly před dávnými časy dva velké rybníky, jichž hráze dosud jsou patrny. Pozemky v těchto místech se prostírající dosud „V rybníce" se nazývají a svou úrodností obyvatelstvo k rolnictví víží.

R. 1863 byla obec tato stížena zhoubným požárem, který všechna stavení až na dvě v popel obrátil. V tom čase byl Teodorov podřízen obecnímu zastupitelstvu v Rájci, s nímž dosud jednu katastrální obec tvoří; teprve r. 1867 byla obci této udělena samospráva obecní. Teodorov povstal z panského dvora, který v Rájci dříve stával. Dvůr ten byl r. 1737 od kardinála Ant. Theodora z Colloredo-Melsu a Wallsee zrušen a na místě onom ves Teodorov povstala. Posud říká se západní části dědiny „Ve dvoře".

Václavov (Watzelsdorf) leží severozápadně od Zábřeha v kotlině na všech stranách horami obstoupené; proto okolních dědin z obce Václavova viděti nelze.

Rozprostírá se od východu k jihozápadu a má v 76 domech 446 kat. Čechů. Obec vystavěna jest z prostých a nízkých domků, které ve dvou řadách se rozkládají. Mezi oběma řadami vede vozová cesta a podle ní potok. Řada domků při potoku je delší, řada pak za cestou kratší; na konci stojí zvaná Hoškova kaplička s obrazem a soškou sv. panny Barbory. Obě řady domků stejně od sebe vzdálené vedou až ke mlýnu. U mlýna počíná horní konec dědiny, který přibližně má tvar okrouhlý. Na horním konci prostírají se všechny selské statky, které tu různě mezi prostými domky rozloženy jsou. Domy od mlýna se vinoucí jsou výše položeny; proto se jim praví horní, oněm dolní konec dědiny. Naproti mlýnu stojí sloupec s tabulí na rozcestí, kde dočísti se možno, kam tyto cesty vedou.

Vozová cesta z dolního konce postupuje na horní konec a vede k Drozdovu; od ní před mlýnem odchyluje se polní cesta k Jedlí. Při této cestě stojí rozsáhlá rychta; dvůr její má volný průchod. Odtud vede polní cesta na pole a do horního konce dědiny. Tato část horního konce nazývá se „pustina".

U cesty polní „na pustině" stojí dřevěná zvonice r. 1892 postavená; vedle ní jest jednotřídní škola. Minouc jeden domek, pojí se tato polní cesta s vozovou horním koncem k Drozdovu vedoucí. Hned naproti této cestě je studánka, jíž se praví „kbel". Za „kbelem" u čís. 19. stojí kaplička zasvěcená Panně Marii; tam lid v neděli a o svátcích svou odpolední pobožnosť koná. Od kapličky té vede cesta polem na obecní trávník; nedaleko na trávníku jsou dvě obecní chatrče pro podruhy, kteří v obci samé přístřeší dostati nemohou. Od chatrčí dostaneš se cestou podle potoka „Nemilka" zvaného do údolí na „Nemilce", kde u hájovny připojí se k okr. silnici ze Zábřeha na Kosov směřující.

Václavov přifařen je do Svébohova, kamž vrchem a dolem vozovými cestami se dostati lze. Vzdálenosť mezi oběma obcemi činí as 2 km. Od Zábřeha je Václavov vzdálen $4._8$ km, kam také poštovnímu úřadu přísluší. V obci je schránka na dopisy, jež 4krát týdně vybírány a do Zábřeha přenášeny bývají. Obyvatelstvo zabývá se polním hospodářstvím, chovem hovězího dobytka a koz.

Osada horami chráněna jest od studených severních větrů. Proto Václavov vyniká teplejším podnebím než okolní dědiny. Lid také praví, že Václavov je s polovice již na Hané. Třeba zmíniti se, že včelaření se tam hojně pěstuje.

Pozemky okolo obce byly majetkem knížecím. Tam na zadní hory vyháněna byla stáda ovec, pro které zřízeno bylo přístřeší, aby přes noc anebo v čas nepohody skrýti se mohly. Knížecí šafář, jménem Václav, jsa oblíben, dostal tento dvůr darem i s pozemky.

Podle jména šafářova nazýval se dvorem Václavovým — Watzelshof — **Václahov**, t. j. Václavov.

Vitošov (Witeschau) jest od Z. na jihovýchod 6 km vzdálen a tvoří s Hrabovou společně politickou obec. Osada ta skládá se pouze z 10 čísel i s mlýnem, jenž r. 1893 vyhořel a v továrnu proměněn býti má. Vitošov obývá 60*) kat. Čechů, kteří se živí rolnictvím, chovem dobytka hovězího a prací v továrnách okolních. Přiškolena jest osada Vitošov do Hrabové, přifařena pak do Dubicka.

Vitošov byl dle ústního podání za časů dávných znamenitým městečkem a slul tenkráte prý „Vrkošov“. Jihozápadně od osady spatřiti lze vitošovský rybník.

Vyšehoří (Wyschehorz) leží 7 km severně od Zábřeha na pravém břehu Moravy v údolí, jež se na straně jihovýchodní rozšiřuje (nad Postřelmovem) v rovinu „Malou Hanu“.

Čítá 50 čísel domovních, v nichž bydlí 300 kat. Čechů.

Vesnicí vine se potůček od severozápadu k jihovýchodu a vlévá se pod vesnicí do Struhy mlýnské. Dle potoka říkají ve vesnici „horní konec“ a „dolní konec“. Obydlí jsou stavěna nahodile, většinou jak komu na mysl padlo a pohodlno bylo. Toliko na pravém břehu potoka tvoří selská stavení řadu poněkud spořádanou.

Na horním konci vesnice jest pěkná jednotřídní škola vystavěná r. 1885; asi 60 kroků pod školou stojí kaple. 400 krokův nad horním koncem jest 7 chaloupek, jimž se říká „Draha“.

Vyšehoří jest obemknuto na straně severozápadní a na severní pahorkatinou z části lesy porostlou, z části jsou pak dosti pole úrodná na pozvolných svazích tarasovitě upravena. Svahy pahorkatiny, na západ od vesnice se rozkládající, jsou proryty údolími, jež od „hor“ běží jako koryta a u vesnice se sbíhají. Severní kraj pahorkatiny této náhle přestává a tvoří tím způsobem jakoby břeh obrovské řeky. U paty tohoto břehu rozkládá se rovina horami súžená, na níž leží Klášterec; tu protéká řeka Morava.

Na straně západní vystupuje vrch „Homola“. Pod Homolou na severní straně je žleb, ve kterém nalezena žíla tuhy v zemi uložené a ohnivzdorného jílu, obsahující v sobě též pěknou šedou barvu dle výzkumu prof. Štolby.

Po severní hranici vyšehorských polí vine se struha, již rytíř Jan Tunkl seděním na Brníčku sám prý poznačil brázdou, aby mohl dostati vodu z řeky Moravy do pověstného rybníka „Závořického“.

Nad Struhou u „Dolečka“ je pahorek mající prohlubeninu studni podobnou. Vrchnosť Chromečská (páni z Bukůvků) prý tam mívali pivo a víno.

---

*) Počet obyvatelstva vitošovského zahrnut jest v obyv. hrabovském.

Vyšehoří přifařeno jest do Rudy n./M. a přiděleno k poštovnímu úřadu postřelmovskému.

Obyvatelstvo zaměstnává se hlavně vzděláváním půdy. Zvláštního kroje nemá; staré zvyky vymizely; z jara omladina někdy mívá „kácení máje“.

Původ jména „Vyšehoří“ není znám; na obecním razítku je radlice. V r. 1892 zaražen byl dobrovolný sbor hasičský. Ferialní klub „Haná“ založil tam r. 1892 knihovnu pro lid čítající 80 svazků.

Zvole (Schmole) rozložena jest na okresní silnici při východní patě „Hliny“ 335 m vysoké. Vine se od jihu k severu mezi Zábřehem a Mohelnicí v nejužší části úvalu horno-moravského poblíže vtoku Sázavy do řeky Moravy.

Východně jsouc ovinuta rozsáhlými a vodou Moravskou vlaženými lučinami ohraničena jest na západ výběžky Česko-moravské pahorkatiny.

Má 80 domů rázu novějšího, z nichž vynikají: kostel románský, škola, záloženský dům a některé domy soukromníků. V těch žije obyvatelstvo národnosti české a náboženství katolického, 551 duší čítající. Živí se po výtce rolnictvím.

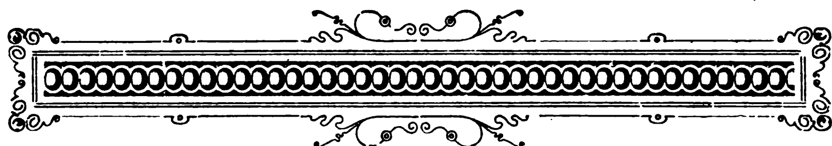
Zvole je osadou farní, k níž přifařeny jsou: Vlachov, Lukavice, Koloredov, Teodorov, Rájec, Raječek, Skalička a Jestřebí.

Již rokem 1275 připomíná se ve Zvoli filiální kostelík chrámu mohelnického, v roce pak 1406 byla ve Zvoli již „stará“ fara, která však koncem 16. století v bouřích náboženských úplně zanikla. Teprve kardinál Ditrichstein uvedl faru opět do bývalého pořádku. Zboží zvolské držel rytířský rod, který nesl název „ze Zvole“; měl tam své sídlo a pevný hrad, u kterého za krále Jiříka dnem 1. října 1468 sveden byl boj mezi vojsky soupeřů Jiříka a jeho zetě Matyáše. Vůdce vojska Jiříkova padl.

Rytířský rod „ze Zvole“ později v panský povýšený držel toto zboží do začátku 15. století a dal biskupství olomúckému dvé biskupů. Po té zboží přešlo na rod Žerotínův. I slavný Karel byl majitelem a měl ve starém chrámě svoji hrobku; po něm dosud památka náhrobního kamene v reliefu vzácné práce se chová.

Konečně přešel majetek na arcibiskupství olomúcké, jež jej dosud v držení má.

Zvole má poštovní úřad, záložnu, je sídlem obvodu zdravotního, má hasičský spolek a čtenářsko-pěvecký spolek. Vedle dvoutřídní školy obecné je osada zvolská sídlem živnostenského spolku a hostí různá řemesla, ku jichž zdaru okolnosť, že osada leží ve farním ústředí, velice napomáhá.

Okres mohelnický

tvoří jižní část hejtmanství zábřežského a obsahuje 210 km²; obyvatelé jeho jsou po většině Němci. Počet veškerých obyvatelů páčí se na 25.780; obývají 3 města, 1 městečko a 40 vesnic. Z půdy připadá 48% na role, 14% na luka, zahrady a pastviště a 30% na lesy.

Mohelnice (Müglitz). 12 km jižně od Zábřeha po obou březích Moletínského potoka na úpatí výběžků Česko-moravského pohoří podél říšské silnice z Olomouce do Prahy vedoucí rozprostírá se město Mohelnice.

Mohelnice skládá se z vnitřního města a z předměstí. Náměstí tvoří hezký, pravidelný obdélník, vroubený domy krásně vystavěnými, jedno- a dvoupatrovými. Uprostřed stojí socha Marianská r. 1716 postavená.

Na náměstí „Kostelním" vypíná se kostel farní ve slohu románském vystavěný, zasvěcený sv. Tomášovi z Canterbury s věží, 73 m vysokou. Na hřbitově stojí kostelíček sv. Stanislava, jejž vystavěl r. 1580 pražský arcibiskup Martin Medek. Pod kaplí sv. Anny nachází se hrobka, v níž uložena byla těla občanů mohelnických po dobytí města r. 1428 od Husitů usmrcených. K mohelnické farnosti, s níž spojeno jest děkanství a arcikněžství, patří obce: Mírov, Libiny, Křemenov, Květín, Slavoňov, Řepová, Dolní a Horní Krčma a Waldsee.

Pod arcikněžství náleží děkanství: mohelnické, goldštýnské, zábřežské, rymařovské, šildperské a šumberské.

Z budov zasluhují povšimnutí: radnice na západním konci náměstí, budova soudní, městská střelnice a měšťanská budova školní r. 1879 vystavěná. Na náměstí císaře Josefa uvidíš sochu Josefa II., jíž r. 1881 svým nákladem postavilo město. Na zaopatření schudlých příslušníků mohelnických založil r. 1589 tamnější rodák Martin Medek, arcibiskup pražský, chudobinec pro 6 mužských a 6 ženských; kromě chudobince jest tam ještě nemocnice.

Mohelnice byla dříve silně opevněna a vysokými zděmi obehnána; znak její, jejž obdržela r. 1588 od císaře Rudolfa II., skládá se ze 6 stříbrných jehlanců v červeném poli.

Živnosť obyvatelů mohelnických tvoří hlavně polní hospodářství, obchod a průmysl. Z průmyslových závodů zasluhují zmínky: škrobárna, koželužna, cukrovar a 4 mlýny. V Mohelnici konají se 4 výroční trhy, každou pak sobotu týdenní trh ponejvíce na obilí.

Jest tam c. k. poštovní a telegrafní úřad, městská spořitelna a několik spolků; mimo to c. k. berní úřad a c. k. stanoviště četnické.

Mohelnice jest osada prastará, jež zajisté na pohřebišti pohanském založena byla; samo jméno města toho — dnes arci poněmčeného — dokazuje úctyhodné stáří jeho z dob slovanského pravěku. Značíť „mohylnica“ původně vodu mezi mohylami, t. j. homolemi nad hroby nasypanými, tekoucí; dle řeky nazvána pak i osada na Mohylnici. Později jméno vody přeneseno na osadu samu. Již před r. 1131 patřila Mohelnice, tehdy ještě dědina, proboštství sv. Václava v Olomouci. Biskup Brunon olomúcký povýšil vesnici tu kolem r. 1250 na město. R. 1322 obdržel biskup Konrád od krále Jana Lucemburského povolení k opevnění města. R. 1423 zmocnili se Husité Mohelnice pod velením Žižkovým, vydrancovali ji a mnoho měšťanů pobyli. Též za času třicetileté války vytrpělo město mnoho vojsky švédskými. R. 1742 spustošili opět Prusi Mohelnici. R. 1684 upálen tam Krištof Lautner z kouzelnictví nařknutý, děkan šumberský. R. 1716 zuřil v městě mor a v r. 1832 a 1866 cholera. R. 1805 za válek francouzských do Mohelnice přišlo po bitvě u Slavkova 18 francouzských střelců, jimž muselo město dáti výpalné. R. 1841 dne 21. května lehlo popelem téměř celé město.

V Mohelnici narodili se Antonín Bruss, nazvaný Antonius Müglicius, a Martin Medek, oba velmistři řádu rytířského, později biskupové pražští.

Dne 9. března r. 1881 zemřel tam známý dobroděj chudých arcikněz Josef Mikula.

V Mohelnici žije 4227 kat., 13 evang. a 151 židů; obyvatelé jsou vesměs národnosti německé.

Bezděkov (Bezdiek) rozkládá se 10 km severovýchodně od Mohelnice v kotlině mezi pahorky. Vesnice ta skládá se ze dvou částí: ze severní a jižní, jež jsou od sebe asi 3 minuty vzdáleny a polem odděleny. Severní část sluje Malý Bezděkov a to proto, že jest vyjma mlýn samým malým čili chudým lidem osazena. Jižní části praví se Velký Bezděkov a jsou tam mimo 5 chalupníků samí sedláci.

Bezděkov čítá 26 čísel a 178 obyvatelů českých. Řada domů na pravém břehu potoka Polejckého stojí na stráni dosti vysoké. Polejcký potok vtéká za Třeštinou do Moravy. Uprostřed obce stojí kaplička sv. Antonínu zasvěcená.

Cestou na západ Malým Bezděkovem vede vozová cesta do Svinova a na jih za Velkým Bezděkovem do Dubicka. Velký i malý Bezděkov přifařeny jsou do Úsova, s nímž také poštovní spojení mají. Přiděleny jsou ku škole klopinské.

Obyvatelé živí se polním hospodářstvím, chovem dobytka a chudina trháním šišek, jež překupníkům ve městě prodává.

Bezděkov Jižní (Bezdiek) vine se 10 km jihozápadně od Mohelnice v romantickém údolí Třebovky a čítá 296 obyv. německých. Vesnice ta jest do Búzova přifařena i přiškolena. Kolem r. 1350 patřila k panství Vranové Lhotě; ale nyní náleží k Žadlovicím. V okolí Bezděkova žene Třebovka několik mlýnů.

Buková (Dreibuchen) leží od M. 10 km západně v krajině velmi hornaté a patří k politické obci Studené Loučce, kam i osada tato přifařena i přiškolena jest. Obec tato má 145 obyv. německých a vznikla teprve v době nejnovější.

Bušínov Dolní a Horní (Buserle) viz Krchleby.

Dlouhá Ves viz Křížanov.

Doubravice (Daubrawitz), ves ležící na okr. silnici asi $1^1/_2$ km jižně Moravičan, má v 60 domech 352 katol. Čechů, kteří se výhradně rolnictvím zabývají. Ves ta má prostranné návsí s kaplí Nejsv. Trojice. Na straně západní u okr. silnice na mírném návrší stojí pěkná socha sv. Jana Nepomuckého r. 1773 postavená. U ní stojí památný kříž cyrilo-metodějský s letopočty 1171 a 1773 (doby postavení kříže a sochy svatojanské). Na blízku obce doubravické nachází se kamenný lom.

Bývalý starožitný zámek vrchnostenský přeměněn před několika lety v sladovnu. Do r. 1849 bylo v něm sídlo úřadu vrchnostenského, od r. 1869 do r. 1876 vyšší hospodářský ústav.

Ve východní části osady, „Prchlově“, stával dle pověsti za starodávna hrad, jenž mostem spojení měl s hradem na blízkém vrchu „Hradisku“. Po obou hradech nestává podnes ni zbytků nejmenších. Hradu „na Prchlově“ dosvědčují listiny, ve kterých se r. 1435 vedle dvoru a mlýna zmínka činí i o jakémsi hradě,

jenž však již r. 1460 nazývá se spustlým. V listině z r. 1600 jedná se o pivovaru. Dvůr zrušen r. 1785. Od opuštěného hradu, z něhož panstvo prchlo, odvozeno prý jméno „Prchlov".

Doubravice jest osada pradávná. R. 1225 měl ji v držení Holač z Dubé. Okolo r. 1330 náležela část vesnice jisté Zbyňce a dceři její Juditě; od nich převzal ji r. 1348 Jan z Wildenberka a Búzova, od r. 1386 přecházela koupěmi velmi často na různé majitele. R. 1460 daroval Jan z Roketnice osadu doubravickou s pustým již hradem Janu ze Slavíkovic, v jehož rodu zůstala majetkem do r. 1624. Od času toho vystřídalo se opět několik různorodých majitelů, až konečně prodejem Matyldou z Pachty přešla r. 1669 na klášter kartuzianský u Dolan (blíž Olomouce), při němž zůstala až do zrušení řádu 1782, po roce tom připadla náboženskému fondu, r. 1807 lanthrabatům z Fürstenberka. Po zrušení robot zrušen r. 1849 i tamnější vrchnostenský úřad; knihy pozemkove a jiné úřední odevzdány okr. soudu v Mohelnici.

R. 1867 koupil panství doubravické arcibiskup olomucký lanthrabě z Fürstenberků. R. 1878 prodán vrchnostenský zámek soukromníku na sladovnu; brzy na to darováno arcibiskupem panství doubravické podporovacímu fondu diecésannímu, r. 1884 koupil je baron Vorst-Gudenau, od něho r. 1891 hrabě Dubský.

Závěrečně budiž o Doubravici sděleno, že tam r. 1881 lehlo 34 domů popelem.

Dvacetín (Dwazetin) leží 6 km jihozápadně od M. na návrší a patří k politické obci Svinovu. Obec má 123 obyv. něm. a jest do Vyšehoří přifařena i přiškolena. Vesnice tato byla r. 1506 zpustošena, r. 1573 opět obydlena.

Javoří (Ohrnes) rozkládá se 9 km západně M. a má 344 obyv. něm. Obec ta má expposituru školy národní a jest do Star. Moletína přifařena. Za časů válek švédských r. 1643 byla vesnice tato zpustošena. Západně od Javoří ční ve výšce 587 m kopec Seiferův.

Jarovice a **Hraničky** viz Vranová.

Klopina (Kloppe) leží 10 km severozápadně od Mohelnice na konci roviny, jež za Úsovem směrem k Mohelnici se rozprostírá. Má v 68 domech 497 obyv. národnosti české a náboženství kat.

Klopina skládá se z vlastní obce a chaloupek, na jižní straně vesnice rozložených; chaloupkám těm říkají „Rasov".

Původ jména toho odvozují jedni od toho, že za časů roboty lidé (panští mlatci) pracovati pomáhali na panském poli, které

náleželo vrchnosti úsovské. Na tomto panském poli se poddaný lid prý „rasoval“ (těžce pracoval čili dřel).

Lid však odvozuje „Rasov“ od chaloupky na svahu kopce „Vyškovce“ vystavěné a pohodnému náležející; chaloupka ta stojí asi 60 let. Pamětníci zase dokazují, že domkům těm před vystavěním rasovny říkalo se „chaloupky“ a později teprve po jejím vystavění „chaloupky“ v „Rasov“ přeměněny.

Dolní části ležící na jižní straně praví se „Dolní“, na severní straně „Horní konec“. V obci té jest nyní 7 selských statků; ostatní jsou chalupníci čili zahradníci a domkaři. Stavení stojí ve dvou řadách; téměř celou vsí protéká potok, jehož pramen jest v lese „Humenci“ nad Veleboří. Pramen v těch místech slove „Okenice“. Tam prý stával domek (dle jiných hrad), pod jehožto okny (odtud Okenice) se pramen prýštil.

Řady domů jsou od sebe stejně daleko vzdáleny, toliko na dolním konci mezera mezi řadou domků (r. 1875—1876 vystavěných) a dvorem knížete Lichtensteina — jest největší. Dvůr stojí o samotě as 80 kroků od Vachutkova statku vzdálen.

Pokud nebylo střídavého hospodářství způsobu nynějšího zavedeno, chovali ve dvoře stáda ovcí, jež na úhorech a pastviskách zvláštními ovčáky pásávali. Posud zovou se chlévy ve dvoře „ovčírnou“.

První samostatná škola v Klopině založena r. 1789 a měla název „Katolická trivialní škola pro chlapce a děvčata“. Před tím chodily děti do školy úsovské. Nynější dvoutř. škola jednopatrová vystavěna byla r. 1844 a stojí uprostřed vesnice na levém břehu potoka; před ní stojí starobylá kaplička sv. Antonínu Pad. zasvěcená. Cesta ode dvora přímo na jih směřující vede k Úsovu, na východ k Pískovu, na sever k Veleboři a na západ k Polici.

Klopina přidělena jest k faře, jakož i poštovnímu úřadu do Úsova. Obyvatelé živí se polním hospodářstvím, chovem dobytka, domkaři pak na dolním konci vesnice štěpařstvím, majíce každý před svým domkem štěpnici. Lesům a kopcům na východní straně říkají: „na Skalce“, na severní „Ostrá hora“, pahorku nade dvorem „Lána“. Lesy okolo Klopiny rozloženy jsou většinou majetkem knížete Jana Lichtensteina.

Jdouce po vozové cestě k Polici, ve „Vachutkově dolu“ zvaném, spatříme mnoho železné rudy. Snad se tam těžila ruda, když ve blízké obci Polici železné hamry stávaly. V Klopině jsou také dva kamenné lomy. V jednom se láme výborný kámen stavební, ve druhém červený pískovec na správu cest a silnic; také se ho upotřebuje na stavbu zídek kolem zahrad.

Původ jména Klopiny odvozuje se snad od množství lesův a pahorků, jež ves tu až dosud kolem dokola obklopují. Ves Klopina náležela za dob dřevních k župnímu hradu úsovskému, o němž se dějepiscové domnívají, že stál již za dob Mojmírovců. Ve starých

listinách dočítáme se, že r. 1492 byla Klopina od poplatku úmrtního, r. 1551 od hlídky hradu úsovského osvobozena.

Svého času úpěli sedláci v nevolnictví čili porobě; nesměli se totiž z pozemků vrchnostenských, kde se jednou usadili, odstěhovati, leč s přivolením vrchnosti. Domy, ve kterých bydleli, pozemky, které ku svým potřebám vzdělávali, z pravidla nebyly jejich, nýbrž náležely vrchnostem, od kterých jim propůjčeny byly za práce, služby nebo roboty a za dávky, ku kterým se zavázali. Tak na př.: Blížil-li se hradu úsovskému nepřítel, musili obyvatelé klopinští naň s okolními vesničany útočiti a k poražení nebo alespoň zatlačení jeho přispěti, při honech a lovech nápomocni býti, hlídku hradní konati, úmrť platiti a j. Statky byly rolníkům, jak již podotknuto, vrchností udíleny, a tím byl každý toliko správcem statku mu svěřeného, se kterým nemohl libovolně nakládati. Umřel-li otec, nastoupil syn toliko se svolením vrchnosti a za jistý poplatek, „úmrť" zvaný, za dědice. Během času však buď jednotlivci, buď i celé obce od jmenovaného poplatku úmrtního sproštěny byly, a tím teprv rolník mohl jako pravý majetník svého statku považován býti, moha dle své vůle jím naložiti.

Krčma Dolní (Schwägersdorf, Nieder-), vesnice na rovině s jižním předměstím mohelnickým souvisící, má 178 obyv. něm. a tvoří s Krčmou Horní společně politickou obec. Přiškolena a přifařena jest do Mohelnice.

Krčma Horní (Schwägersdorf, Ober-) leží 1 km jižně M. na říšské silnici; má 195 obyv. něm. a jest do Mohelnice přiškolena i přifařena. Tato obec jakož i předešlá povstaly r. 1786 ze dvoru nazvaného „Krčma".

Krchleby (Chirles) vine se 8 km severozápadně M. na pozvolném návrší; čítá s Dolním a Horním Bušínovem 627 obyv. německé národnosti a má jednotřídní školu. Přifařena jest obec do Star. Moletína. Blízko Krchleb doluje se na velmi dobrý vápenec. Obě osady Bušínov Dolní a Horní rozkládají se 1 km severozápadně od obce krchlebské v rozkošném údolíčku potoka Bušínského, jenž v obci této mlýn žene.

Květín (Kwittein) 4 km severně M. má 360 obyv. německé národnosti. Vesnice ta má jednotř. školu a patří do farnosti mohelnické. Nedaleko dobývá se železná ruda. Obec tato uvádí se r. 1374 v listinách.

Křemenov (Kremetschau) leží 3 km severozápadně M. na potoce Mírovském; čítá 173 obyv. německých a má jednotř. školu. Přifařena jest obec do Mohelnice. Přiškolena jest obec Podolíčko.

Křižanov (Chrises) vine se 8 km severozápadně M. na površí; má s Dlouhou Vsí 301 obyv. německých, jednotř. školu a jest do Hynčiny Dolní přifařen. Obě obce povstaly r. 1779 ze dvora, jenž patřil dříve obci Hynčině Dolní a tvoří společně politickou obec.

Lechovice (Lechowitz) leží jihozápadně 5 km od Mohelnice; přes lučiny jsou od Pavlova vzdáleny asi $0._5$ km. na jih. Osada tato čítá 38 domů, které se táhnou jednou řadou; vedle těch patří k Lechovicům tak zvaná část dvoru, který v sobě zahrnuje myslivnu a 9 domů. Kromě toho náleží k Lechovicům kolonie „Markrabka", která leží od původní osady $2._2$ km jihovýchodně přes les „Rodlýn" v utěšeném údolí Třebovky a čtyři osadníky čítá.

Nad touto samotou severozápadně vypíná se vrch „Obersko". O tom mezi lidem se vypravuje, že na tomto místě jednou prý stál hrad téhož jména. Avšak výzkumy za touto příčinou od archeologů podniknuté — jmenovitě od zemř. professora Jana Havelky — nic nedokázáno.

Ve středu osady stojí malá kaplička a velká nádržka vodní. Před časy sloužila za rybník a hojnosť ryb poskytovala. V Lechovicích žije 225 obyvatelů; českých 154 a něm. 71. Výživa osadníků omezena jest polním hospodářstvím a chovem dobytka. Farou a poštou náleží Lechovice do Loštic.

Na pozemcích zrušeného dvorce povstala r. 1786 osada Lechovice. Za dob dřevních rozkládala se tu vesnice téhož názvu, která r. 1494 z příčin neznámých zcela zanikla. Dvorec jen (při němž byl pivovar, palírna a ovčinec) podržel jméno Lechovice až po dobu svého zrušení.

Libiny (Libein) leží 2 km severně M. v úrodné rovině a čítají 297 obyv. německých. Vesnice ta má jednotřídní školu a přifařena jest do Mohelnice. Obcí vede okresní silnice do Zábřeha. Dvůr, z něhož obec tato povstala, patřil již r. 1400 k Mohelnici.

Lišnice (Lexen), dříve Lestnice, táhne se 4 km jihozápadně M. v údolí Lišnického potoka a má s osadou Pasekami 434 obyv. německých. Obec tato jest do Vyšehoří přifařena i přiškolena. Ještě v minulém století byla Lišnice městečkem a tvořila s osmi obcemi, teď neznámými, panství. Větev rodu Kunstatů nazývala se dle obce této „z Lestnice".

Dříve stávala tam tvrz a dvorec, r. 1464 též fara.

Paseky rozkládají se 2 km severozápadně na horách; jest to osada jen z několika domů se skládající, která v nejnovější době povstala.

Loučka Studená (Kaltenlautsch) leží 9 km západně M. na površí podél říšské silnice; čítá 693 obyv. něm. a má dvoutřídní školu a farní úřad. Do obvodu farního pátří obce Buková, Bušínov a Bohdalov.

Kostel byl vystavěn okolo r. 1750 dle pověsti na místě dřívějšího protestantského. Obyvatelé loučští byli Václavem Haugvicem z Biskupic od roboty osvobozeni.

Loštice (Loschitz). Na císařské silnici z Olomouce do Prahy, tam, kde řeka Třebovka opouští tichá, stinná údolí, aby po krátkém toku dvou km do Moravy se vlévala, leži město Loštice od Mohelnice $3._2$ km jižně vzdáleno. Jižní stranou svou k úpatí pahorku „Luště“, jednoho z nejzazších výběžků pohoří Česko-moravského přiléhajíce, rozkládají se téměř polokruhem v jižním cípu onoho požehnaného údolí. Údolí to výběžky Jeseníku z jedné, výběžky pohoří Česko-moravského pak se strany druhé vroubeno jsouc, po obou stranách Moravy až za Zábřeh se táhne a pro úrodnou půdu svou za pokračování Hany považováno býti může. Loštice jsou město neveliké, řečištěm Třebovky ve dvě nestejné části rozdělené. Leží totiž na pravém břehu jmenované řeky pouze část města, dříve krátce Závodím zvaná, nyní pak (r. 1891) po zavedení nových názvů následující ulice a čtvrti obsahující: Jungmannovu třídu, Olomúckou silnici, Závodí, Havelkovu třídu, Palonínskou ulici, „Pod Luštěm“, „Na střelnici“ a „Na nábřeží“.

Vlastní město rozkládá se na levém břehu Třebovky a obsahuje vedle Velkého náměstí následující ještě ulice a části: Hradskou ulici, Kostelní náměstí, Moravičanskou silnici, Palackého třídu, Mohelnickou silnici, Polní ulici, Nemocenskou ulici, „U vody“, „Na trávníku“, Žadlovskou ulici, Židovskou čtvrť a „U rybníka“. Kromě toho náleží k Lošticům také samota Dolský mlýn a osada Vlčice, oboje v pěkném údolí Třebovky, $1._4$ km jihozápadně od města ležící.

Velké náměstí jest téměř do čtverce stavěno a velmi prostranné: obsahujeť 101 m délky, $96._5$ m šířky, tedy plochu 97 arů. Je vroubeno domy jedno- a dvoupatrovými, slušně stavěnými, od r. 1879 jest stinnými lipami kolem vysázeno. Uprostřed náměstí stojí dvě hustá, pěkná skupení jasanů. Jedno z nich věnčí sochu sv. Trojice, druhé kašnu.

V západním koutě náměstí stojí radnice. Je to pěkná dvoupatrová, pevně stavěná budova s věží uprostřed. V průčelí věže

viděti lze znak města Loštic, totiž dva bílé pruhy v modrém poli; výše nad znakem umístěny jsou městské hodiny. Uvnitř v přízemí je prostranná zasedací síň, dvě šatlavy a byty strážníků městských. V I. patře umístěny jsou 3 vyšší třídy tamnější národní školy a byt nadučitelův. Ve sklepení radnice dosud viděti lze zbytky mučidel, totiž kus kola na lámání údů s příslušným přístrojem.

Na Kostelním náměstí stojí farní chrám, fara a škola. Farní kostel, zasvěcený sv. Prokopu, měl původně jinou podobu. Byl vystavěn o jedné lodi v jednoduchém slohu románském se stropem klenutým. Když později prostora původního chrámu nestačila bohoslužebným potřebám vzrůstající farnosti, byl kostel rozšířen; zároveň však byla též snížena stropová klenba. Zvony jsou na věži čtyři a pátý „Sanctus“ nad kostelem v malé vížce. Největší pochází z r. 1550, jak to hlásá nápis jeho:

LETHA 1550 ZA VROZENEHO PANA
PROKOPA PODSTATSKEHO Z PRUSINOWICZ A NA BAUZOWIE
PANA NASSEHO MILOSTIWEHO S POWOLENIM
GEHO MILOSTI MY AURZAD MIESTECZKA LOSSTIC
NAKLADEM WSSI VBCZE DALI SME TENTO ZWON VDIELATI
KE CZTI A K CHWALE PANV BVOHV.

Ku vzdělání dítek je v Lošticích šestitřídní utraqu. škola. Ku zaopatření chudých příslušníků loštických založen roku 1769 tamnějším rodákem Florianem Tettauerem, děkanem ve Švábenicích, chudobinec pro 4 chudé na místě, kde stojí nyní škola. Počátkem tohoto století rozšířen chudobinec základním kapitálem 1139 zl. a zakoupena proň budova č. 219., kde dosud jest.

Z veřejných budov zasluhuje dále zvláštního povšimnutí městská střelnice. Vystavěna v háji na samém pokraji zmíněného již kopce Lůště, z údolí Třebovky do výše 56 m příkře vystupujícího, poskytuje rozkošný rozhled do okolí.

Loštice čítají celkem 382 domy, a sice 373 obydlené, 9 neobydlených. Z nich připadá na město 316, na Vlčici 18, na oddíl Žadlovic k Lošticům příslušný 11 a na obec židovskou 37.

Domy obci židovské patřící mají zvláštní, číslicemi římskými provedené číslování. Obyvatelů mají Loštice 2574 a sice dle náboženství 2394 katolíků a 180 židů; dle národnosti 2319 Čechů a 255 Němců.

Hlavním pramenem výživy obyvatelstva jest v Lošticích rolnictví. Role jsou po většině úrodná, zvláště směrem k severovýchodu ležící, udaří se tam obilí všeho druhu. Lukařství se provozuje v malém; rolníci proto najímají si louky v okolí. Les jest vesměs jehličnatý a výhradně majetkem obce.

Vzhledem ku kácení rozdělen jest na období (turnus) osmdesátileté. Je v dobrém stavu a dohled naň má lesní sekce zastupitelstva.

Chov dobytka není na stupni vysokém, čehož příčinu hledati třeba v tom, že jest v Lošticích málo větších rolníků a hospodáři menší namnoze práce polní obstarávají kravami.

Dalším pramenem výživy obyvatelstva je řemeslo, průmysl a obchod.

Z řemesel hrnčířství zvláštní zasluhuje zmínky. Slynuly totiž Loštice již za dob pradávných řemeslem tímto. Od zavedení však náčiní kamenného, železného a plechového řemeslo to tam valně kleslo.

Průmysl teprv za doby novější k lepšímu dospěl rozkvětu zřízením akciové rolnické sladovny a dvou rukavičkářských továren. Ze závodů z dob již dřívějších uvedeny buďte: pivovar, dva mlýny na obilí, jeden na duběnky pro koželuhy, 2 koželužny a papírna na lepenku ku krytí střech v údolí Třebovky u Vlčice stojící.

Obchod nemůže dospěti řádného rozkvětu, čehož příčinu hledati dlužno jednak v blízkosti většího města Mohelnice, jednak v té okolnosti, že dráha poněkud je vzdálena.

V Lošticích jsou též dva ústavy peněžní, totiž: „Občanská záložna“ a „Městská spořitelna.“

Život spolkový jest dosti čilý. Ze spolků jmenujeme: „Občanskou besedu,“ „Jednotu divadelních ochotníků v Lošticích,“ místní odbor „Ústř. matice školské,“ „Spolek vojenských vysloužilců,“ „Spolek dobrovolných hasičů“ a „Spolek ostrostřelecký.“

Loštice byly ještě dědinou r. 1130, když je biskup Jindřich Zdik daroval kostelu sv. Václava v Olomouci. Od r. 1223—1282 uvádí se majitelem Loštic Petr z Loštic, jenž prodal olomúckému biskupu Brunonovi statek na tři popluží. Od polovice 14. století patřily Loštice pánům Búzovským, v jichž majetku zůstaly až do r. 1585, kdy prodány byly městu Unčovu. Kolem r. 1350 povýšena byla dosavadní vesnice Loštice na městečko; nazývajíť je listiny od r. 1350 po latinsku civitas t. j. městečko.

Hrad Búzov patřil v polovici XIV. století rodu pánů z Wildenberka, kteří se pak také „z Búzova“ psali. Brzy potom, roku 1382, přešly Loštice s hradem Búzovem a všemi osadami k němu patřícími, od Pročka z Búzova na markhraběte moravského Jošta, jenž celý statek i s Lošticemi daroval r. 1397 Erhartovi z Kunštátu. Tak dostaly se Loštice onomu rodu moravských pánů, z něhož později vzešel národu českému slavný král Jiří Poděbradský z Kunštátu. Roku 1406 připomíná se poprvé fara v Lošticích; farářem byl tehdy Jan (Ješek) z Poruby. Fara předpokládá arci také kostel, bez kterého ostatně „městečko“ mysliti si nelze.

R. 1408 zapsány Loštice s Búzovem a všemi osadami k němu patřícími v deskách zemských Bočkovi z Kunštátu, po němž je dědil pozdější král český Jiří. Na krátkou dobu potom dostaly se Loštice i s Búzovem z rukou pánů z Kunštátu jinému rodu; postoupilť je král Jiří r. 1464 Zdeňkovi z Postupic, jehož dědic Jiří Hrabiše z Postupic je však opět r. 1481 zajistiti dal v deskách

zemských Bočkovi Kuně (Konradu) z Kunštátu. Tento však byl posledním držitelem Loštic z tohoto rodu; prodalť je r. 1494 Hanuši Haugvici z Biskupic, po němž je zdědil Václav Haugvic z Biskupic.

Václav Haugvic z Biskupic prodal Loštice r. 1546 Prokopu Podstatskému z Prusinovic, jenž zemřel r. 1560, jak viděti možno z jeho náhrobku zasazeného v předsíni loštického chrámu Páně.

Po smrti Prokopa Podstatského dědil Loštice Jindřich Podstatský z Prusinovic, jenž byl příznivcem a podporovatelem víry Bratrské.

Roku 1697 vykoupili se Loštičtí z poddanství pana Prokopa Podstatského za 12.000 zl. mor., aby nabyli práva voliti sobě novou vrchnosť.

Záleželoť jim velice na tom, aby se dostali v držení města Unčova, neboť když Unčovští se vymlouvali, že peněz nemají, aby kupní sumu zaplatili, tu Loštičtí „obávajíce se, aby některému jinému pánu v poddanosť se nedostali," učinili r. 1581 s městem Unčovem smlouvu, jíž na sebe vzali značné povinnosti. Takto dostaly se Loštice r. 1585 do poddanského poměru k městu Unčovu, v němž až do zrušení poddanství za našeho věku zůstaly. Ze zápisů, jež zaznamenali někteří faráři a učitelé loštičtí, uvedeny buďtež následující zprávy:

Před r. 1638 za války třicetileté lehly Loštice popelem, ježto tehdy „ze všech čtyr stran v rynku i za městečkem množství domův do gruntů vyhořelo."

R. 1791 lehlo 30 křesťanských a 5 židovských domů popelem.

Roku 1793 dne 27. února vyšel o 1 hod. s půlnoci opětně oheň v jedné kořalně v Židech a strávil za 2 hodiny 29 křesťanských a 9 židovských domů.

Roku 1798 dne 18. května následkem veliké bouřky s krupobitím, strhla voda most loštický na obou koncích jeho a zaplavila celý „Trávník i Závodí"; dva domy i s chlévy se shroutily, mnoho jiných domů musilo býti podepřeno.

Lukavice (Lukawetz), od Mohelnice 4 km severovýchodně vzdálená, leží v horním úvalu řeky Moravy při pravém její břehu, obklopena jsouc od východu a jihovýchodu bujnými loukami rozprostírajícími se po obou březích Moravy; na ostatních stranách rozkládají se úrodná pole.

Lukavice rozprostírá se od západu k východu podél obou břehů potoka tekoucího z lesů západních a ústícího pod vesnicí do mlýnské struhy. Obec tato čítá v 45 domech 394 obyvatelů; stavení jsou větším dílem jednopatrová, souměrně ve dvou řadách vystavěná, tak že mníš se býti ve městě, kdyby dlažba a potok nepřipomínaly vesnici. Domky chudiny roztroušeny jsou na dolním konci při pravém břehu mlýnské struhy v řečených „Rytinách"

K obci lukavské přináleží také dva strážní domky železniční, nádraží c. k. priv. společnosti státní dráhy ležící 5 minut severozápadně od obce a samota „Roudníky“ vzdálená asi 1 km na západ. Skládáť se z domu pro úředníky, dolů na rudu železnou, domku pro strojníka a velké budovy na čerpadlo. Ruda dováží se na malých vozích k úřednickému domu; tam se váží a na to po odbočce dráhy dováží se na stanici lukavskou. Odtud buď do Sobotína, Štěpánova nebo Blanska dopravována bývá. Doly ty náleží dílem baronu Kleinovi, dílem knížeti Salmovi.

Obyvatelé lukavští jsou poukázáni jen na rolnictví a chov dobytka, čemuž také velká péče se věnuje. Ve středu obce stojí jednotřídní škola vtěsnaná mezi dva domy, kaple zasvěcená Navštívení P. M. a válcový mlýn. Škola byla zřízena r. 1868 vyškolením ze Zvole, kam Lukavice pod farní a poštovní úřad náleží. Dolní konec obce trpí mnoho povodní. Hasičský spolek jest v Lukavici jediným spolkem.

Obec Lukavice — jak dle polohy i dle jména souditi možno — jest prastará. Tomu také nasvědčuje cyrilo-metodějský kříž, který na severním cípu vesnice, kde se dělí cesta vedoucí ze Zvole a Bohuslavic do obce lukavské, jako prastará památka se uchoval.

Za dob dřívějších náležela obec k farnosti mohelnické.

Dle podání ústního vypukl r. 1662 v Lukavici mor a tak krutě řádil, že zůstali v celé dědině na živu jen pacholek a děvečka. Na to byla osazena obec novými obyvateli, kteří částečně byli Češi, částečně Němci.

Mírov (Mürau), městys, rozprostírá se 6 km západně M. z části na „Zámeckém kopci“ samém, z části na jeho úpatí v hezkém údolí Mírovského potoka. 1 km západně od Mírova spatříš Mírověček. Mírov má 1968 obyv. něm. (1898 kat., 48 evang. a 22 židů), trojtř. školu a expozituru farní, jež do Mohelnice patří; dále c. k. poštovní úřad a četnické stanoviště.

Na temeni kopce zámeckého trůní bývalý hrad, nyní trestnice pro mužské, která jest asi pro 1000 osob zřízena. V trestnici té byl nějaký čas vězněn Krištof Lautner, děkan šumberský, z čarodějství nařknutý.

R. 1861 vypukl v obci požár, kterémuž mimo dvorec 11 statků za oběť padlo; r. 1866 zuřila tam cholera.

Mírov jest velikými černými lesy obklopen, ve kterých za dávných časů provozovali své reje cikáni a rozličná havěť loupežnická.

(Viz pověsti: „Kříž v lese“ a „O založení hradu Mírova“).

Mitrovice (Mitrowitz) jest osada náležející správou ku vsi Doubravici, od níž jest asi 1 km jižně vzdálena. Leží na hrázi bývalého rybníka a má v 25 domech 94 obyvatelů českých, jichž zaměstnání jest polní hospodářství. Uprostřed návsí stojí kaple sv. Josefa a blíže ní pěkná socha sv. Jana Křtitele.

Osada Mitrovice povstala r. 1786 ze zrušeného poplužního dvora doubravického.

Moletín Nový (Neu-Moletein) leží 2 km jižně od Starého Moletína na návrší a čítá 134 obyv. něm. Byl do obce jmenované přiškolen; ale nyní tvoří s osadou Vojes, od níž 1 km vzdálen jest, školní expositurn.

Ves tato povstala z polností zrušeného dvora r. 1778.

V líbezném údolí Moletínského potoka uzříš několik mlýnů.

Moletín Starý (Alt-Moletein) vine se 11 km západně od Mohelnice na površí při spojovac. silnici zábřežsko-třebovské; má 1741 obyv. něm. (1729 kat. a 12 evang.), faru a čtyřtřídní školu. Přifařeny jsou vesnice: Nový Moletín, Javoří, Krchleby, Bušínov a Vojes. V obci jest c. k. poštovní úřad.

Na blízku Moletína spatříš velmi vydatný a hledaný kamenný lom; socha Nejsvětější Trojice v Olomouci jest z pískovce moletínského shotovena. Lom tento náleží dílem knížeti Lichtensteinovi, dílem arcibiskupu olomúckému. Také se tam dobývá jemný i hrubý pískovec.

Na hřbitově moletínském zasluhuje povšimnutí pomník Wankův — dílo zajisté umělecké —, jenž r. 1848 postaven byl.

Tamní kostel byl r. 1802 zbudován. R. 1856 udeřil blesk do kostelní věže a zapáliv ji, roztavil zvon.

V okolí viděti lze četné pomníky padlých Švédů r. 1642 a 1643. Zejména r. 1643 bylo oddělení Švédů asi 900 mužů v podnapilém stavu sem zbloudivší na cestě z Mírova do Moravské Třebové nočního času od hrstky císařských zničeno.

Moravičany (Morawitschan). Vesnice Moravičany rozkládá se po obou březích, z většího dílu však na levém břehu řeky Třebovky, při vtoku jejím do řeky Moravy as 3 km na jih od Mohelnice.

Osada ta dělí se polohou na dvě hlavní části: Závodí a Dědinu (návsí). K Závodí druží se ještě „Záhumení“, k Dědině „Kout“ a „Hliníky“.

Závodí, rozkládající se po obou březích Třebovky, jest nejstarší částí Moravičan, zvláště východní konec Závodí se Záhumením. Bylyť prý tam prvotně chaloupky rybářů, kteří, protože

se ve vodě (totiž v Moravě) brodili čili **čanili**, pojmenováni Moravičani, odkudž pak povstala osada nazvána Moravičany.

K Závodí přiléhá též zastávka státní dráhy r. 1890 hmotným přispěním záložny moravičanské, města Loštic a cukrovaru litovelského zřízená. Na západním konci Závodí přepíná Třebovku nákladný most železný r. 1888 nově zřízený, tvořící hlavní přechod do „Dědiny", která se táhne směrem severozápadním po obou stranách silnice okresní.

Dědina (náves) jest nejvýstavnější část Moravičan; vyniká svou přehlédností a souměrností, zvláště pak velmi úhlednými, ponejvíce jednopatrovými selskými statky. K ozdobě návsí přispívá též krásné ovocné stromořadí po obou stranách okresní silnice, která návsím od Mohelnice k Doubravici vede. Kostel, dvoutřídní školní budova a fara stojí však na nejzazším východním konci Závodí.

Farní chrám sv. Jiří s pěknou věží pochází jako i fara ze 14. století. Jest uvnitř vkusně ozdoben, má nové varhany, několik dobře zachovalých náhrobních soch z druhé polovice 16. století, krásnou kapli sv. Jana Nepomuckého s velmi pěknými malbami freskovými ze života téhož světce. Jmenovati dlužno též hrobku s tělesnými pozůstatky místních správců duchovních ze staletí minulých a různých rodů šlechtických, jako: členů rodiny Bitovských ze Slavíkovic a na Doubravici, ze Zástřizl (se sochami) a „vejvody" Petra z Bukůvky, pána na Bílé Lhotě (v 15. století do Moravičan přifařené) se sochou, patnáctileté panny Magdaleny, dcerky pana Jiříka Zlatníka z Mor. Třebové (socha jest zvláště pěkná a dobře zachovalá z r. 1585) a Max. Žižky z Trocnova, pána na Bílé Lhotě (zemř. 2. ledna 1754).

Okolo kostela jest starý, na severní straně kostela nový hřbitov. Na starém hřbitově viděti možno kapli s hrobkou místních duchovních správců tohoto století; u vchodu do kostela ve zdi hřbitovní jest kaplička sv. kříže.

Na severním konci návsí u Hliník stojí kaple sv. Floriana, uprostřed návsí jest socha Panny Marie a na konci jižním pěkné sousoší P. Marie, sv. Jana Nepomuckého a sv. Floriana.

U kaple sv. Floriana stojí prastarý kříž cyrilo-metodějský s porušeným nápisem.

Přifařeny do Moravičan jsou osady: Tkanovice, Doubravice, Mitrovice, Pálonín a Nové Mlýny (okr. litovelský).

Školní budova byla na nynějším místě r. 1679 založena. Přiškoleny jsou osady: Tkanovice, Doubravice a Mitrovice.

Půda půvabného okolí moravičanského zvláště pro pšenici a ječmen jest příhodná, proto též obyvatelstvo hlavně rolnictvím se zabývá; chovu dobytka věnuje se náležitá péče.

Na vzdělání a dobročinné účely jsou v Moravičanech spolky: Občanská beseda, dívčí spolek „Mlada", spolek hasičský a místní

odbor Ústřední Matice školské"; mimo to nalezá se tam c. k. poštovní úřad a zastávka státní dráhy.

V Moravičanech jest ve 110 domech 709 katol. Čechů.

Asi 1 km východně na levém břehu Moravy strmí příkrý vrch „Hradisko" se zbytkem příkopu blíže vrcholu, z čeho se soudí buď na hrad dávno zaniklý nebo na opevněné švédské tábořiště.

Moravičany jsou osada prastará. R. 1200 měl ji v držení jistý Buč, okolo r. 1249 Spitata z Moravičan a r. 1350 z části Jan z Wildenberka-Búzova. Brzy potom přešly Moravičany s blízkým Palonínem koupí od Benedikta z Búzova na bratry Petra a Jana z Roženberka, pak na biskupa litomyšelského Vojtěcha, který je i s Palonínem darem postoupil kartuziánům v Trčce u Litomyšle, později do Dolan u Olomouce přesídlivším; v jichž držení zůstaly až do zrušení kláštera r. 1782.

R. 1381 připomínají se bratří Medvědek a Zbyněk z Dubčan přiznávající příjem 28 hřiven roční činže z Moravičan. Ve století 14. činí se zmínka o rytířském rodě s příjmím z Moravičan, který se tam až do 17. století udržel. Z téhož rodu uvádí se Václav z Moravičan r. 1404 jako lenník kláštera kartuziánského (jednoho dvora tamnějšího) a Strnisko z Moravičan, olomúcký kanovník a r. 1602 kapitolní děkan v Brně.

Moravičany utrpěly mnoho ve válkách husitských, třicetileté, pruských a francouzských. R. 1683 (dle zápisků Ludvíka Wagnera, rektora moravičanského) za času obležení Vídně od Turků dáno obyvatelům písemné vyzvání od kláštera kartouzského, by se s dobytkem a jiným jměním do blízkých lesů ukryli. R. 1742 plenili obec Prusové, při čemž odvedli 55 koní, pobrali vozy, hovězí a černý dobytek, drůbež, šatstvo z truhel i peníze. Farní chrám v noci k sv. Prokopu vyloupen, do sakristie u dveří zeď prolámána, zámek odražen (známky toho dosud jsou patrny na dveřích sakristie), drahocenná roucha kostelní odnesena.

Pro nízkou polohu bývá okolí často řekami Moravou a Třebovkou zaplaveno, zvláště z jara, po přívalech i v létě, čímž mnoho škod na pozemcích bývá způsobeno. Zhoubné požáry řádily v r. 1715, 1775, 1879 a 1891. R. 1860 ztrávil velký požár většinu usedlostí.

R. 1754 dne 6. září jela císařovna Marie Terezie na své cestě po Moravě obcí moravičanskou, kde se koně přepřáhali a kočáry mazaly. Mezi tím prodlévala císařovna ve statku Jana Skácela čís. 33. déle hodiny, kde si krátila čas s jeho $^3/_4$ roku starou dceruškou Kateřinou, kterou vzala ve svou náruč a pocelovavši ji, zanechala děvčátku na památku dukát.

Palonín (též Polonín, Pollein), ves v jižním cípu soudního okresu mohelnického při cís. silnici z Litovle do Loštic, jest 6 km od Mohelnice na jih vzdálena. Čítá 82 domov. čísel s 511 obyvateli vesměs národnosti české, vyznání katolického.

Obec rozkládá se od severu k jihu dvěma řadami úhledných domů. Mezi těmi jest rozlehlé náves, v jehož středu stojí jednotřídní budova školní o jednom patře, hostinec a pěkně zřízený kostelík ke cti sv. Josefa, v němž několikrát do roka služby Boží se konají; jinak jest Palonín do Moravičan přifařen a pošt. úřadu v Lošticích přidělen.

Severní (dolní) a jižní (horní) konec vesnice zaujaly domky obyvatelstva chudšího.

Za vsí k severu rozkládá se prostranný obecní hřbitov.

K obci patří též tři domy u cís. silnice stojící, „Vitošov" zvané. Obec spojuje s Obectovem polní vozová cesta na jih vedoucí, k severu pak s Doubravicí a Moravičany; s ostatními stranami silnice císařská.

Se všech stran obklopují vesnici úrodné pozemky pilnou rukou stále vzdělávané.

Na poučení přispívá hojné čtení časopisů politických a hospodářských, pak hospodářský spolek loštický; o bezpečnosť majetku dbá místní dobrov. sbor hasičský.

Směrem k jihozápadu půda mírně vystupuje a obzor v tu stranu uzavírají zdravé lesy jihličnaté. Z mnohých odtud míst jest daleký rozhled na severní a severovýchodní Moravu.

Pokud sporé prameny udávají, dostal se Palonín, sestávající prý ze tří dvorců, r. 1249 koupí od Beneše z Búzova na bratry Petra a Jana z Rožmberka, od těch pak Vojtěchovi ze Šternberka, biskupu litomyšlskému. Ten zboží to s jinými ještě osadami daroval r. 1379 kartuziánům, zprvu v Trčce u Litomyšle, pak v Olomouci usazenými. V poddanství těch zůstal Palonín až do zrušení řádu r. 1782.

Do konce 18. stol. Palonín přiškolen do Moravičan. V té době zřízeno samostatné vyučování zprvu po domech, od r. 1815 ve zvláštní budově školní. Tato jsouc velmi primitivní, nahrazena r. 1855 novou, která přizpůsobena požadavkům doby té.

Dřívější dřevěná zvonice přeměněna r. 1829 nákladem obce ve filiální kostelík, jenž většinou z darů místních dobrodinců pěkně vyzdoben a všemi potřebami opatřen jest.

Do r. 1874 pohřbívány mrtvoly do Moravičan; roku toho zřízen však vlastní obecní hřbitov, čímž zaujímá Palonín mimořádné postavení mezi obcemi do Moravičan přifařenými.

Pavlov (Pawlow) leží ve výběžcích hor česko-moravských na silnici jevíčsko-loštické, 5.8 km jižně od Mohelnice. Skládá se ze 54 domů, které v polokruzích dvě pravidelné čáry tvoří. Na

obou koncích se sbíhajíce, polokruhy uprostřed se rozcházejí. V Pavlově přebývá 366 obyvatelů. Středem vede silnice, která na horním konci se dělí k Veselí a k Lechovicům, po případě k Radnici. V úhlu těchto cest stojí tři domky, „Cakov" zvané. Uprostřed obce spatříš jednotř. národní školu českou a místní kostelíček. Asi 100 metrů za vsí k severu školu něm. spolku „Schulvereinu", která r. 1888 vystavěna byvši, 16. září 1889 otevřena byla. Východně od Pavlova při silnici k Žadlovicům vedoucí zvedá se trigonometrický kopec „Horka".

K soudu patří osada Pavlov do Mohelnice, farou a poštou do Loštic. Obyvatelé výhradně živí se polním hospodářstvím a chovem dobytka. Přiškoleny do Pavlova jsou obce: Lechovice, Radnice a Zavadilka.

R. 1355 uvádí se Pavlov v listinách.

K Pavlovu patří také kolonie Markrabka, jen z několika domů se skládající.

Paseky viz Lišnice.

Podolí (Groß-Poidl) leží 2 km západně M. na říšské silnici a čítá s osadou Wallsee 627 obyv. něm. Obec jest do Vyšehoří přifařena i přiškolena. Obce Podolí a Podolíčko náležely kdysi ku panství lišnickému a činí se o obou zmínka již r. 1397.

R. 1620 měl vesnice tyto v držení Jan Kobilka z Kobilího, který je však za příčinou účasti na moravském povstání ztratil. Později byly kardinálu Fr. z Ditrichsteina za 20.000 zl. prodány. Mimo tvrz byl v Podolí dvorec, jenž byl kolem r. 1787 zrušen; z polností jeho povstala osada Wallsee. Osada tato souvisí s Podolím a jest do Mohelnice přifařena i přiškolena. Dle knížete-arcibiskupa hraběte z Colloredo-Wallsee obdržela název Wallsee.

Podolíčko (Klein-Poidl). Dáme-li se od Mohelnice směrem západním podél Mírovského potoka, přijdeme asi za 25 minut do Podolíčka. Vesnička ta má 158 obyv. něm. a tvoří s Křemenovem společně politickou obec. Přiškoleno jest Podolíčko do Křemenova a do Vyšehoří přifařeno. Dříve dobýval se u Podolíčka grafit.

Police (Polleitz) leží při potoku stejnojmenném a při okresní silnici z Unčova do Zábřeha vedoucí mezi Úsovem a Dubickem; vzdálena jest od Mohelnice 8 km a rozkládá se směrem severovýchodním. Vesnice ta má 495 katolických Čechů; ti živí se nejvíce orbou a chovem dobytka hovězího. Přifařena jest Police do Úsova; od r. 1869 má svou jednotřídní školu. Před rokem

tím přiškolena byla do Klopin. Znamenitější budovy v Polici jsou filiální kostel a škola.

Před časy byla v Polici fara, která kolem r. 1600 z příčin neznámých úplně zanikla. V Mohelnici na děkanství nachází se uložená mešní kniha, kterou napsal prý bývalý farář polický. Fara z Police byla v 16. století do Úsova přeložena, kde původně byla jen zámecká kaple; pozemky, náležející k faře polické, přivtěleny byly k faře úsovské. Na věži kostelní v Polici visí tři zvony z roků: 1497, 1500 a 1614.

Dříve, nežli založena byla Police, stával již Džbánov, který tvoří nyní část obce polické. Tam prý stály hamry železné, neboť za dob dřevnějších dolovalo se v okolí Police na železnou rudu. Nyní ovšem jsou již doly zasypány; toliko ve Džbánově viděti možno podnes trůsky čili šlaky.

Rádnice (Radnitz). 8 km jihozápadně od Mohelnice leží osada Rádnice; skládá se ze 34 sem tam roztroušených, poněkud ovocnými sady od sebe oddělených domů. Má 238 kat. Čechů. Pode vsí při potoku Radničky stojí mlýn a kovárna; ve středu osady vypíná se úhledná kaplička. Na dolním konci vesničky, kde se cesta dělí k Iřmani a k Pavlovu, je pět domků, které tamní obyvatelé „Féček“ nazývají. Za vsí s hořejšího konce je překrásná a daleká vyhlídka. Obyvatelé živí se polním hospodářstvím a chovem dobytka. Farou a poštou patří Rádnice do Loštic.

Kolem r. 1613 stával tam dvorec; r. 1348 uvádí se ves Rádnice v listinách.

Řepová (Rippau), vesnice 5 km severozápadně v údolí ležící, má 469 obyv. něm. a jednotř. školu; přifařena jest obec do Mohelnice.

Slavoňov (Schützendorf) leží 5 km severně na rovině; čítá 342 obyv. německých. Má jednotř. školu a patří do farnosti mohelnické. Nedaleko dobývá se železná ruda. Obec tato uvádí se r. 1374 v listinách.

Stavenice (Steinmetz) leží při okresní silnici asi prostřed mezi Úsovem a Mohelnicí. Má ve 42 domech 253 obyvatelů národnosti české a náboženství katolického. Osada nevyniká výstavností skládajíc se výhradně z domů přízemních.

Jihovýchodně od Stavenice rozkládá se rozsáhlý les „Doubrava“ zvaný, který se táhne až k Litovli; na straně jihozápadní obklíčena jest krásnými lučinami, na straně pak severovýchodní úrodnými rolemi. Asi $^3/_4$ hodiny směrem jv. vystupuje z lesa hora,

zvaná „Velký Vrablec“, s níž jest překrásný rozhled po širém okolí. Jižně od Stavenice blízko Moravičan na vysoké stráni spatřujeme sporé zbytky starého hradu, který jménem „Hradisko“ po celém okolí jest znám. Místo toto porostlo jest nyní mohutnými duby a buky. Blíže naznačeného místa stojí kaplička zasvěcená sv. Josefu, kamž v jarní době zbožný lid z vůkolních osad putuje.

Obyvatelstvo živí se výhradně orbou. Obec přiškolena jest do Třeštiny asi $^1/_4$ hodiny vzdálené, přifařena pak do Úsova.

Na místě, kde nyní osada leží, stála původně myslivna, knížecí mlýn a pouze 6 selských statků. Nynější podoby nabyla asi před 60 lety.

Svínov (Schweine) leží 4 km jihozápadně M. na Lišničce; má se Stříteší 123 obyvatelů německých. Obec jest do Vyšehoří přifařena i přiškolena. Ve Svínově dobývá se mnoho grafitu. Zmiňuje se obec ta v listinách již r. 1350. Střítěž skládá se pouze ze dvora a myslivny a jest majetkem města Mohelnice. Dvorec tento leží 9 km jihozápadně od Mohelnice v horách a má své jméno dle obce, která ještě r. 1573 obydlena byla.

Tkanovice (Tkanowitz) souvisí s Moravičany na straně severozápadní a čítají ve 20 domech 115 kat. Čechů. Osada tato povstala r. 1786 ze zrušeného moravičanského dvorce. Jméno odvozuje se od posledního správce téhož dvora, jenž slul Tkaný. Až do r. 1849 byla obec tkanovická samostatnou obcí s vlastním představenstvem; v témž roce připojena však k Moravičanům.

Třeština (Tritschein) v památných spisech „Tresstina, německy Trepschein,“ leží severovýchodně od Mohelnice na rovině nedaleko řeky Moravy; rozprostírá se od jihu k severu a má v 46 domech 401 katol. Čechů.

Třeština skládá se z vlastní obce, Trávníku a Háje.

Vlastní obec vystavěna jest z hezkých, ponejvíce selských statků, které se ve dvou řadách rozkládají. Obě řady na horním konci Třeštiny jsou od sebe nejvzdálenější. Čím více k dolnímu konci, blíží se k sobě, tak že na nejdolnějším konci pouze cestou a potokem, který celou vsí teče, od sebe odděleny jsou. Uprostřed obce na levém břehu potoka stojí krásně vystavěná dvoutřídní školní budova, obecní dům, hezká fara a pěkný kostelíček, jenž jest sv. Antonínu z Paduy zasvěcen.

Kromě několika menších statků, které se na horním konci obce po obou březích potoka rozkládají, spatříš za dědinou, kudy se k řece Moravě jde, ještě některé chaloupky, jimž se praví „na Trávníku“.

Domy na levém břehu potoka leží mnohem výše jako domy na pravém břehu, a proto se praví oněm horní a těmto dolní strana.

Cesta po horní straně se vinoucí rozvětvuje se za dědinou u kaple Vysoudilovy; levou větví směřuje k Dubicku, pravou k Polejci.

Cesta po dolní straně vede do „Háje“, jenž od obce $2._5$ km severozápadně se vine a skládá se z velikého mlýna a tří menších usedlostí. Poloha Háje jest rozkošná; neboť na sever a východ zahalen jest četným stromovím, na jih pak a západ obklopen krásnými širými lučinami, které řeka Morava zavlažuje.

Na dolním konci Třeštiny splývají obě cesty — jak horní tak i dolní strany — v jedinou, která se brzy za dědinou rozvětvuje a pravou větví k silnici okresní směřuje, jež od Mohelnice k Úsovu vede.

Od Mohelnice jest Třeština 4 km vzdálena a k poštovnímu úřadu mohelnickému přidělena. Obyvatelé samou přírodou odkázáni jsou zabývati se polním hospodářstvím a chovem dobytka hovězího; vždyť úrodná pole jako i rozsáhlé lučiny, porostlé bujnou, šťavnatou travou, k rolnictví obyvatelstvo víže.

Za Třeštinou směrem k Polejci strmí kopec, jemuž říkají „na skalce“ (274 m trigon.).

Třeština uvádí se poprvé r. 1353, kdy patřila Bolce, vdově po Mixovi z Otaslavic a její dětem. R. 1356 prodala Anežka, vdova po Vokovi, a Klára, manželka Pavla ze Sovince, polovici vsi s lesem a polovici Bohuslavic s podíly na Rohli a Dubicku Ješkovi z Loštic-Wildenbergu neb z Búzova. Druhou polovici Třeštiny s polovicí Dubicka a Bohuslavic měl Zbinko ze Šternberka. R. 1358 dalo 5 bratří z Otaslavic (Zdenko ze Šternberka a jeho 4 bratři) své nevlastní matce Machně z Běliny (manžel její byl Jaroš ze Šternberka) jako její vdovský podíl 660 mark a vesnice: Dubicko, Třeštinu a polovici Bohuslavic s částí Svébohova. Jaroš ze Šternberka odkázal v případě úmrtí svého manželce 600 kop věna na Dubicko, Třeštinu, polovici Bohuslavic a 8 lánů ve Svébohově, což ona všechno svému druhému manželi Thasovi z Boskovic přinesla; ovdověla však opět r. 1373.

R. 1371 tyto podíly prodal Potha, syn Ješka z Loštic-Wildenberka, s polovicí Ostrova (ves tato nyní není známa), Svinova, Sluhoňova (dříve mezi Šumberkem a Zábřehem — teď zaniklá) a s dvorem v Olešné Bohušovi Hechtovi ze Schützendorfu a Gerhardovi z Mírova.

Od r. 1392 nelze s jistotou tvrditi, komu Třeština náležela. Dle Volného patřila Třeština od této doby s mnohými jinými obcemi pod panství zábřežské a to až do doby nejnovější. Nemůže se však o celé vsi tak tvrditi, neboť v obecním archivu chovají se dvě listiny na pergameně psané, které jinému mínění nasvědčují.

První, vyhotovenou r. 1513, propouští Voldřich a Vilím z Miličína část vesnice třeštínské z roboty. Druhá listina udává, že druhá část obce náležela Krištofovi z Boskovic, jenž teprve r. 1546 i tuto část vesnice od roboty sprostil. Zdá se, že páni z Boskovic bratřím z Miličína podíl na Třeštině odkoupili a tak se pány celé vesnice stali.

Domněnce té nasvědčuje listina r. 1565 Janem z Boskovic vyhotovená, v níž se o celé vesnici praví, že občané mohou libovolně před úmrtím svým se statky svými vynaložiti. (Viz dodatek u Klopiny.) I tato listina — jako předešlé — psána jest na pergameně a pečetmi opatřena.

R. 1754 v den sv. Václava lehlo v Třeštině 16 selských statků, 1 chaloupka a kovárna popelem; při požáru tom přišla o život dívka a 3 děti. Dále zahynulo tam mnoho krav, hříbat, vepřů a ovcí. Též shořela obecní truhla se všemi spisy. R. 1758 hospodařili v Třeštině neblaze Prušáci, kteří s sebou vzali mnoho dobytka a obecní pokladnu s pečetí obecní. R. 1774 vyšel v čís. 39. oheň, jenž zničil téměř celou vesnici. Podobně stalo se r. 1858 dne 6. května.

Škola, která jest nyní obecním domem, vystavěna byla r. 1830 z peněz obecních. R. 1862 dne 14. prosince usneseno vystavěti místo kaple kostel, jenž r. 1866 dokončen byl. Nynější dvoutřídní budova školní vystavěna byla r. 1885.

Újezd (Aujezd) leží 1 km jihozáp. M. na rovině a má s osadou Dolní Wallsee 358 obyv. něm.; přifařena i přiškolena jest obec do Vyšehoří. Újezd tvořil ve 14. století vlastní panství, byl však již r. 1690 s panstvím žadlovským sloučen. R. 1446 stával tam kostel, r. 1493—1551 dvůr a r. 1650 pivovar.

Usov (Aussee), městečko, rozkládá se 7 km západně v údolí potoka Velebořského na úpatí hory „Zámečku".

V Úsově spojují se okr. silnice ze Zábřeha a Mohelnice a vedou k Unčovu. Městečko toto skládá se z vlastního města, z předměstí židovského a Pančavy; má 1901 obyv. (1781 kat. a 120 ž.), faru a pětitřídní školu. Přifařeny jsou tyto obce: Polejc, Veleboř, Bezděkov, Stavenice a Klopina.

Farní kostel vystavěný r. 1736 má 3 oltáře a 4 zvony z r. 1474 a 1500. Asi 1 km jižně stojí na kopci kaple sv. Rocha, která posud jest místem poutnickým četně navštěvovaným. Na kopci Zámečku strmí starověký hrad knížete Lichtensteina, zbudovaný dle starého a nového způsobu stavitelského. Ve hradě tomto ubytovány jsou úřady panské, jakož i obydlí úředníků.

V Úsově jest c. k. poštovní úřad a četnické stanoviště. Obyvatelé živí se rolnictvím, obchodem a průmyslem.

Úsov byl středištěm župy a uvádí se již r. 1107.

Wallsee viz Podolí.

Veleboř (Welleborž) leží 11 km severovýchodně od Mohelnice a rozprostírá se na úpatí „Bradla“ z části podél potoka, pramenícího se před rohelským lesem; část pak druhá podél jiného potoka bezejmenného, jenž vyvěrá v lese u „Okenice“. Ves svazuje se od severu k jihu a čítá v 49 domech 230 kat. Čechů.

Veleboř rozkládá se, jak řečeno, dvěma řadama; uprostřed na levém břehu potoka stojí pěkná kaple sv. Antonína Paduanského, v níž občasně mše sv. se koná. Od severního horního konce Veleboře vede cesta vozová částečně lesem do Rohle, na jih do Klopiny, na východ do Lipinky.

K okolním vesnicím vedou pěšinky lesní. Ve Veleboři jest 5 selských statků, ostatní domy jsou zahradnické a chaloupky; tyto táhnou se na východ od severního konce vesnice. Severní konec leží v hluboké kotlině vyryté snad proudem potočním, poněvadž vysoko nad střechami domků těch pne se stráň, řečená „na Vinohradech“, na jejímž vrchu jsou pole.

Veleboř přifařena jest do Úsova a do Klopin přiškolena. Lesy kol Veleboře náležejí větším dílem knížeti Janu z Lichtensteina. Veleboř má poštovskou schránku na listy, jež se rohelskou poštou dědinou jezdící každého dne vyzdvihují a poštovskému úřadu v Úsově odevzdávají. Z obce Veleboře veden jest vodovod přes Klopinu až na úsovský zámek, čímž knížecí dvůr v Klopině a zámek úsovský zásobují se dobrou pitnou vodou. Vodovod pořízen je z rour železných, asi 1 m hluboko v zemi položených. Zřídlo tohoto výborného pramene leží ihned za vesnicí na malém paloučku. Asi 10 minut cesty za Veleboří jest krásná myslivna knížecí.

Obyvatelstvo živí se vedle chovu dobytka polním hospodářstvím, chudina trháním sosnových šišek, které prodávají. Mnozí z obyvatelů jsou dovední štěpaři a pěstitelé růží.

Na západní straně Veleboře slove pole, les a kopec „Ostrá Hora“, na severní „Šance“, na východní „Jamiska“. Za časů válek se Švédy snad tito v místech nynějších „Šanců“ tábořili; stopy táboru podnes tam zříme. „Jamiska“ jest památka po jamách, které obyvatelé v dávných dobách, kdy ještě vlci tam domovem byli, na chytání dravců těch vykopali. Vrch jámy je užší nežli dno a obyvatelé, líčíce na vlky, pokrývali ji jen lehce klestím a listím. Jámy ty jsou dosti hluboky.

Veleboř byla již za dávných věků obydlena, čemuž nasvědčují mnohé starožitnosti tam objevené. Tak r. 1892 při kopání břehu v zahradě dom. čís. 18. nalezen kámen palcátový asi 1 kg těžký, podoby vejčité, s otvorem uměle vyvrtaným uvnitř pro topůrko. Bylať to zbraň, jíž obyvatelé tehdejší se bránívali. Zároveň vykopány tam nádoby hliněné značné velikosti a tloušťky, jež bohužel neopatrným kopáním a nevědomostí úplně roztříštěny byly. Všechny tyto starožitné věci přechovává posud majetník čís. 18.

Veselí (Wesseli) rozkládá se 7 km na jihozápad od M. v horách; má 234 kat. Čechů, kteří se živí rolnictvím a prací nádennickou. V obci jest hezká jednotřídní škola a dvorec. Přifařeno jest Veselí do Vranové Lhoty (hejtm. mor.-třebovské) a přiděleno tamtéž k poštovnímu úřadu.

O Veselí zmiňuje se listina z r. 1349. Později tvořilo část panství „Vranové“.

Vlachov (Wolledorf) leží 5 km severně M. a má 179 obyv. něm. Obcí vede okr. silnice do Zábřeha. Přiškolen jest Vlachov do Koloredova a do Zvole přifařen.

Vranová (Braune) rozkládá se 12 km jihozápadně M. v údolí Třebovky a čítá s Hraničkami a Jarovicemi 324 obyv. něm. Vranová jest do Vranové Lhoty přifařena i přiškolena. Část obce patří k panství biskupickému, část druhá s osadou Jarovicemi k panství žadlovickému. Osada Hranička povstala z polí zrušeného dvora.

Vlčice viz Loštice.

Vyšehoří (Allerheiligen) leží 3 km západně M. na návrší a čítá 234 obyv. něm.; má faru a dvoutř. školu. Do obvodu farního patří ještě vesnice: Podolí, Podolíčko, Újezd, Zavadilka, Lišnice, Paseky, Dvacetín a Svinov.

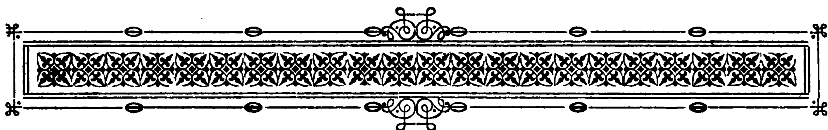
Kostel ve Vyšehoří jest starožitný s dřevěnou věží, z níž jest překrásná vyhlídka na náhorní rovinu Hanou. Za dávných časů dostala se fara do rukou protestantů; byla r. 1630 zrušena, pak do r. 1663 do Mohelnice přifařena, načež opět samostatná farnosť zřízena byla. Farnosť tato byla druhdy mnohem rozsáhlejší. Veliký zvon datuje se z r. 1511.

Dne 17. května r. 1842 lehla celá vesnice (až na 9 domů) popelem. Dřevní obyvatelé vyšehorští byli Slované. 1 km jihozápadně na kopci vyčnívají trosky starého hradu.

Vojes (Woges) leží as 1 km od Nov. Moletína; má 144 kat. Němců a jednotřídní školu společně s Nov. Moletínem.
Přifařena jest vesnice ta do St. Moletína.

Žadlovice (Ziadlowitz). 4 km jižně od Mohelnice na potoku Lišničce rozkládá se ves Žadlovice, jež náleží z části k politické obci Újezdu, z části k Lošticům. Ves ta čítá 274 obyv. a jest do Loštic přiškolena i přifařena. Z budov tamnějších zasluhují povšimnutí: zámek r. 1760 vkusně vystavěný, panský dvůr a mlýn.
Za dřevních dob stávaly tam též dva dvorce; tvrz tamnější vzala kolem r. 1676 za své. Nedaleko Žadlovic stávala vesnička „Lhotka", o níž se od r. 1676 v listinách už zmínky nečiní. Panství žadlovické tvoří obce: Žadlovice, Újezd, část Vranové, Lišnice a Studená Loučka.
R. 1131 obydleny byly Žadlovice od hrnčířů a náležely olomúckému kostelu domskému; na to byly r. 1356 v držení obou uvedených dvorců páni ze Žadlovic, r. 1493 z Kunštatů, r. 1546 páni Haugvicové z Biskupic, r. 1630 páni Podstatští z Prusinovic a r. 1764 páni z Bukůvky. Téhož roku odkoupil celé panství Jan Bapt. hrabě Mitrovský, jenž ve své poslední vůli z r. 1806 ustanovil za dědice oba syny své Aloise a Bedřicha. Brzy na to, dne 31. března r. 1815, prodal hrabě Alois Mitrovský celé panství Max. svob. pánu z Gudenau; po něm následoval vnuk jeho Arnošt svob. pán z Gudenau-Mirbachu, jenž zdědiv před málo lety statek Harff v Porýnsku, r. 1891 se svou rodinou tam se odstěhoval a panství Žadlovice hraběti Viktoru Dubskému, rak. velevyslanci v Madridě, odprodal. Při zámku jest pěkný park se dvěma rybníky.

Zavadilka (Vierhöfen) leží 5 km jihozápadně od Mohelnice na návrší při silnici mohelnicko-jevíčské; má 18 domů s 98 něm. obyvateli. Domy odděleny jsou od sebe ovocnými sady a vinou se dvěma řadami, tak že, kde jedna přestává, započíná na protější straně druhá. Obyvatelé živí se polním hospodářstvím a patří farou částečně do Loštic, částečně do Vyšehoří. S obcí svínovskou tvoří Zavadilka jednu politickou obec. Na blízku dobývá se tuha.

Okres šilperský

obsahuje severní část hejtmanství zábřežského; velikosť jeho páčí se na 144 km². Obyvatelé jsou po většině Němci. Počet veškerých obyvatelů v okresu šilperském udán jest na 19.456; obývají 1 město, 1 městečko a 18 vesnic. S půdy připadá 57% na role, 16% na luka, zahrady a pastviště a 24% na lesy.

Šilperk (Schildberg) rozkládá se 12 km severozápadně od Zábřeha na površí podél pravého břehu Březné. Městem tímto vine se okr. silnice z Bukovice k Lanškrounu. Okolí Šilperka jest téměř všude hornaté, jen Březná tvoří tam na jih romantické údolí, jímž v rychlém toku k řece Sázavě spěje. Východně od města strmí „Králova hora“, na níž za časů dávných stával hrad; na západ viděti jest kopec „Zámeček“ nazvaný, na němž také hrádek rytířů Žalkovských se vypínal.

Šilperk má 1944 obyvatelů německých, ti živí se rolnictvím, plátenictvím a punčochářstvím. Ve městě tom odbývá se ročně 5 výročních trhů a dva týdenní trhy značně navštěvované. Obchodu napomáhá c. k. poštovní a telegrafní úřad s městkou záložnou. Dále jest tam c. k. berní úřad, c. k. okr. soud a c. k. stanoviště četnické. Ze spolků zmínky zasluhují: hasičský, pěvecký a hospodářský. Záležitosti duchovní zastává děkan s kaplanem. Přifařeny do Šilperka jsou obce: Bukovice, Březná (ves), Březná (dvůr) a Crhov. Tamnější farnosť, s níž jest spojeno šilperské děkanství, stávala dle listin již r. 1350. Na východní části náměstí viděti možno sochu sv. Jana Nepomuckého, která r. 1732 postavena byla. Škola jest v Šilperku pětitřídní; vystavěna byla r. 1837, r. pak 1873 zvětšena přistavením.

K městu patří mimo osadu Hammerfeld ještě tři mlýny; ve svém znaku má Šilperk hvězdu.

Šilperk jest bez odporu jedno z nejstarších měst na Moravě. Kdy a kým založeno bylo, neví se. Za dávných časů tvořil Šilperk vlastní panství; r. 1334 a 1360 uvádí se pánem jeho v listinách Jaroslav ze Šternberka, jemuž patřilo zároveň panství hoštýnské.

R. 1481 prodal panství ta Vojtěch starší ze Sternberka Janovi z Dalečic. Ten ho užíval společně s Alex. Krčmou z Koněpas, manželem to dcery své. Krčma z Koněpas odprodal panství šilperské r. 1530 Hynku Berkovi z Dubé, jehož manželka je ještě r. 1562 v držení měla, což dosvědčují listiny z doby té. Brzy na to stal se majitelem jeho Jan z Boskovic, jenž je zase r. 1574 Matyáši Žalkovskému ze Žalkovic prodal. Pánové z tohoto rodu obdařili Šilperk mnohými právy a privileji; mezi jiným přenechali městu pivovar, na jehož místě nyní dva měšťanské domy stojí.

Dědicové naznačeného pána panství šilperské odprodali r. 1596 Pavlu Katarinovi z Katar a jeho synové učinili podobně r. 1602 (za příčinou mnoha dluhů po otci zděděných) staršímu Janu Odolkovi z Újezda za 16.000 mor. zl. Tento ztratil veškeré statky své po bitvě na Bílé Hoře a panství šilperské s roudským zároveň obdržel kníže Karel z Lichtensteina.

Město Šilperk přetrpělo celou řadu nehod. Za válek husitských a za třicetileté války bylo vydrancováno a zcela zpustošeno. Třikráte řádil tam mor, a to r. 1436, 1688 a 1713.

R. 1742 dne 10. října byl Šilperk od Prušáků vydrancován a v popel obrácen.

Zvláště pak zhoubné požáry v něm zuřily, a to r. 1799, 1802 a 1889.

Březná Dvůr (Friese-Hof) leží 2 km severně Š. v údolí Březné; má 240 obyvatelů německých. Přiškolena jest obec k Březné a přifařena do Šilperka. Dle jména zdá se, že zde stával kdysi dvůr, jenž bezpochyby později zrušen byl; z pozemků jeho povstala snad nynější obec.

Březná Ves (Friese-Dorf) rozkládá se 2 km severně Š. v údolí Březné, má 545 obyv. něm., kteří se rolnictvím a tkadlectvím zabývají. V obci stojí dvoutřídní škola a přifařena jest do Šilperka. O obci této činí se již r. 1334 zmínka.

Bukovice (Bukowitz), vesnice, leží 4 km severozápadně Š. na říšské silnici, má 434 obyv. něm., jednotřídní školu a jest do Šilperka přifařena. Odtud odštěpuje se okresní silnice, která ku Šilperku směřuje. Obyvatelé bukovičtí vyrábějí výborný kozí sýr. R. 1866 utrpěla obec tato velkých škod pruským vojskem, které se tam po delší dobu usadilo.

Bušín (Buschin) rozkládá se 5 km východně od Silperka podél říšské silnice; čítá ve 120 domech 838 kat. Čechů.

Bušín leží ve příjemném údolí; kolkolem jest vrchy obklíčen, z nichž na severozápad Hambálek vyniká, k jihu pak jest údolí otevřené směrem k Olšanům. Domy stavěny jsou většinou podél potoka od Hartíkova tekoucího, dílem po různu na stráních. Zvláštní oddíl vesnice tvoří řada domků novějšího základu směrem od kaple na severozápad ke vsi Studýnkám, „Draha“ zvaná. Bušín přifařen jest k Rudě České n./Mor. (okr. šumberský). Tamní kostelíček, zasvěcený bolestné P. Marii, vystavěn byl r. 1820. Škola v Bušíně byla až do r. 1885 jednotřídní; téhož roku rozšířena na dvoutřídní.

Při bourání domku čís. 52., na jehož místě nová budova školní stojí, nalezeno 185 kusů mincí ve 102 druzích, z nichž nejstarší pocházely z r. 1652.

Z ostatních budov zasluhuje povšimnutí erbovní rychta, která jest nejstarší stavení v Bušíně; kromě ní stávají tam dva mlýny.

Pozemky k Bušínu patřící rozloženy jsou po okolních vrších a stráních; mají spodinu skalnatou a proto jest rolnictví málo výnosné přes veškerou obrovskou píli rolníků. Ostatní obyvatelstvo živí se obchodem se zeleninou a ovocem, které po vůkolních obcích německých prodávají. Vydatným zdrojem příjmů pro rolníka jest vrch Hambálek, po kterém říšská silnice v serpentinách vystupuje a tudy vozkové s těžším nákladem přípřež (přímítku) bráti nuceni jsou. Za jednoho koně platí se až na horu 75 kr.

Na blízkém vrchu „Františku“ dolovalo se před dvaceti lety na rudu železnou.

Bušín jest stará osada; za dřívějších let nazývala se „Bušina“. Nasvědčuje tomu česká obecní pečeť, které se před pořízením nynější německé užívalo. Na ní vyryto jest: DEDINA BVŠINA.

Cotkytle (Zotkittel). Bezprostředně při hranicích česko-moravských, tam, kde hejtmanství zábřežské sousedí s hejtmanstvím lanškrounským, rozprostírá se obec Cotkytle. Přirozenou hranici v místech těch mezi Moravou a Čechami činí malý lesní potůček, po jehož levém břehu vesnice Cotkytle, po pravém však již ves k hejtmanství lanškrounskému příslušící se táhne. Obě obce jdou rovnoběžně po obou březích potůčku.

Jako všechny horské obce, tak i Cotkytle je dalece a dlouze rozložena. Příčinou rozlehlosti je tu větší, onde menší vzdálenosť chaloupek, z nichž každá stojí téměř uprostřed rolí a zahrad k ní příslušících. Následkem toho rozloha obce cotkytelské činí téměř hodinu cesty.

Vesnice celkem má položení zvláštní. Uprostřed vypíná se návrší, na němž stojí kostel zasvěcený sv. Janu Nepomuckému, trojtř. škola, fara, hostinec a několik selských usedlostí.

Od kostela dolů k hranicím českým směrem severozápadním, jakož i směrem k vesnici Crhovu, směrem to jihovýchodním, rozprostírá se po stráních ostatní vesnice.

V Cotkytli žije 1171 kat. Čechů. Co se týče hmotných poměrů obce, nemožno nic potěšitelného o ní uvésti. Obec leží v ústraní, vzdálena od silnic, od továren, vůbec od živějších míst. Proto výdělku málo a obyvatelé odkázáni jsou pouze na kousky neúrodných kamenitých políček. Na počátku žní houfně odcházejí na požehnanou „Hanu“ pro nějaký ten groš a navrátivše se, starají se opět o úrodu vlastní. V zimě obyvatelé celé téměř vesnice od nejmladšího do nejstaršího zabývají se obšíváním knoflíčků drátěných, což jest výdělek krvavý a práce velmi krušná.

Přifařeny jsou k Cotkytli obce: Janoušov a česká, výše podotknutá obec Herbotice. Duchovní správa v Cotkytli čítá se mezi nejobtížnější pro kruté zimní počasí a pro množství vzdálených a odlehlých samot.

Že obec cotkytelská řaditi může se směle ku starším, toho dokladem budiž, že činí se o ní zmínka již r. 1350, kdy patřila ku panství zábřežskému, i tamtéž přifařena byla. V letech pozdějších přidělena byla duchovní správě v Jedlí.

Crhov (Cerhof). Ubíráme-li se z okr. města Šilperku údolím říčky Březné směrem jižním a urazivše 3 km cesty, přijdeme na 2 mlýny a 2 chaloupky, které patří k obci Crhovu. Vlastní osada leží as 10 minut nade mlýny po pravém břehu Březné při malém potoku Dolském, který pod Crhovem směrem jižním do Březné ústí. Osada čítá 100 čísel s 598 obyvateli národnosti české a má podobu nepravidelné podkovy, jejíž massivní část jest okrajem náhorní roviny, střed pak jest hluboké údolí, kterým spojovací cesta k Cotkytli směrem západním vede. Statky rozloženy jsou po okraji náhorní roviny, domky po stráních i v dolině podél cesty mezi ovocným stromovím; celek poskytuje z doliny pohled dosti malebný, pravé horské dědiny. Jdeme-li ode mlýnů spojovací jedelskou cestou k Crhovu, upoutá náš zrak krásná jednopatrová školní budova, která jako nějaký hrad před osadou se vypíná a celému okolí vévodí; vystavěna byla přispěním Ú. M. Š. a z milodarů dobrodinců.

Crhov je přifařen a k poště přidělen do Šilperku.

Obyvatelstvo živí se polním hospodářstvím a tkalcovstvím; staré ženy a děti motají bavlnu na velké cívky. Statků selských jest devět. Domky nemají žádného pozemkového pole, vše bylo od selských usedlostí odkoupeno. Nejvyšší cena pole jest 100 zl. r. č. za měřici a klesá podle vzdálenosti od osady až na 30 zl.

Z toho patrno, že pole jest málo výnosné, a proto i obyvatelstvo chudé. Zámožným může se nazývati jen ten, kdo má zachovalý les; ale lesy na všech stranách řidnou. Obchod stěžují nepříhodné cesty. Průmyslníků není v Crhově pražádných — až na zmíněné tkadlce, kteří však jen bídně živoří a pomáhají vlastně k blahobytu mistrům či faktorům na Červené Vodě.

Od nejstarších dob přiškolen byl Crhov do Cotkytle. Původně chodily dítky do Cotkytle do školy, později zřízena v Crhově expositura školy cotkytelské, která r. 1864 proměněna v samostatnou.

Jméno osady odvozuje se dle místního podání od panského dvora, který byl na selské usedlosti roztrhán a tak vznikla osada Zerhof (Roztrhaný dvůr). Dvůr patřil k panství roudskému. Podobných osad jest v okolí několik, jako: Březná Dvůr, Mlýnice Dvůr, Hynčina Dvůr.

Hartikov (Hackelsdorf) rozkládá se 7 km severovýchodně od Š. v kraji hornatém. V 37 domech má 195 kat. Čechů, kteří se živí polním hospodářstvím; chudina pak prací v blízkých lesích. Hartikov jest do Jakubovic přifařen i přiškolen a patřil již ve 14. století ku panství roudskému.

Heroltice (Herautz), vesnice, vine se 4 km severozápadně od Š. poblíž hranic českých; má 942 kat. Němců, faru a trojtřídní školu. Kostel vystavěla obec r. 1718. Již r. 1481 uvádí se obec tato v listinách.

O původu německého jména této vesnice vypravuje pověsť, že před 400 lety se v okolí tom usadili čeští drvaři z Jamného. Cesta, která tudy vedla, byla prý snad v bídném stavu, pročež vozkové touto cestou jezdící říkávali: „Wenn wir nur schon hier heraus wären!“ (Kéž bychom byli již odtud ven!) Tak prý povstalo jméno „Herautz“.

Jakubovice (Jokelsdorf) leží 6 km severovýchodně od Š. v hornatém kraji. Ves ta čítá ve 109 domech 586 kat. Čechů. Ti se zabývají nejvíce polním hospodářstvím a prací nádennickou.

Z budov vyniká pěkný kostel, fara, dvoutřídní školní budova a rozsáhlá erbovní rychta.

Kostel, původně dřevěný, vystavěn byl r. 1696. Fara a školní budova zřízeny byly r. 1785. Přifařeny do Jakubovic jsou obce: Hartikov a Janoušov (hejtm. šumberské).

Ves ta založena byla od jakéhosi Jakuba a měla již r. 1350 faru, která však ve třicetileté válce zanikla.

Jakubovice náležely r. 1258 k Šilperku. R. 1508 jmenuje se držitelem Jakubovic jistý Jošt z Tamfeldu.

Janoušov (Johannesthal) viz Šumvald.

Jedlí (Jeebl) rozkládá se 4 km jihovýchodně od Šilperka. Dílem na náhorní rovině a částečně v údolí nedaleko říčky Březné jsouc směrem od východu k západu položena; má ve 261 domech 1404 katolických a 9 evangelických Čechů. Ves Jedlí tvoří samostatnou obec. K ní patří mlýn na východní straně dědiny ležící „na Dolech" zvaný, rovněž i mlýn na západě v údolí řeky Březné. Jedlí se skládá jen částečně ze selských statků, které se vinou po obou stranách hlavní cesty od Svébohova k Crhovu běžící. Domy jsou stavěny po většině po každé straně ve dvou nepravidelných řadách, na koncích vesnice jsou řady od sebe nejvíce vzdáleny. Uprostřed obce na horní rovině stojí mimo několik domků též trojtř. škola, pěkný farní kostel s farou a dědičnou rychtou. Farní kostel jest zasvěcen sv. Janu Křtiteli. Východní část vesnice (od Svébohova ležící) nazývá se „Horní konec", strana od kostela na západ však „Dolní konec".

Od kříže dřevěného na místě, kde dle staré pověsti poustevna stála, odbočuje cesta v levo k Drozdovu, v pravo pak k okr. městu Šilperku, kam Jedlí k poštovnímu úřadu přiděleno jest.

Okolo vesnice prostírají se lesy, které mimo obecní les patří knížeti Lichtensteinovi a poskytují chudému lidu výživy. Také koláři a bednáři zásobují se odtud potřebným dřívím.

Většina obyvatelstva zabývá se polním hospodářstvím a chovem hovězího dobytka. Vedle hospodářství činí nemalou část výživy řemeslo tkalcovské.

Jižně od Jedlí strmí „Křížová hora" s pěkným lesíkem na vrcholku; od cesty na horu jest křížová cesta.

Jedlí má „Rolnickou záložnu" již od r. 1872 a „Dobrovolný hasičský spolek" r. 1892 založený.

Z dějin obce Jedlí jest známo, že Petr z Kravař-Plumlova dal r. 1406 Janu Karlovici z Topolan a jeho manželce Anně 30 mark věna na Jedlí. R. 1786 vystavěn byl místo starého vetchého chrámu chrám zcela nový.

O založení obce Jedlí koluje mezi lidem tato pověsť: Na místě, kde dnes blíže hostince Švábova dřevěný kříž stojí, stála uprostřed jedlového lesa poustevna, kde nábožný a spolu i učený poustevník přebýval. Lidem, kteří časem do jeho poustevny zavítali, poskytoval zbožný poustevník rady i útěchy v jejich potřebách. Během času přicházeli k němu lidé ve větších zástupech

a s nimi i obchodníci se svým zbožím. S povolením tehdejší vrchnosti byl vymýtěn kus lesa, kde se trvale usadili a potřebné příbytky vystavěli. Odtud pak zalidňováno bylo okolí dalším mýtěním lesů a přístavbou nových příbytků.

Dne 17. června 1854 byla obec Jedlí postížena průtrží mračen; mimo veliké škody na polní úrodě vyžádala si dva lidské životy, rolníka Juránka a jeho syna Antonína; oba i s nákladem obilí odnesla povodeň a je zahubila. Pomník před vesnicí Jedlí „na Dolech“ svědčí o oné události.

Karlov (Karlsdorf). 10 km severně od Šilperka v hlubokém údolí Březné nedaleko hranic českých rozkládá se ves Karlov. Obyvatelé, jichž jest 1158, pěstují sice méně hospodářství, ale jsou za to pilní lnáři, běliči, přádelníci, kartáčníci a hotovitelé barevných stužek.

Obec tato má farní úřad, čtyřtřídní školu a c. k. poštovní úřad. Přifařena jest část Bílé Vody, kterážto obec byla dříve i ku Karlovu přiškolena.

Severně od obce karlovské vypíná se Křížová hora. Karlov povstal v nejnovější době; byl teprve v 17. stoleti založen.

Lichtenstein viz Šumvald.

Mlýnice (Hofflenz) táhne se 5 km směrem severním od Šilperka v údolí říčky Březné; má s Horní a Dolní Vsí mlýnickou 584 obyv. něm. Rolnictví a průmysl jsou jejich hlavním zdrojem výživy.

V Mlýnici je farní úřad a dvoutřídní škola. Přifařeny jsou části obcí Bílé Vody a Březné. V 16. století stály v Mlýnici sklenné hutě; i dvůr tam byl, jak německý název obce tomu nasvědčuje. Okolo r. 1420 (v čase husitských válek) byla tamnější krajina lesnatým bařištěm, do kterého se okolní obyvatelé utíkali. Nynější kostel vystavěn hyl r. 1773.

Písařov (Schreibendorf) leží asi 5 km severovýchodně od Š. v úžlabině, která přímo k severozápadu ku blízké vesnici Karlovu se táhne. Písařov jest rozsáhlá, téměř 4 km dlouhá obec a má ve 225 číslech 2065 obyvatel, ponejvíce Čechů; jen v severní části obce, která s Karlovem souvisí, jsou Němci. Obyvatelé zabývají se polním hospodářstvím a výrobou kartáčů různých druhů, zvláště pak kartáčů kořínkových, které jdou na odbyt v Čechách a Dol. Rakousích.

Ozdobou obce jest zajisté farní chrám r. 1784 vystavěný, zasvěcený Rozeslání apoštolů, a to proto, že písařovští občané po

celé zemi rozptýleni jsouce živobytí si vyhledávají. Po okolí známo vůbec pořekadlo: „Až budou všichni Písařovští doma — pak bude soudný den“. Naproti kostelu stojí přízemní budova farní, která spojena jest s jednopatrovou dvoutř. školou, dříve utrakvistickou. R. 1887 zřídil v Písařově „Schulverein“ školu, která r. 1893 veřejnou se stala.

Východně od obce rozkládá se vysoký vrch, jemuž se praví „Stráž“. S temene kopce toho viděti jest téměř celý úval hornomoravský. Na úpatí hory Stráže, a to na jižní straně Písařova, vine se říšská silnice, která Moravu s Čechami spojuje. Silnice ta objíždí vrch „Hambálek“ třemi oklikami.

Obec písařovská přidělena jest k pošt. úřadu do Šilperka. Spolek hasičský založen tam r. 1890.

O Písařově činí zmínku listina z r. 1350 pocházející.

Studýnky Hor. (Stubinke), vesnice, ležící v hornaté krajině poblíže hranic českých, rozloženy jsou na svahu v oblouku od jihu k severozápadu se táhnoucím. Středem vine se cesta, po níž „Horním koncem“ vesnice po půlhodinné volné chůzi dostaneme se do okresního města Šilperka; „Dolním koncem“ pak Svébohovem do hejtmanského města Zábřeha. Jiné části vesnice této jsou: Velká a Malá strana. Obyvatelstvo počtem 698 obývá 144 domů a jsouc náboženství katolického náleží vesměs k národnosti české. Výživy své hledá jednak chovem dobytka a rolnictvím, jednak prací nádennickou, nebo tkaním bavlny se zaměstnává.

Neveliký, vsak vkusný farní chrám ke cti sv. Leonarda zasvěcený pne se na návrší v horní části osady a jest jedním z nejstarších kostelů hejtmanství. Obehnán jsa prostrannou chodbou, v níž konventy zřízeny jsou, chová ve své věži 3 zvony, z nichž „velký“ ulit r. 1568. Do chrámu tohoto zavítá ročně na sta poutníků, by u velikého světce ochrany od pádu dobytka si vyprosili. Po pravé straně kostela tohoto roste pověstná lípa, která dle ústního podání stojí staletí. Ohromný tento strom má v oběmu 9 m 16 cm. Před kostelem nalézá se dosti prostranné místo, jež budovou jednotřídní české školy z části vyplněno. K zadní pak části chrámu tohoto druží se fara.

Polohou svou čítati dlužno Studýnky mezi místa v naší milé Moravěnce nejvýše položená, neboť rozloženy jsou ve výšce 572 m. Z některých míst jest rozkošná vyhlídka téměř až k Olomouci.

Šanov (Schönau) leží 12 km severně od Š. na okr. silnici, která Červ. Vodu s Králíky spojuje; má 895 kat. Němců, dvoutřídní školu a filiální kostel. Přifařena jest obec tato do Červ. Vody. Obyvatelé šanovští shotovují barevné stužky a kartáče,

s nimiž dosti dobrý obchod vedou. O obci této dočísti se můžeš zmínky v listině z r. 1481.

Šumvald (Schönwald) vine se 8 km západně od Š. v horách a má s osadami Lichtensteinem a Janoušovem 924 katolíků národnosti české i německé. Obec tato má jednotřídní školu a jest přifařena z části do Tatenice, z části k Cotkytli.

V druhé polovici 15. století byl Šumvald zcela zpustošen; měl již tenkráte kostel. Severozápadně strmí „Hlásek" 713 m vysoký, s něhož jest pěkná vyhlídka po vůkolí.

Osady Lichtenstein a Janoušov povstaly teprve v nejnovější době. Obyvatelé z Janoušova živí se jako drvaři v okolních hustých lesích. O Janoušově dlužno připomenouti, že tam zařízena jednotřídní škola německá „Schulvereinem" vystavěná, ač obyvatelstvo jest vesměs národnosti české.

Voda Bílá (Weißwasser), vesnice, leží 7 km severně Š. v údolí Březné podél říšské silnice; čítá 808 obyv. národnosti něm., kteří se buď rolnictvím nebo průmyslem živí.

Obec tato má jednotř. školu a jest přifařena dílem ku Karlovu, dílem k Mlýnici; povstala asi v polovici 17. století.

Voda Červená (Rothwasser), městečko 10 km severně Š. rozprostírající se podél říšské silnice nedaleko hranic českých, má 2972 obyv. něm. Ti se živí rolnictvím a výrobky tamnějšího průmyslu lněného a bavlněného; zasílají pak je do Uher, Haliče a Sedmihradska. Též barvířství se tam provozuje.

Farní kostel červenovodský vystavěly obce Červ. Voda se Šanovem r. 1686. Rozsáhlá budova školní pochází z r. 1873, jsou v ní místnosti 8-třídní obecné i měšťanské školy.

V Červ. Vodě rozštěpuje se šumberská říšská silnice: vede dílem přes Červený vrch do Jablonného, dílem jako okr. silnice do Králík v Čechách.

V Červ. Vodě jest úřad poštovní, telegrafní a stanoviště četnické. Socha nejsv. Trojice byla r. 1713 na památku moru zřízena.

Červ. Voda založena byla asi v druhé polovici 16. století. R. 1866 neblaze tam hospodařili Prušáci, kteří starostu Mayera jako zajatce s sebou vlekli; skonal pak ve Vysokém Mýtě za příčinou surového nakládání.

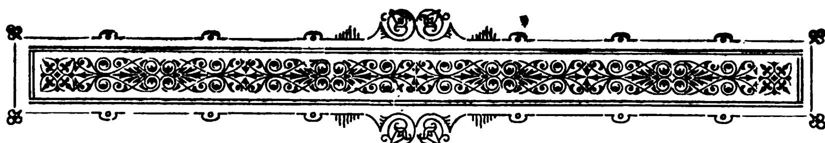
V dřevní době náležela Červ. Voda ku panství roudskému (hejtmanství šumberské).

Zborov leží na severním úpatí hory Háječka 6 km cesty jihovýchodně od okresního města Šilperku. Pohorská vesnice tato, mající 71 domovních čísel, čítá 446 obyvatelů českých většinou víry katolické, pouze 15 osob jest vyznání helvetského. Katolíci přifařeni jsou do Horních Studýnek, evangelíci mají svého pastora ve Vanovicích. Již roku 1820 měli zborovští školu, avšak později, nemajíce učitele, posílali opět dítky své do farní školy v Horních Studýnkách; teprve r. 1858 zřízena tam byla jednotřídní škola.

Hlavním zaměstnáním obyvatelstva jest polní hospodářství, chudší lid chodí na práci do okolních továren a do lesů knížete Lichtensteina, jehož myslivec v obci bydlí.

Zborov založil Pavel Hroch pocházející z dědičné rychty v Postřelmůvku, vystaviv si na tom místě domek z borů, odtud dostala obec jméno své.

POVĚSTI.

Bradlo.

O původu Bradla bájí lid vůkolní, veden jsa čilou a básnivou obrazivostí, pověsti tyto:

Muž jakýsi ďáblu duši svou zapsal za tou podmínkou, že za jedné noci a to dříve, než kohout zakokrhá, v místech, kde Bradlo strmí, vystavěn bude hrad pevný a nedobytný. Ďábel slíbil, že tak se stane; sotva pak noc roucho temné rozestřela po krajině, děsný ve vzduchu nastal shon. Čert svolal veliké množství rohatých svých soudruhů, se strašným chvatem měl se k dílu. Se všech končin skaliska a balvany snášejíce, jali se zlí duchové na místě určeném zakládati a stavěti hrad nevídaný: kde jaká skála na horách okolních vyčnívala, silou obrovskou jest odtržena a zanesena na Bradlo rychlostí větru.

Stavba se dařila očividně. Již zdi pyšně se nesly do výšky, již cimbuří dohotoveno, již i věž mohutná nad novým hradem vyčnívala ke blankytu nočnímu. Jen ještě sem tam na místech jednotlivých bylo leccos dodati, by hrad zváti se mohl nedobytným.

Tu však nenadále v osadě blízké kohout zapěl a ďábel a všecka jeho družina prokletá svíjeli se a vztekem řvali zběsilým. Lhůta určená byla vypršela, podmínka nebyla vyplněna a kořisť ušla peklu.

Jakmile ozval se kohoutí hlas, ustali ďáblové okamžitě stavivo snášeti a každý z nich upustil balvan tam právě, až kam s ním té chvíle byl doletěl.

Když rozbřesklo se ráno, s úžasem lid uzřel hrad veliký, ale nedokončený a kolkolem kamení stavební i skaliska celá rozmetána. Žeť pak hrad zbudován byl mocnostmi pekelnými, nikdo neodvažoval se v něm bydleti; takto časem zdi strmé rozpadaly prý se v ony zříceniny, které viděti dosud.

Na severní straně Bradla z pod nakupených balvanů viděti otvor jakoby puklina, která dovnitř skaliska se ztrácí. Ode dávných dob lid si vypravoval, že tudyto lze vniknouti do prostranných komnat hradu zasypaného, jež naplněny prý jsou poklady báječnými. Avšak puklina jest tak těsná, že tělu lidskému nestačí, ba sotva rámě jí proleze. Ovšem vypravováno druhdy také, že prý na den sv. Filipa a Jakuba v samou půlnoc skály na hodinu se rozestupují a průchod dávají dovnitř. Než, kdo v takovou dobu odvážil by se podzemní pouti?

A přece činu takového prý se odvážila vdova jedna chudá z Velebořе blízké, když nouze a bída dohnaly ji téměř k zoufalství. Plačky, klučíka pětiletého tisknouc v náručí, první noci květnové vydala se na cestu a dlouho lesem bloudila za mdlého svitu měsíčního. Konečně uzřela Bradlo před sebou a právě od hradčanského kostelíka zavzněla hodina dvanáctá.

Tu země prý zaduněla děsným praskotem, že dítko křečovitě ručičkama objalo matku kolem krku a počalo zděšeně křičeti. Ale žena nelítostně odtrhla dítě od sebe, uložila stranou a jako beze smyslů hnala se do průchodu, který tu z nenadání před ní otvíral se do podzemí.

Dlouho těkala a bloudila žena chodbami temnými; ale pokladů hledaných nebylo nikde. Zklamána všecka a zkormoucena jsouc konečně se vracela. Došedši ku východu ohlížela se po svém jedináčkovi. Ale běda! dítěte tu nebylo. Strach pojal matku nevýslovný: běhala po lese, volala, lomila rukama, než nadarmo. Tu připadlo jí na mysl, zdaž dítě dříve již nevběhlo za ní do bludiště skalního; jako šílená tedy hnala se nazpět ku Bradlu. Avšak přeběda! Skály již opět byly se zavřely. Z pod balvanů viděla nepatrnou jen skulinu, z níž ozýval se úpěnlivý hlas dítěte.

Drvař jeden po několika dnech matku našel mrtvou pod Bradlem. Od té doby skála více se neotvírá. Toliko tklivý dětský pláč prý slyšeti vždy za první noci májové.

Brníčko.

Komukoli popřáno jest poohlédnouti se v okolí zábřežském, navštíviti neopomeň blízké zříceniny hradu Brníčka, dějinami i pověstmi památného.

Dole pod kuželovitým vrchem bělá se výstavná, přívětivá dědina Brnné a témě vrchu pokrývají chmurné trosky slávy dávné, trosky to hradu Brníčka. Němo a trudno zírají do kraje roztrhané ony bašty a zdi porouchané, mimovolně zabloudí duch náš v dalekou minulosť, kdy bašty i zdi ty ještě nádherou slynuly i leskem.

Všecek život, všecka nádhera zmizela odtud, štěbotem kavek jen a skřehotem ostřížů poletujících ozývají se prostory, které dunívaly někdy břinkotem zbraní a zaznívaly přípitky pohárů stříbrných. Ale když ostříži a kavky zaletí do blízkých lesův, tu zdá se ti, jakoby rumy šedé vykládaly šeptem o dobách minulých.

Brníčko nejdříve vystavěno bylo ve století třináctém. Za Karla IV., otce vlasti, sídleli na hradě bratři Imram a Michal z věhlasné rodiny Kunštátů pocházející, kteří však roku 1377 veškeré panství rytíři Mikuláši Moravovi z Otaslavic prodali. Ku panství tomu patřily tenkráte mimo městečko Brnné ještě: Nedvězí, Kamenná, Rohle, Obědné, Benkov, Medlísk a Strubšín.

Mikuláš z Otaslavic umřel nezanechav po sobě dědiců, načež páni hradu po delší dobu střídali se neustále. Za válek husitských stáli rytíři z Brníčka na straně katolíků, pročež husité několikráte krutě na hrad doráželi, avšak dobýti ho nemohli.

Roku 1447 přešlo Brníčko koupí do rukou Jana Tunkla, pána na Zábřehu, jenž takto dvě značná panství v jedno spojil a ihned Tunklem z Brníčka nazývati se počal. Jeden ze synů Jana Tunkla, Jiří Tunkl, pověstí zachoval se v památce lidu podnes.

Již za časů pradávných vlnily se totiž ony rybníky ohromné na pravém břehu řeky Moravy, mezi Zábřehem a Lesnicí, které teprv před nedávnem vysušeny jsou. Za časů našeho krále Jana Lucemburského, otce to Karla IV., následkem strašných lijáků hráze některých rybníků se protrhly a nížiny záplavou zpustošeny kolkolem. Nával povodně byl prý tak hrozný, že jedna celá vesnice, Závořice zvaná, zmizela ve vlnách. Stála prý v těch místech, kde před nemnohými lety ještě se leskly závořické dva rybníky; lid pak si vykládá, že někdy na samém dně jednoho rybníka kus kostelní věže závořické i s křížem lze bylo viděti. Od roku 1447 patřily ony rybníky k Brníčku.

Řečený již Jiřík Tunkl z Brníčka byl prý velikým milovníkem rybářství a také poddané své všemožně k tomu měl, by buď lovením ryb, buď pletením sítí se zabývali.

Právě tenkráte počala se vysoká hráz mezi oběma závořickými rybníky trhati a okolní lid obával se povodně nové. Tu připadlo rytíři Tunklovi na mysl, aby všecky hráze rybniční silnými zděmi dal nahraditi. Nemilosrdně hnal poddaný lid do práce, krutě každého trestal, kdo pracovati se vzpečoval, až vše bylo dokonáno. Ale lid utýraný proklínal krutého pána svého, a Tunkl netěšil se dlouho dílu svému. Zemřelť brzo potom velmi náhle.

Choť jeho přetěžce nesla ztrátu milovaného manžela. Jednou bědujíc v pozdní době večerní — tak pověsť lidová hlásá — bloudila na blízku závořických rybníků. I spatří zděšena nad temnou hladinou vodní chotě svého, an zapřažen jsa táhne za sebou ohnivý pluh. Oprati třímají zlí duchové a bičem Tunkla ženou ku předu pokřikujíce neustále: „Bijte toho Tunkla, až by voda žblunkla!“

Když se vdova ubohá probrala ze mdloby, volala na Tunkla, čím by duši jeho mohla ze drápů ďábelských vysvoboditi. „Jen tehdy vysvobodíš mne“, odvětil Tunkl, „každý kámen-li, z nichž poddaní moji v potu tváře hráze tyto vystavěli, tam vlastní rukou zaneseš, kde ležel dříve.“ — Zjev zmizel a osiřelá zemanka několik let později umřela v klášteře.

Lid okolní podnes si vykládá, že ještě častěji noční dobou Tunkla bylo viděti nad rybníky.

Podobá se, že tento rytíř z posledních byl pánů, kteří na Brníčku sídleli a zemřeli; neboť v těch dobách vzal též hrad za své.

Když totiž vypukla záhubná válka mezi slavným králem Jiříkem z Poděbrad a Matyášem, králem uherským, stáli rytíři z Brníčka věrně k zeměpánu svému. Za to Brníčko od moravských pánů katolických, kteří Matyášovi stranili, obléháno jest, dobyto a zúplna téměř rozbořeno. Stalo se tak bezpochyby r. 1469. Z listin současných alespoň tolik dočísti se lze, že léta 1510 Brníčko již po delší dobu v rumy leželo rozmetáno.

Od těch časů Brníčku lesk dřívější nevrátil se již. Jen jednou ještě na hradě, třebas již rozbořeném, živo bylo opět a hlučno, hlučněji snad než za dob rytířských, když před nedávnem v den sv. apoštolů našich, Cyrilla a Methoděje, národní tábor na hradě se konal a stateční obyvatelé osad blízkých i dalekých se sešli, aby na místě tom památném porokovali o některých potřebách vlasti a národa milého. Jindy však bývalo a bývá klidno a ticho na Brníčku i vůkol něho.

S temene hory hradní neviděti než hory a lesy, které v úzkém těsném kruhu vinou se kolkolem. Však právě tato uzavřenosť údolí, v jehož středu památník strmí minulosti tak divné, neobyčejně působí na každého, kdo krajinku tu navštíví.

Poeticky zpracována jest pověsť o Jiříku Tunklovi v básni nadepsané „Ďáblův pluh“.

Ďáblův pluh.

Chladnou nocí podzimkovou plný měsíc šeří —
devět děvčat kolem stolu v jizbě dere peří;
modrá, šedá, černá očka dřímota již zmáhá,
stará teta u ohniště v paměť svoji sáhá,
přívětivě povídajíc: „Znáte lesní trosky!
Vždyť jste tam nejedenkrát probíhaly bosky,
dokud ještě na výsluní jahody tam zrály; —
vím já dobře, že byste si poslechnouti přály

o panstvu, jež bydlívalo nad tou rozvalinou.
Milé děti, tehda hrádek podobu měl jinou!
Dnes tam pusto, mrtvo kolem, jenom vítr časem
profukuje skulinami rozkvíleným hlasem;
někdy kámen udrobený kutálí se dolů,
v noci výři, netopýři hodují tam spolu.“

Domluvivši tato slova na zvědavosť větší
stařenka se na chvílenku zarazila v řeči,
děvčata však nedočkavá ku slovu ji měla,
jenom aby bez meškání už jen pověděla
ode dávna přislíbenou pověsť o Tunklovi.
Promluvila dobrá duše laskavými slovy:
„Jen tak na mne nenáhlete — dosti toho zvíte,
Za nedlouho zvědavosti neklid ukojíte.
Jenom hbitě derte peří, holoubkové zlatí,
já vám při tom o Tunklovi budu povídati:

Od Zábřeha ku Lesnici rybníky se táhly —
z božího tam dopuštění nastal liják náhlý.
Protrhla se mračna šedá, vychrlila vodu,
po dolinách po lesinách všecko bralo škodu.
Rybníky se protrhaly, vlna vlnu hnala,
jako hračky malých dětí chaty sebou brala;
zatopila Závořice, podrybníční vísku,
se vším všudy pohřbila ji v bahništi a písku.
Na těch místech do nedávna velký rybník býval,
a jak pověsť vypravuje, kostel v něm se skrýval.
Kmotra moje nejednou prý, mimo rybník jdoucí,
viděla tam na dně křížek na věži se stkvoucí.
Pan Jiří Tunkl na Brníčku — tak se zval pán hradu —
pro ztrátu té pěkné vísky škubal sobě bradu.
Aby se mu nepropadla zase jiná víska,
sehnati dal všechen lid svůj z daleka i z blízka,
silné hráze u rybníků budovati velel;
ani sebe slabší ruky při tom neoželel:
hošík útlý, věkem školák, také vzat byl k dílu,
šedivý kmet vyčerpával poslední svou sílu,
ženám bylo maltu dělat od šerého rána,
statným mužům při balvanech zkoušeť krutosť pána.
Kdo sám sotva nohu vlekl, něco musel vléci,
nechtěl-li si od bičíku krev svou nechat téci.
Stavělo se k samé zimě, lidé zle se dřeli,
z nadlidského namáhání padali a mřeli.
Ale hráze postavili! — Pán se z toho těšil,
lid však všecek utýraný těžce na to hřešil,

proklínaje svého pána, ale jenom skrytě,
by hůl na něm netančila jako cepy v žitě.
Však pan Tunkl nedožil se prospěchu z té práce!
Umřel náhlo." — Stařenka se zamlčela krátce.
Potom řekla zkormouceně: „Vdova po něm zbyla.
Ach, co ta se, ubožátko, po něm natruchlila!
Když už všechna čeleď její tvrdým spánkem spala,
ona běžíc po lesinách srdcelomně lkala. —
Jednou v noci na rybníce choť uhlídala:
Zapřažen byl ve pluh žhavý, ďáblové jej hnali,
záda jeho pohrbená bičem pošlehali,
stále při tom volajíce:
„Bijte toho Tunkla,
až by voda žbluňkla!"
Vdova z mdloby probravši se na širokou vodu
volala, čím vyvedla by duši na svobodu?
Tunkl na to: „Jenom tehda bude dobře se mnou,
rozneseš-li moje hráze vlastní rukou jemnou,
zavlečeš-li každý kámen tam, kde dříve ležel!"
Zjev se ztratil — jenom stín po rybníce běžel. —

Utekla se do kláštera mladá hradní paní;
kněží tam se modlívali za něho i za ni.
Hrádek zpustl; pán snad dosud snáší muky pekla:
to že týral dobré lidi, jak jsem vám již řekla."

Heřman z Hoštýna.

Hradu hoštýnského, který patřil mezi nejstarší na Moravě, vůbec již není. Avšak kdo uzřel homolovité návrší, zdvihající se od osady na severovýchod, uznamená ihned, že strmívala tu kdysi mocná tvrz panská uprostřed dalekých, černých lesů. Hradisko hoštýnské, skoro nejjižnější odnoží to kralické Sněžky, nyní jest holé, pusté a zarostlé sporou jen travou. Ani trosek, ani rumu z hradeb někdejších neviděti valně, toliko valy a příkopy zbylé naznačují poněkud podobu a rozsáhlost hradu Hoštýna; kamenný pouze jehlanec vyčnívá na nejvyšší homoli, podobaje se kameni náhrobnímu pochované tu dřevní nádhery a moci.

Hrad hoštýnský skládal se původně z vlastní tvrze a z předhradí. Tvrz, nepříliš jsouc rozsáhlá, do vzduchu strměla na jižní, nejvyšší části hradiska. Měla podobu věže vysoké a zdi velmi pevné a tlusté. Něco níže, dále k severu, na oné šíji horské, která hradisko s ostatní vysočinou sudetskou spojuje, vyčnívalo

silné taktéž předhradí. Vše to poznati, jak řečeno, již jediné podle valů a příkopů; murované zbytky hradu Hoštýna vírem časovým odtud smeteny jsou dávno.

R. 1267 uvádí se majetníkem hradu rytíř Matouš z Hoštýna, který bojovného krále Otakara II. na nejedné výpravě doprovázel s lidem svým. Syn tohoto Matouše jmenoval se Heřman z Hoštýna. I ten nejprve rytířem byl statečným a chrabře mečem chránil zemský mír; ale později stala se s ním změna veliká.

Tehdy totiž po příkladě rozmařilého rytířstva německého i na mnohých našich hradech a hrádcích zavládl život hýřivý, nezřízený. Kvas střídal se s kvasem a prostory hradní mnohem častěji ozývaly se řinkotem víných číší, nežli drnkotem zbraně. Nestřídmosť každého druhu tenkrát byla módou, vilství a hry hazardní denní zábavou. Ranní červánky teprve rozháněly hýřilce od „večerních“ hodů, při čemž obyčejně bývali rytíři z dvorany od pacholků odnášeni. A polední slunce z pravidla svítívalo na spáče urozené.

Že za takové marnotratnosti nesmyslné mnohému rytíři nestačil nijak výtěžek zanedbaných dvorců poplužních, kdož by se mohl diviti? Ale obrátiti na dráze záhubné a spřáteliti se s živobytím poctivým, pořádným, zvrhlíkům těm nebylo po chuti; nevynášel-li statek vlastní, chopili se lupičství, drancovali okolní obce, přepadali obchodnické povozy a z lupu hříšného hýřili dále.

Na takové scestí dostal se také nadějný rytíř Heřman z Hoštýna. Jméno jeho bylo brzo postrachem lidu mírumilovného v okruhu dalekém a hrad Hoštýn stal se nenáviděným doupětem zbojnickým.

Pověsť, jež dosud žije mezi lidem dobromyslným, jinaké ovšem udává příčiny, pro které rytíř Heřman nenadále se zvrhl a na lupičské řemeslo se dal.

Asi 16 km na jihozápad od Hoštýna, při samé hranici české, vyčnívá homolovitý vrch, mladějovským kopcem zvaný, na němž ve stínu hustého lesu tu onde viděti ještě zbytky trosek hradních. Za času Heřmana z Hoštýna na mladějovském vrchu strměl pevný, ozdobený hrádek. Majetníci jeho — tak dí pověsť shora dotčená — nebyli sice požehnáni příliš statky pozemskými, ale za to vždy požívali obecné úcty pro rozšafnosť svou. Tehdejší pán hradu mladějovského, věkem již velmi pokročilý a vdovec od drahných let, měl dvě děti, syna Otu a dceru Mirandu. Ota byl jinoch švarný a statečný. Ačkoliv dívka nedávno teprv dospěla let panenských, unyle za ní pohlížel již nejeden nápadník.

Tu zemřel starý rytíř mladějovský a na hrádku osiřelém rozhostil se smuteční trud. A když nebylo ani matky ani otce již, celá domácnosť zřejmě hynula. Proto umínil si po roce Ota pojati manželku, která by zboží zděděnému byla rozumnou hospodyní. S tou pak zajisté na hrádek mladějovský zavítaly by zase radosť a veselí. Dávno již Ota byl sobě oblíbil Kedrutu, sličnou

dceru Bořity, ovdovělého rytíře žichlínského; i vydal se tedy do blízkého Žichlínka a ohlásiv se námluvčími svými na tamním týnci, slavným způsobem Bořitu za ruku Kedruty požádal. Bořita přívětivě pravici podal ženichovi a vyjevil mu důvěrně, že prý i Kedruta láskou lne k němu. Ale než slaveny jsou námluvy, jak Bořita tak Kedruta za podmínku budoucího sňatku položili, by Ota dříve putoval k božímu hrobu do Jeruzaléma. Bořita snad kdysi, když Kedruta zachvácena jsouc nemocí překrutou nad samým hrobem již tanula, slíbil, že pouť takovou podnikne, dítě-li jeho se uzdraví. Avšak zbožný úmysl jeho dosud vždy prý překažen byl okolnostmi nepříznivými a nyní života a sil prý v něm již málo, aby pomýšleti mohl na cestu tak dalekou; pročež slušno, aby místo něho Ota zplatil dříve ve svaté zemi žold slíbený za uzdravení nevěstino, nežli kněz ruku jeho sváže s rukou Kedrutinou. I Kedruta v té příčině naléhala na Otu, ona prý by nemohla nadíti se božského požehnání, kdyby snoubenec její pouti oné nevykonal.

Nerad jen odhodlal se Ota vydati se na cestu do Palaestiny. Zahalen v roucho chodecké a v ruce drže hůl opatřenou křížem, loučil se konečně s nevěstou a s domovem, odevzdávaje sestru Mirandu poručnictví Bořitovu. Taktéž zatím Bořita spravovati měl mladějovský hrad.

Brzo minul rok, brzo ubíhal již rok druhý po té, co Ota odešel do svaté země. Miranda s Kedrutou a Bořitou bydlela pod jednou střechou, buď na mladějovském zámku, buď na týnci žichlínském, jak kdy se událo. Nápadníků Mirandiných i nyní hlásilo se četně; ale Bořita odmítal každého. Nehodlalať stav svůj změniti před návratem bratrovým; také nikdo z dosavadních ctitelů nedovedl si získati její lásky. Avšak velice zarazila se, když Bořita zavrhl námluvy se strany mladého, sličného rytíře Heřmana z Hoštýna, jemuž panna přála upřímně. S Bořitou zajisté jednou rozmlouvala v ten rozum, že by Heřman jí byl manželem nejmilejším.

Než Miranda očekávala, že Heřman jedním nezdarem nedá se odstrašiti. Mimo nadání její však rytíř hoštýnský nikdy potom již na mladějovský hrádek nezavítal a nic také o něm dlouho neslyšela. Později náhodou jen setkali se oba lidé mladí, když Miranda poblíže hradu se procházela a netajili si své náklonnosti vzájemné. Tu teprv dověděla se Miranda, že Heřman opět a opět u Bořity za ruku její byl prosil marně, ač i otec jeho rytíř Matouš volbu jeho schvaloval a sám také u poručníka Mirandina za syna svého naléhavě se přimlouval; avšak, jak ustrnula dívka, uslyševši zároveň z úst Heřmanových, že prý Bořita sám umínil si ji pojati za ženu.

Tu rázem Mirandě oči se otevřely; tu teprv rozuměla mnohým temným slovům poručníka svého a jeho se dvoření podivnému.

I zapřisáhala se Heřmanovi, že Bořitovi nikdy ruky nepodá, by věrně jen vytrval v lásce své, že brzký návrat bratra jejího bohdá všemu zmatku a všem nástrahám Bořitovým konec učiní.

Když Miranda do hrádku se byla vrátila, vypravováno jí, že jest tu jakási vzácná návštěva. A skutečně v dvoraně hradní při víně a zákusku hlučně a vesele bavil se Bořita se dvěma cizími rytíři křižáky, již prý právě tam došli z Palaestiny.

Hlučným pozdravem vítal Bořita vstupující Mirandu a dvorně se usmívaje jakožto nevěstu uváděl ji cizím hostům. Panna všecka studem a hněvem se zapýřila.

„Zapomínáte, pane Bořito“, pravila, „že dočasně toliko jste poručníkem mým do návratu bratrova, z jehožto rukou jedině přijmu budoucího chotě svého.“

„Sotva, panenko zlatá, sotva!“ vece Bořita uštěpačně. „Právě dověděl jsem se z úst ctihodných rytířů těchto, že bratr váš Ota nikdy již domů se nenavrátí. Stalť se v Palaestině daleké ochráncem božího hrobu, templářem, zprostiv Kedrutu daného slibu. Proto také má dcera podá ruku svou zde tomu rytíři mladému, synu to dávného přítele mého. Na dvojí tedy zároveň připravte se svatbu, na dvojí veselí, jímž za málo dní již mladějovský hrad se bude ozývati.“

Okamžitě uznamenala Miranda, že podlý Bořita hanebná osidla splítá nejen jí samé, nýbrž i vzdálenému bratru Otovi. Chvějíc se rozčilením, chystala se opovržení své vyjeviti zrádci šedovlasému; než černo zastřel se jí zrak a mdlobou zachvácena klesla k zemi.

Všeho toho nedbal Bořita a kvapně strojil svátební radovánky. Ohlášení rozesláno již na vše strany, dvorany již vyzdobeny; již i pišťci potulní a hudci na Mladějově začali se scházeti; — tu podařilo se Mirandě s Heřmanem umluviti potají útěk z hradu otcovského. Ukryvši při sobě kde jaký klenot po matce zděděný, vykradla se nepozorovaně — tak alespoň se zdálo — z hrádku a na místě určeném s miláčkem Heřmanem sešla se šťastně. Ale sotva mladý rytíř hoštýnský nevěstu k sobě vyzvedl do sedla a s ní kvapně ujížděti počal odtud, bezduchá Miranda klesla do jeho náručí, ana krev z ňader se jí lila. A již i druhý šíp, vystřelený ze křoviny nedaleké, zasršel Heřmanovi kolem spánku. Seskočiv s koně, Mirandu zsinalou položil do kyprého mechu a mečem obnaženým pronásledovati jal se prchajícího zákeřníka. Než marně; zdaleka jen podle postavy a smíchu jizlivého poznal Bořitu.

Tak rytíř Heřman z Hoštýna toliko mrtvolu nevěsty své donesl na rodný hrad a místo oddavek veselých chystati bylo mu smuteční tryznu. Se vší nádherou a okázalostí Mirandu pohřbiti dal v Marianském klášteře Koruně blíže Krasíkova, kdež také odpočívali slavní jeho předkové.

Jakmile však dozněly hrany poslední a uhasla poslední pochodeň, místo slzí krví prý zalilo se oko Heřmanovo a z úst vy-

rvala se mu kletba strašná. Chvatem nesmírným svolával lid svůj do zbraně i též z okolí zbrojnoše sbíral přečetné; než nadál se toho Bořita, obklíčen a obléhán jest od Heřmana ve hrádku mladějovském. Nic na plat všecka statečnosť posádky, za málo dní již Heřman dobyl hradu mladějovského zuřivým útokem.

Veliké ovšem bylo podivení rytíře hoštýnského, když ani mezi padlými obětmi ani živými zajatci nebylo těch, jichž hledal nejvíce. Uprchlť ještě zavčas lstivý Bořita s dcerou i zetěm do blízkého týnce žichlínského a to chodbou podzemní, jejíž stopy viděti až do dnešního dne. Arci Heřman pomstychtivý věděl dobře, kde škůdce má hledati. Zrušiv tábor, vyrazil s lidem branným na české pomezí a neprodleně obléhati se jal Bořitův týnec žichlínský. I tu zřejmo bylo brzo, že tvrz zuřivosti jeho nebude s to odolati. Marně poháněl Bořita postrašený čeleď svou, marně sliboval zbrojnošům veliké odměny, ve kruté seči konečně padl i on i jeho zeť. Posádka pak, na smrť již jsouc unavena, přes všecky domluvy Kedrutiny bez boje dalšího vydala týnec Heřmanovi. Tento obhájcům zbylým povolil volný odchod, Kedrutu pak donutil vstoupiti do korunského kláštera.

Týnec žichlínský již za obléhání požárem namnoze vzal za své; tehdy Heřman usiloval vyvrátiti jej z kořene. Sotva lid jeho si oddechl od namáhavého boje, veleno mu rozmetati panské sídlo žichlínské v rum a prach.

Tu z nenadání narazili ozbrojenci na temné sklepení, v němž v okovech úpěl muž trýzní a hladem již polomrtvý. S úžasem poznal v něm Heřman Mirandina bratra Otu. Hned před rokem byl totiž Ota šťastně se navrátil do milé vlasti; ale když již byl blízko hradu svých otců, přepadla jej v lesích blíže Mor. Třebové rota zbojníků, Bořitou k tomu najatých; pod záštitou temné noci dovlekla jej až do Žichlínka. Tam od té doby trval v těžkých okovech.

Bylť zajisté Ota vysvobozením svým potěšen; než svět neměl pro něho již vnad, zvláště když zvěděl o všem, co zatím bylo se stalo. Co druhdy padouch Bořita tvrdil toliko lživě, tehdy v pravdě stalo se skutkem. Zlým osudem všecek jsa zlomen, vstoupil Ota do řádu templářův a poručil jim mimo Mladějov všecko ostatní jmění své.

Vykonav pomstu, vrátil se Heřman zase na hoštýnský hrad; avšak mír a klid do nitra jeho nezavítal již nikdy. Hořem a žalem utýrán stal se nepřítelem všeho lidstva, jediného potěšení vyhledávaje ve žhářství a zbojnictví. Neustále vysílal čeleď svou do končin okolních na lup, ba odvažoval se znenáhla i výprav velmi dalekých. Takto r. 1287 žalostným způsobem vydrancoval a spálii Jevíčko a podobný osud připravil i jiným větším obcím vůkolním, jakož také na povozy kupecké a chodce osamělé pochopové jeho u cest rozličných čekávali den co den.

Nebylo tedy divu, že drzé lupičství to došlo konečně až k vědomosti samého mladistvého krále Václava II., který ihned rozkázal otčímu svému, Záviši z Rožmberka neboli z Falknštejna, by s několika prapory vojska královského zbojníky hoštýnské náležitě potrestal.

Nikdy snad nebylo v údolí sázavském tak živo a hlučno, jak tehdy, když r. 1287 Záviš s táborem svým přichvátal k Hoštýnu a hrad přepevný počal obléhati. Heřman věda dobře, co ho čeká, bránil se vztekle a mnoho lidu královského přišlo na zmar, nežli podařilo se Závišovi rozbořiti pevné předhradí. I hnáno útokem na hlavní tvrz vysokou a pevnou, poslední to útulek lupiče zuřivého. Než konečně i tvrz padla do rukou Závišových, který zbytky hradu, pokud požárem nebyly vzaly za své, úplně takořka dal rozmetati. Všichni pacholci Heřmanovi, co jich bylo zůstalo na živě, pověšeni jsou vůkol na stromy lesní. Náčelník jejich Heřman vězněn do smrti v těžkých okovech.

Pověsť o založení hradu Mírova.

Za dávných dob, když ještě krajina, kde nyní Mírov stojí, hustým lesem byla porostlá, sídlel v krajině té udatný bojovník Svatoš se svou rodinou a čeledí. Ve statku svém vedl klidný život, jsa své čeledi pánem dobrým a laskavým. Syn jeho Rastislav jevil udatného ducha jako otec a dcery zdědily po matce zbožnosť. Vypravovalo se o nich také, že se znají v lékařství a že dovedou předpovídati budoucí věci.

Jednou nalezl Rastislav, procházeje se lesem, na blízku dvorce jeskyni, která byla uvnitř prostranná; vchod do ní však byl tak nepatrný a skrytý, že ho do té doby nikdo nepozoroval. Sestry Rastislavovy, vyzkoumavše svým věštícím duchem budoucí události, radily otci, by dal jeskyni rozšířiti a náležitě upraviti, že jí bude někdy potřebí. I učinil Svatoš dle jejich rady. Dal upraviti v jeskyni několik velkých síní a v jedné z nich, která byla zvlášť ozdobena, konaly se modlitby a služby Boží. Kolem těchto síní byly chlévy pro dobytek a komory na obilí a jiné potraviny. Na nepřístupná místa vytesány otvory, jimiž vcházely do jeskyně světlo a vzduch; jeden větší otvor protesán do stráně křovím porostlé; tím bylo možno vcházeti i vycházeti.

Brzy ukázalo se, že dcery Svatošovy věstily pravdu: na Moravu vtrhly divoké roty tatarské, které páchaly po vší zemi nejohavnější ukrutnosti. Vesnice a města byly zapalovány, obyvatelstvo vražděno a jímáno do otroctví. Moravský kníže Samoslav svolal veškerý lid, aby se postavil divým rotám pohanským a rozkázal

i Svatošovi, by s okolním lidem uhájiti hleděl severozápadní krajiny moravské. Svatoš byl již na boj připraven; jeho manželka a dcery uzavřely se se ženami a dětmi z okolí do jeskyně, kam byl Svatoš dal nanésti zásobu potravy. Se ženami a dětmi byl v jeskyni také starý kněz, který je těšil zbožnými slovy a vzbuzoval v nich naději v pomoc Boží.

Avšak jeden ze zbrojnošů Svatošových, puzen jsa lakotou, odešel do ležení Tatarův a pověděl jim o skrýši u dvora Svatošova; doufal, že se mu pohané hojně odmění.

Brzy přitrhli Tataři, pátrajíce po uprchlých obyvatelích; ale slídění jejich zůstalo bez výsledku. Brzy však přišla jiná tlupa, vedena jsouc zrádným zbrojnošem. Když byl tento stezku k jeskyni ukázal, hnali se tito vztekle ku předu, ale brzy se vrátili, vidouce jen stromy, křoví a velké balvany. I poučil je zbrojnoš, že vchod do jeskyně je zakryt balvany, které třeba dříve odstraniti. Jali se tedy Tataři káceti stromy; udělali z nich páky, pomocí jichž pak balvany odvalovali.

Tehdy objevila se divochům těžká, dubová vrata, železem pobitá. Tataři divoce vzkřikli. Ze vnitř ozval se zbožný zpěv shromážděných žen, a to je naplňovalo zlostí, neboť byli zvykli slýchati jen pláč a výkřiky strachu a hrůzy.

Po malé chvíli byl zbožný zpěv přerušován hromovými ranami na dubová vrata. Tataři skáceli totiž veliké stromy a použili kmenů jejich jako „beranů“, by vrata roztříštili. Již vrata povolovala a zbožný zpěv z jeskyně ještě se ozýval. Konečně učiněn ve vratech průlom — a již hnali se Tataři do jeskyně — zrádný zbrojnoš v jejich čele.

Avšak mocný plamen jako ohnivý had vyšlehl jim vstříc a zachvátil bídného vůdce. A po něm klesali k zemi rozlícení pohané, úpějíce ve hrozných bolestech. Mnozí dali se na útěk, zanechavše mrtvoly svých soudruhův u vchodu jeskyně.

Po malé chvíli nastalo hluboké ticho, jaké panovalo dříve. Po ohni nebylo ani památky, nepřátelé uprchli a jen mrtvoly jejich soudruhův a zrádného žoldnéře svědčily o přísném trestě Božím. A tu vyšel z jeskyně stařičký kněz v mešním rouše, nesa v ruce kříž, a za ním vyšla nábožná manželka Svatošova s dcerami a ostatními ženami. Vidouce zohavené mrtvoly, poděkovali za své zachránění a pomodlili se za mrtvé nepřátely. Pak otvor do jeskyně zase zatarasili.

Brzy potom přišel zase jiný zástup Tatarův a nalezl pouze zohavené mrtvoly svých soudruhův. I vraceli se Tataři údolím, ale tu přepadl je Svatoš se svým lidem a porazil je. Pak táhl od místa k místu a všude sváděl s pohany vítězné boje, až byli z Moravy docela vypuzeni.

Svatošova udatnosť rozhlásila se po vší zemi, i byl oslavován jako osvoboditel země; on však žádné zásluhy si nepřičítal řka, že bez pomoci Boží ničeho by byl nevykonal.

Kníže daroval pak Svatošovi za služby vlasti prokázané rozsáhlé krajiny; i vystavěl si Svatoš hrad, jemuž dal jméno Mírov na památku, že byl vystavěn po vypuzení Tatarů, když na Moravě mír zavládl.

Kříž v lese.

Nedaleko mírovského zámku v lese hustém leží kamenný kříž, všecek již porouchaný, všecek porostlý mechem. Když za deštivého počasí do šterbin jeho voda naprší, rádo tu onde zasedá si nějaké ptáče lesní na zvětralých troskách a vesele prozpěvujíc z některé té studánečky hrdélko své si zavlažuje.

Avšak lidé, kteří jdou kolem hvozdní cestou, málo povaleného kříže si všímají a nemnozí z nich vědí, jaká to památka. —

Ku konci minulého století lesem tím jednou jel mladík štíhlý na bystrém vraníku. Bylo pozdě večer; měsíc chýlil se již k západu. I poháněl Čeněk — tak mladík se jmenoval — svého koníka, aby, než úplně setmí se, dorazil na zámek mírovský, kdež otec jeho byl správcem panským. Když přijel k onomu místu, kde nyní kříž je viděti, vraník na ránu se zastavil. Z lesní houštiny prorážel kmit ohně a zaznívaly zvuky hudby a zpěvu. Chtě dověděti se, co by veselosť ta znamenala, Čeněk seskočil se sedla a, uvázav vraníka k nejbližšímu stromu, pozorně chrastím plížil se v onu stranu, od které zpěv a hudba nočním vzduchem se nesly. Doplíživ se uzřel tlupu cikánů v mýtině lesní táborem rozloženou. Odpočívající kočovníci leželi a seděli ve skupinách malebných na zemi kolkolem praskajícího ohně, jenž vysoko šlehal plamenem a a děsným kmitem ozařoval sosny velikánské. Stranou pod košatým dubem stařec stál harfu maje k ňadrům přitisknutou. Jako sníh bělostkvoucí s čela splývaly mu kadeře a hustá brada pokrývala mu prsa; vedle starce stála dívka bledá, černovlasá, dívka sličná jako kvítek z luhů jarních; velké oči její jiskřily se jako démant černý a rty se červenaly jako granátová jablka od úpatí kavkazského.

Po malé přestávce drsnou rukou stařec sáhl do strun a dívka černovlasá počala zpívati. Tu Čeňkovi zatajil se dech a ňadra zúžila se pocitem nevýslovným; jako spasení věčné ssál každý tón, každý zvuk do snivé duše své.

Měsíc již dávno zapadl za hory; vraník netrpělivě v písku hrabal a ušima stříhal po pánu svém. Avšak Čeněk o celém světě

nevěděl. Čelo hořelo mu divným žárem a oči upoutány byly k dívce černovlasé kouzlem přemocným.

Oheň uprostřed mýtiny rozdělaný ponenáhlu uhasínal a konečně i harfa i zpěv umlkly. Tu jako opojen potácel se Čeněk až k cikánům a padnuv na kolena prosil starce stříbrovlasého:

„Dej mi, otče, dceru svou za ženu; nemohu žíti bez ní. Chci zůstati u vás a mezi vámi umříti!"

I nastal ruch živý v táboře cikánském. Kočovníci probravše se ze dřímoty obstoupili starce, dceru jeho a Čeňka. I byla hned porada rodinná a rokováno dlouho, dlouho do noci.

Když pak se rozjasnilo, nebylo již cikánů tuto. Jen oharky doutnaly na mýtině, kde v noci tábořili. Koníka našli ke stromu uvázaného; o Čeňkovi však nebylo ani zmínky. Co napátrala se rodina po něm! Vše bylo marno. Nemohli než domnívati se, že ubohý jinoch pozdní nocí jeda domů, sešel rukou nějakého padoucha.

Minuly měsíce, minula léta mnohá. Tu zlé nastaly časy cikánům kočovníkům, když císařem Josefem poručeno, aby bránilo se jich potulkám, aby donucovali se k usedlému životu.

Kdekoliděk by ukázala se potulná tlupa cikánská, sehnána býti měla a dopravena do krajin uherských. I roznesla se jednoho dne zvěsť po panství mírovském, že přese přísný zákaz táboří v lese panském četná tlupa cikánů. Pročež svolán kde kdo a ozbrojen, aby cikány odehnali.

Kočovníci týráni jsouce na všech místech se zprotivili, tak že i stříleno na ně. V šarvátce povstalé raněna klesla mladá, krásná cikánka k zemi; čtvero dítek s nářkem tulilo se k ní. Pronikavý výkřik vydral se při pohledu tom z prsou statného cikána, jenž zanechav boje, na rychlo pojal v náruč raněnou a spěchal, plačícími dětmi doprovázen, v opačnou stranu boje, by se s nimi zachránil.

Než pozdě. Naproti němu vyřítil se nadlesní, který dobře mířenou ranou cikána do prsou zasáhnul v době, kdy bolestné zvolání: „Nestřílej, Ferdinande!" lesem se rozléhalo.

Nevěda, odkud cikán křestní jméno jeho zná, popatřil nadlesní jemu ve tvář. S hlasitým nářkem vrhl se na umírajícího, v němž poznal bratra tak těžce pohřešovaného — Čeňka ubohého.

Stařičký otec Ferdinandův, slyše syna svého bědovati a domnívaje se, že v nebezpečí jest postaven, spěchal jemu na pomoc. Truchlivý však obraz jevil se zrakům jeho. Na první pohled poznal i on mileného a tak dlouho želeného syna svého, jemuž pomoci nebylo. Horká krev lilá se proudem z ňader jeho a brzo Čeněk dokonal. V posledních okamžicích odprosil se otce i bratra a odporučiv jim děti své, skonal.

Na žádosť svou byl se svojí manželkou pochován na místě, kde až posud kamenný kříž v lese leží povalen.

Dodatkem budiž sděleno, že stařičký otec po události té brzo na věčnosť se odebral. Ferdinand, nevinný bratrovrah, vstoupil do kláštera Minoritů v Unčově, aby tam nabyl ztraceného klidu duševního.

Původ jména Postřelmova.

Dle pověsti nazývala se obec postřelmovská jinak. Jména „Postřelmov" dostalo se jí za příčinou následující události:

Kde nyní četné chaloupky v Kopci rozestaveny jsou, stával kdysi hrad, jehož majitelům Postřelmov náležel a samostatné panství tvořil. Obyvatelstvo Postřelmovské blahořečilo pánům svým, kteří neustávali o povznesení blahobytu poddaných svých pečovati; vždyť ani mnoho roboty od nich nepožadováno. Zvykli si jenom na svém pracovati, o panské se málo starajíce.

Přihází se nezřídka, že poddaní ku každému novému pánu pohlížejí s jakousi nedůvěrou, zkoumajíce ho všestranně, třeba byli přesvědčeni o jeho spravedlnosti a nestrannosti.

Nejinak bylo v Postřelmově. Když starého rytíře do hrobky rodné ukládali, obíhala vesnicí otázka závažná, jaký bude mladý jeho nástupce. Znali sice Postřelmovští syna zemřelého rytíře dobře a dle dosavadních zkušeností mohli se do něho všeho dobrého nadíti; avšak dědicové se mění začasté. Obavy obyvatelstva nebyly bez příčiny; vždyť každý nový pán potvrdil staré privileje a nový rytíř opomenul posud toho učiniti.

Jednoho dne proskakovali v obci řeči, že opětně staré jho roboty na šíje občanů postřelmovských vrženo býti má. Zpráva ta nepravdivá nadělána byla panskými služebníky, kteří si umínili rolníky poškádliti.

Z příčiny té povstaly mezi pánem a poddanými tuhé různice; roztrpčenosť vzmáhala se tak, že došlo až k zjevnému odboji. Občané srotili se a jali se konečně i hrad obléhati a ho dobývati.

Za velení svého pána četná posádka hradní tak udatně se hájila, že nebylo možno dobyvatelům hradeb ztéci; ale přes to vše od hradeb neodtáhli. Mezitím však kruté šarvátky neustávaly a v takové vyspěly konce, že při nich i rytíř sám na rameni střelou zasažen byl. Již zdálo se, že hradu dobyto bude; tu však donesla se zpráva dobyvatelům, že rytíři spěje pomoc záležející z několika vůkolních rytířů a četného sboru zbrojnošů. Na zvěsť tuto, která také se ukázala býti pravdivou, upuštěno na rychlo od obléhání.

Na poctu rytířských osvoboditelů vystrojen na hradě kvas, jenž brzy mezi hodovníky veselou náladu rozproudil. Tu ohlášeno poselstvo rolníků, které také ihned předpuštěno bylo. Z řeči jejich

nabyli všichni rytíři přesvědčení, že jedině služebnictvo hradní zavinilo celé nedorozumění mezi pánem a poddanými. Svou řeč zakončila deputace prosbou, by trest za vzpouru všem prominut byl, začež se i rytíři přimlouvali.

A skutečně stalo se dle jejich přání pouze s tou podmínkou, že musela obec své původní jméno odložiti a za to, že obyvatelé její pána svého postřelili — Postřelmovem ji nazvati.

Propadlá svatba.

Ubíráme-li se z Dubicka do Svinova po cestě neujeté, hrbolaté a vůbec beze vší úpravy, uhlídáme po pěti minutách směrem severním údolíčko, k němuž okolní kopce své hřbety pokorně sklánějí. Zabočíme-li na místo to, octneme se v kotlině nevelké, temné, uzavřené od východu a západu znenáhlými pahorky. Jen od jihu jest zcela otevřená; k severu pak táhne se úžlabina, která poznenáhla vystupuje a v návrší končí.

Kotlina jest kolkolem obklopena sosnovými lesy, které ji ještě pochmurnější činí. Zpěvu ptačího tam neuslyšíš, protože zpěvaví opeřenci toho místa nevyhledávají, dávajíce přednosť vzdálenějšímu lesu. K místu tomu pojí lid následující pověsť:

Dokud obec Lesnice i s Brníčkem náležela pod farnosť dubickou, vedla cesta z Dubicka do oněch dědin tímto údolím. Po cestě té jela tehdy veselá svatební společnosť od oddavků z Dubicka. Když přijela na naznačené místo do středu údolí, ohlašoval malý zvon s kostelní vížky dubické, „Floriánek“ nazvaný, jímž se posud zvoní, pozdvihování. Nábožný vozka jeden smeknuv čepici pokřižoval a bil se v prsa. Společnosť však se mu hlasitě smála a vozku pro jeho pobožnosť tupila; než po malé chvíli země se otevřela s hukotem a rozpustilí svatebčané zmizeli v bezedné hlubině; jedině vozka s koňmi vyjel. Na místo ono pak vyvalila se veliká spousta vody a vyplnila propadlinu.

Ještě před padesáti lety byla tam dosti veliká louže a lid tehdy místu tomu říkal „u louže“, okolnímu poli pak „peklo“. Později zanášela voda do louže naplaveninu a listí a stávala se tím vždy menší a mělčí, až ji konečně trávník pokryl; bahnisko a stromky v něm rostoucí naznačují místo propadlé svatební společnosti. Na louži dnešní mladé pokolení zapomělo, protože jí tam nyní není, a říká místu onomu pro polohu jeho prostě „kout“. Pole chová posud své jméno „peklo“.

Pověsť o původu kostela v Klášterci.

Za té doby, kdy celá okolní krajina ještě lesy byla pokryta, zdržoval se v okolí veliký had, který prý zlatou korunku na hlavě nosil. Přes nynější hřbitov vedl chodník do blízkéko města Šumberka, kamž lid výrobky své práce zavážel. Všichni skoro, kteří hada uviděli, toužili po jeho koruně a pokoušeli se hada o ni připraviti; ale mnohý zaplatil to zdravím, ano i životem.

Jedenkráte také cestoval krajinou touto mlynářský tovaryš, který pro jistotu na cestě pistolí ozbrojen byl. Umdlen usedl pod stinný strom a usnul v měkké trávě; ale brzy vyrušen byl dosti značným chřestotem v blízkém kopčí. Opatrně zvednuv hlavu, naslouchá a přemýšlí, co to as znamená; tu vidí, jak ohromný had, s korunkou na hlavě, na vše strany se ohlížeje z houští se plazí. Potácí se z místa na místo, nikde nemůže najíti místa příhodného, kde by se sehřál. Rozmrzen opět se v houšti navrací. Tovaryš, který měl dobrého filipa, přišel též na myšlénku, jakby hada o korunku připravil. Domnívaje se, že neměl had příhodného místa, kam by korunku v čas shřívání se položil, odvázal hedvábný šátek s krku a jakmile se slunce ukázalo, nedaleko sebe jej rozprostřel a opět v napnutém očekávání pod strom si usedl. Nečekal dlouho; viděl opět, jak had z houští se vyplaziv po všech stranách se rozhlíží, a jak uviděl šátek, hned k němu se blíží a svou korunku naň skládá; sám pak uleháá si blízko v žhavém písku. Tovaryš bez dlouhého rozmýšlení natáhnuv u pistole kohoutek, hned dvě rány do hada vpustí. Had dlouho v krvi své se váleje, za velikého sykotu zdechnul. Tovaryš nyní spěchá pro korunku a zamotav ji v šátek, za ňadrami ji schoval a kdesi za velmi drahý peníz prodal. Nabyv takto jmění, dal kus lesa vymýtiti a na místě, kde hada zabil, kapličku postaviti.

Tolik udrželo se o místě tomto v ústech lidu.

Co se pak s kapličkou dálo, o tom pověsť mezi lidem mlčí a začíná teprv tím, což i dějepisně potvrzeno jest (viz „Vlastivědu Moravy a Slezska“ od Fr. Vaňka, r. 1863, str. 63.), že totiž na místě kapličky oné založen byl r. 1340 veliký klášter, v němž 24 kněží řádu sv. Benedikta přebývalo. Jak se to stalo, že kaple proměněna byla v klášter, se neudává. Během času, když klášter založen byl, zbudovaly se tam asi tři domky, fara a mlýn. O kněžích nebylo též jiné pověstí, leč že mají ve sklepích mnoho bohatství a dobrého vína.

Klášter byl později, jak dějepis svědčí (viz tamtéž), za časů válek husitských r. 1423 zbořen a kněží museli se v jiná místa utéci. Vypravuje se též, že Žižka sám s pověstným Roháčem s blízkého kopce „Švestkového hrádku“ do věže střelil a ji srazil.

Kněží v rychlosti takové k útěku přinuceni a jsouce pronásledováni, utekli se do blízkých dědin. Zde ukryli je obyvatelé po několik hodin, začež jim kněží některé polnosti ku klášteru přináležející připsali. Odtud též pochází, že dědiny Rovensko a Radomilov, snad za několik kusů chleba, podnes u Klášterce luka mají. Kde dříve fara stála, jsou podnes pozůstatky viděti.

Po zboření kláštera utvořila se kolem prvých několika domkův malá dědinka (čítá podnes 30 čísel), jíž od kláštera jméno Klášterec dáno.

Rozumí se samo sebou, že ani nyní nezapoměl lid na bohatství uprchlých kněží. V důmince, že kněží utíkajíce, zlato a stříbro v sklepích nechati museli, pokoušeli se častěji v zříceninách kláštera kopati. O počínání tomto udrželo se podnes v lidu několik pověstí:

Jedenkráte také odvážilo se několik mužů ku kopání na zasypaných sklepích klášterních; věříce v moc neviditelných duchů, postavili dvanáctiletého hocha s červenou čepičkou na hlavě a krompáčem v ruce na stráž a poručili mu mlčeti, kdyby i ošklivé čerty viděl. Srdnatý chlapec slíbil se tak zachovati. To učinivše a požehnavše se křížem započali. Dlouho museli kopati, než se do jednoho sklepa dostali. V něm našli truhlici plnou stříbra a drahocenných věcí. S radostí chopili se železných sochorů a táhli truhlici ven. Když již truhlici na povrchu měli, uviděl chlapec na stráži stojící celé stádo čertů ku zříceninám zrovna proti němu táhnouti; jeden z těch čertů seděl na polovici koně a druhá polovice prý byla kráva; druhý seděl na chromé koze; třetí zas na třínohém praseti atd. a všichni mířili přímo do chlapce. Chlapec polekán křičí a svolává jména všech svatých a světic Božích na pomoc a pádí co mu nohy stačí ku vsi. Jakmile chlapec křičeti počal, všichni muži v radostném chvění se ohlédli a truhlice bác — zmizela v propasti. Navrátili se tedy bez výsledku domů.

Jinak vypravuje se též, že tamnější mlynář, který velmi pobožný byl a si alespoň poklady ty viděti přál, byl duchem v zříceniny zaveden; zde že mu duch oči zavázal a všechny poklady ukázal, ano i dovolil, by si z nich, co unese, nabral. Také prý mlynář ve sklepě viděl u oltáře kněze mši sv. sloužiti a duchy jemu přisluhovati. Pobožný mlynář setrval při mši a pak se chtěl navrátiti. Jaké bylo ale jeho udivení, když opět kolem sebe samé čerty skákať uzří. Polekán chce utíkať, ale kdosi mu zas zavazuje oči. Nyní utíká, padá z jedné díry do druhé, až konečně málo živ, na vzduch se dostane. Tu vykládá, co viděl a slyšel, svým přátelům a vypověděv to, dokonal.

Také se vypravuje, že sám jeden farář roudský dal ve sklepích, které se prý od kostela až po Burdovu horu táhnou, kopati. Dělníci nemohše nic vykopati, počali počínání svému nedůvěřovati, farář prý ale vždy kolem nich obcházeje, máchal bílým šátkem,

na rozum jim dával, že až něco vykopou, hojně budou odměněni. Kopali dlouho a vykopali pod věží tajnou komůrku, v níž nalezli kosti člověka a sprácnivělý stůl, na němž ještě železný džbán stál. Bylo to bezpochyby vězení, kamž nešťastník zazděn byl a hladem zhynouti musel. Kosti jsou sebrány a nápotom slavně pohřbeny. Dále uvnitř kláštera našli veliký kovový kříž. Pátrání další bylo marné.

Později vystaven jest na místě, kde klášter stával, opět filiální kostel, který se až podnes zachoval.

